

Primerjalnopravna analiza ureditve statusa in socialne varnosti samozaposlenih oseb v kulturi v nekaterih evropskih državah

NAROČNIK: Republika Slovenija, Ministrstvo za kulturo

AVTORJI: prof. dr. Bojan Bugarič

dr. Matija Damjan

Bojana Škraban, univ. dipl. prav.

POVZETEK

Predmet te študije je analiza pravne ureditve statusa samozaposlenih oseb v kulturi in ureditve njihove socialne varnosti ter davčnih obremenitev v naslednjih evropskih državah: Avstrija, Danska, Finska, Francija, Hrvaška, Italija, Nemčija in Švedska. Stopnja samozaposlenosti med kulturnimi ustvarjalci je tu višja kot v drugih dejavnostih, delež samozaposlenosti pa narašča.

V večini držav za samostojne kulturne ustvarjalce ni predvidena posebna pravna oblika. Samostojni umetniki delujejo v eni od splošnih organizacijskih oblik, zlasti kot samostojni podjetniki. Samozaposlene osebe v kulturi so formalno samostojne ter nosijo davčna in finančna bremena delodajalca in delavca, dejansko pa so pogosto v razmerju ekonomske odvisnosti od naročnika. Novejše zakonodaje za tovrstno kvazi-subordinirano delo določajo uporabo nekaterih temeljnih pravil delovnega prava.

Zakonodaje skušajo izenačiti pogoje glede socialne varnosti za samozaposlene osebe in redno zaposlene delavce. Nordijske države to dosegajo z vključitvijo vseh prebivalcev ne glede na zaposlitveni status v enoten javni sistem socialnih zavarovanj. Podobno velja tudi za Slovenijo in Hrvaško, ki poznata tudi ukrep plačevanja socialnih prispevkov iz proračuna za umetnike z izjemnim kulturnim prispevkom. V drugih obravnavanih državah obstajajo ločene zavarovalne sheme za samozaposlene umetnike, ki skušajo olajšati samostojno umetniško delovanje. V avstrijskem in nemškem modelu poseben sklad plačuje delodajalčev delež socialnih prispevkov, v italijanskem in francoskem modelu prispevke nakaže naročnik dela ob plačilu samostojnemu umetniku.

Od davkov sta za samozaposlene v kulturi pomembna predvsem davek na dohodek in davek na dodano vrednost. Ureditev je med državami podobna, umetniki uživajo ugodnosti v obliki posebne olajšave, priznanih stroškov, povprečenja dohodka in nižjih stopenj DDV.

SUMMARY

This study analyses the regulation of the status of self-employed persons in culture and the organisation of social security and tax burdens relating to them in the following European countries: Austria, Denmark, Finland, France, Croatia, Italy, Germany and Sweden. Typically, the rate of self-employment among cultural workers is higher than in other industries and it is still increasing.

In most countries, no specific legal form exists for independent cultural workers. Freelance artists operate under one of the general forms of organisation, usually as sole proprietorship. Self-employed persons in culture are formally independent and bear financial and tax burdens of both employers and workers, but in fact they are often economically dependent on a single client. Recent legislation stipulates the use of some basic rules of labour law for this kind of quasi-subordinated work.

National legislations seek to equalise the social security conditions of self-employed persons with those of regular employees. The Nordic countries achieve this by including all people regardless of their employment status into a single public system of social security. The same is true for Slovenia and Croatia, which have enacted the measure of paying social insurance contributions from the state budget for freelance artists with outstanding cultural achievements. In the other countries examined, separate insurance schemes have been set up for self-employed artists, with the aim of facilitating independent cultural creation. Under the Austrian and German models, a special fund pays the “employer's” share of social security contributions, while in the Italian and French model, the employer pays the contributions into the special social security scheme upon each payment to the artist for the work performed.

In the fiscal field, income tax and value added tax are especially relevant for self-employed artists. The basic arrangement of these taxes in above countries is rather similar; artists’ benefits are provided in the form of special tax allowances and deductions, recognized business costs, income averaging and reduced VAT rates.

KAZALO

POVZETEK.....	2
SUMMARY	3
KAZALO.....	4
1 UVOD.....	6
2 ANALIZA NACIONALNIH UREDITEV.....	7
2.1 AVSTRIJA	7
2.1.1 Struktura samozaposlenih	7
2.1.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	9
2.1.3 Socialno zavarovanje.....	10
2.1.4 Davčne ugodnosti	16
2.2 DANSKA	18
2.2.1 Struktura samozaposlenih	18
2.2.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	18
2.2.3 Socialno zavarovanje.....	20
2.2.4 Davčne ugodnosti	23
2.3 FINSKA	25
2.3.1 Struktura samozaposlenih	25
2.3.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	25
2.3.3 Socialno zavarovanje.....	26
2.3.4 Davčne ugodnosti	30
2.4 FRANCIJA	32
2.4.1 Struktura samozaposlenih	32
2.4.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	32
2.4.3 Socialno zavarovanje umetnikov-avtorjev	34
2.4.4 Zavarovanje pred brezposelnostjo za občasne zaposlitve.....	38
2.4.5 Davčne ugodnosti	38
2.5 HRVAŠKA.....	42
2.5.1 Struktura samozaposlenih	42
2.5.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	42
2.5.3 Socialno zavarovanje.....	44
2.5.4 Davčne ugodnosti	48
2.6 ITALIJA	51
2.6.1 Struktura samozaposlenih	51
2.6.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	51
2.6.3 Socialno zavarovanje.....	53
2.6.4 Davčne ugodnosti	59
2.7 NEMČIJA.....	60
2.7.1 Struktura samozaposlenih	60
2.7.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	61
2.7.3 Socialno zavarovanje.....	61
2.7.4 Davčne ugodnosti	66
2.8 ŠVEDSKA	68
2.8.1 Struktura samozaposlenih	68
2.8.2 Status samozaposlenih v kulturi.....	68
2.8.3 Socialno zavarovanje.....	69

2.8.4	Davčne ugodnosti	72
3	PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI ANALIZIRANIH UREDITEV	74
3.1	UREDITEV STATUSA SAMOZAPOSLENIH V KULTURI	74
3.2	UREDITEV SOCIALNE VARNOSTI SAMOZAPOSLENIH V KULTURI.....	77
3.3	DAVČNE UGODNOSTI ZA SAMOZAPOSELENE V KULTURI	80
4	MOŽNA APLIKACIJA UGOTOVITEV V SLOVENSKI PROSTOR	83
4.1	UREDITEV STATUSA SAMOZAPOSLENIH V KULTURI	83
4.1.1	Poseben status samostojnih kulturnih ustvarjalcev.....	83
4.1.2	Ekonomsko odvisni samozaposleni.....	84
4.1.3	Kolektivno zastopanje in kolektivne pogodbe	85
4.2	UREDITEV SOCIALNE VARNOSTI SAMOZAPOSLENIH V KULTURI.....	87
4.2.1	Enakopravno vključevanje v sistem socialnega zavarovanja	88
4.2.2	Neredno plačevanje prispevkov	89
4.2.3	Subvencioniranje socialnih prispevkov	90
4.2.4	Zavarovanje za primer brezposelnosti.....	91
4.3	DAVČNE UGODNOSTI ZA SAMOZAPOSELENE V KULTURI	91
4.3.1	Dohodnina	92
4.3.2	Davek na dodano vrednost.....	93

1 UVOD

Predmet te študije je analiza pravne ureditve statusa samozaposlenih oseb v kulturi in ureditve njihove socialne varnosti ter davčnih obremenitev v naslednjih evropskih državah, ki jih je opredelil naročnik študije: Avstrija, Danska, Finska, Francija, Hrvaška, Italija, Nemčija in Švedska. Raziskava naj bi zagotovila strokovne podlage za pripravo sistemske ureditve položaja samozaposlenih na področju kulture v Republiki Sloveniji.

Obstoječe raziskave kažejo, da je samostojno delo uveljavljena oblika v medijskem sektorju, vključno s tiskom in filmsko industrijo. Z rastjo informacijske in komunikacijske tehnologije se je samozaposlovanje razširilo na dejavnosti, kot so grafično oblikovanje, spletno podjetništvo in zabavna industrija. Zaradi splošnega prestrukturiranja podjetij ter vpliva informacijske in komunikacijske tehnologije se vse bolj uporablja delo prek zunanjih podizvajalcev, ki vključuje mikropodjetja in samozaposlene delavce. K rasti števila samozaposlenih so pripomogle tudi novejšje politike deregulacije trga dela. Glavna cilja zakonskih sprememb statusa samozaposlenih sta v zadnjem obdobju zlasti izenačitev pogojev za samozaposlene delavce in pogojev za redno zaposlene na področju socialne varnosti in odprava povezave med samozaposlenostjo in sivo ekonomijo.

Primerjalnopravna analiza je pripravljena z namenom zagotoviti strokovne podlage za pripravo sistemske ureditve položaja samozaposlenih na področju kulture v Republiki Sloveniji z namenom izboljšanja tistih vidikov sedanje ureditve, ki so se v sedanjih okoliščinah izkazali za neustrezne z vidika socialne varnosti, obdavčitve in drugih sprejetih ukrepov, vezanih na status samozaposlenih.

Študija v najprej prikazuje značilnosti pravne ureditve statusa, socialne varnosti in davčne obremenitve samozaposlenih oseb v kulturi v vsaki od izbranih držav. Nato so povzete in primerjane glavne značilnosti analiziranih pravnih ureditev. V zadnjem delu poročilo prikazuje možne načine aplikacije temeljnih rešitev, ki so se izkazale za učinkovite v tujih pravnih redih, v slovenski pravni okvir.

2 ANALIZA NACIONALNIH UREDITEV

2.1 Avstrija

2.1.1 Struktura samozaposlenih

Podatkovna zbirka *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* za leto 2009 za Avstrijo v zvezi s strukturo samozaposlenih v kulturnem sektorju navaja naslednje podatke:¹

- delež kulturnih delavcev v celotni zaposlitvi: 1,57%
- delež samozaposlenih v kulturnem sektorju: 30,70%
- delež samozaposlenih glede na vse zaposlene: 13,38%.

Tabela 1: Struktura zaposlenih v Avstriji v/izven kulturnega sektorja glede na različne socialno ekonomske kriterije v letu 2011²

socialno ekonomski kriteriji	skupaj	skupaj v povezavi s kulturnim sektorjem	od tega		
			v kulturnem sektorju		s kulturnim poklicem izven kulturnega sektorja
			s kulturnim poklicem	brez kulturnega poklica	
v 1.000					
skupaj	4.143,9	173,1	59,1	71,5	42,5
Starost:					
od 15 do 24 let	541,8	19,3	4,2	10,6	4,6
od 25 do 49 let	2.612,9	112,9	39,9	45,1	28,0
50 in več let	989,2	40,9	15,0	15,8	10,0
Spol:					
moški	2.227,9	91,0	33,3	30,1	27,6
ženski	1.916,0	82,1	25,8	41,4	14,9
Vrsta zaposlitve:					
samozaposleni	569,5	50,2	26,7	12,4	11,1
niso samozaposleni	3.574,3	123,0	32,4	59,2	31,4
Zvezna dežela:					
Gradiščanska	135,7	3,9	1,3	1,9	x
Koroška	264,4	9,1	3,0	3,8	2,4
Spodnja Avstrija	790,2	28,2	7,7	12,8	7,7
Gornja Avstrija	716,8	18,8	4,9	9,1	4,8
Salzburg	277,4	12,2	4,9	5,1	2,2
Štajerska	602,0	17,5	4,5	5,4	7,6
Tirolska	362,3	15,8	4,3	5,9	5,7
Predarlška	188,1	6,6	2,5	2,3	1,8
Dunaj	807,0	61,0	26,1	25,2	9,7

¹ <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1040/>.

² Statistik Austria, str. 201.

Glede na podatke iz zgornje tabele je za leto 2011 mogoče ugotoviti skokovit trend rasti zaposlitve na področju kulture, saj je bilo v Avstriji omenjenega leta okrog 130.600 oseb zaposlenih v kulturnem sektorju, kar že predstavlja 3,2 odstotka vseh zaposlenih v gospodarstvu. Nadaljnjih 42.500 oseb s kulturnim poklicem je bilo zaposlenih izven kulturnega sektorja. Leta 2011 je imelo 569.500 oseb status samozaposlenega, kar znaša 13,74% glede na vse zaposlene v gospodarstvu. Samozaposlenih oseb v kulturnem sektorju je bilo 39.100, kar znaša 6,9% vseh samozaposlenih v gospodarstvu. Delež samozaposlenih v kulturnem sektorju je leta 2011 ostal na nivoju iz leta 2009, in sicer okrog 30%.

V zvezi z drugimi socialno ekonomskimi kriteriji strukture zaposlenih v kulturnem sektorju je mogoče ugotoviti naslednje:

- tako relativno kot absolutno je največ oseb, zaposlenih v kulturnem sektorju, v starostni skupini od 25 do 49 let (85.100 oz. 3,25% vseh zaposlenih v gospodarstvu), pri čemer je delež zaposlenih v kulturnem sektorju glede na celotno gospodarstvo v preostalih starostnih skupinah (od 15 do 24 let ter 50 in več let) primerljiv (2,73% oziroma 3,11%)
- tako relativno kot absolutno je največ oseb, zaposlenih v kulturnem sektorju, ženskega spola (67.800 oz. 3,5% vseh zaposlenih žensk v gospodarstvu), pri čemer je delež moških primerljiv (63.400 oz. 2,85% vseh zaposlenih moških v gospodarstvu)
- največ oseb, zaposlenih v kulturnem sektorju, je zaposlenih v zvezni deželi Dunaj (51.300 oz. 6,36 vseh zaposlenih v zvezni deželi Dunaj), sledita zvezni deželi Salzburg (10.000 oseb oz. 3,6% vseh zaposlenih v zvezni deželi Salzburg) in Tirolska (10.200 oseb oz. 2,81% vseh zaposlenih v zvezni deželi Tirolska). Najmanjši delež zaposlenih v kulturnem sektorju je v zvezni deželi Štajerska (9.900 oseb oz. 1,64% vseh zaposlenih v zvezni deželi Štajerska).

Tabela 2: Aktivna podjetja ter zaposleni v kulturnem sektorju v letu 2010³

Področje kulture	Podjetja	od tega		Zaposleni - letno povprečje	od tega osebe, ki so samozaposlene	
		mikropodjetja z največ 9 zaposlenimi			absolutno	v %
		absolutno	v %			
skupaj	405.675	363.109	89,5	3.355.273	359.014	10,7
kulturni sektor	36.778	35.462	96,4	119.737	33.766	28,2
delež kulturnega sektorja v %	9,1	9,8		3,6	9,41	
kulturna dediščina, arhivi, knjižnice	243	178	73,3	5.314	197	3,7
knjige in tisk	3.377	3.117	92,3	22.122	3.030	13,7
likovna umetnost, fotografija, oblikovanje	7.566	7.501	99,1	14.040	7.537	53,7
arhitektura	6.313	6.066	96,1	17.433	5.809	33,3

³ Statistik Austria, str. 195.

uprizoritvene umetnosti	4.842	4.745	98,0	15.476	5.391	34,8
avdiovizualni in interaktivni mediji	2.892	2.724	94,2	14.082	2.555	18,1
oglaševanje	11.214	10.826	96,5	29.791	8.889	29,8
izobraževanje	331	305	92,1	1.479	352	23,8

Največ samozaposlenih v kulturi je delovalo na področjih oglaševanja (8.889) ter likovne umetnosti, fotografije in oblikovanja (7.537), sledita področji arhitekture in uprizoritvenih umetnosti (5.809 oziroma 5.391).

Če področja kulturne ustvarjalnosti razvrstimo po deležu samozaposlenih glede na vse zaposlene na posameznem področju, sta na prvih dveh mestih likovna umetnost, fotografija, oblikovanje (53,7 odstotkov samozaposlenih) in uprizoritvene umetnosti (34,8 odstotkov samozaposlenih). Najmanjši delež samozaposlenih glede na vse zaposlene je na področjih kulturne dediščine, arhivi, knjižnice (3,7 odstotkov samozaposlenih) in področju knjig in tiska (13,7 odstotkov samozaposlenih).

2.1.2 Status samozaposlenih v kulturi

Samozaposleni na področju kulture so uvrščeni v posebno skupino samozaposlenih, tako imenovanih novih samozaposlenih (*neue Selbständige*). Novi samozaposleni so osebe, ki na podlagi določene gospodarske dejavnosti s samostojnim delom pridobivajo dohodke v smislu Zakona o davku od dohodkov (*Einkommensteuergesetzes 1988*, v nadaljevanju EStG 1988) in nimajo članstva v zakonsko urejenem interesnem združenju (gospodarska zbornica, obrtna zbornica, poklicne zbornice, ipd.). Novi samozaposleni niso registrirani v centralnem registru podjetij. Pojem novih samozaposlenih izhaja iz socialnega prava in je bil vpeljan po reformi socialne zakonodaje leta 1997 z Zakonom o spremembi delovnega in socialnega prava (*Arbeits- und Sozialrechts-Änderungsgesetz*, v nadaljevanju ASRÄG). ASRÄG je razširil krog obveznih zavarovancev po Zakonu o podjetniškem socialnem zavarovanju (*Gewerbliches Sozialversicherungsgesetz*, v nadaljevanju GSVG). GSVG tako v točki 4 prvega odstavka 2. člena določa obvezno zdravstveno in pokojninsko zavarovanje za fizične osebe, ki opravljajo samostojno podjetniško dejavnost, na podlagi katere pridobivajo dohodke v smislu EStG 1988, če obveznost zavarovanja ne izhaja že iz drugih določb GSVG ali določb drugega zveznega zakona. Samozaposleni, ki so morali biti zdravstveno in pokojninsko zavarovani na podlagi določb GSVG pred reformo leta 1997, tako predstavljajo »stare samozaposlene«, katerih položaj se po sprejemu ASRÄG ni spremenil, medtem ko so zavarovanci na podlagi 2. člena GSVG novi samozaposleni.

Če niso obvezno zdravstveno in pokojninsko zavarovane že na drugi pravni podlagi, nove samozaposlene v praksi predstavljajo predvsem naslednje skupine oseb:

- Samozaposleni, ki niso vključeni v gospodarsko zbornico in zato niso zavarovani po pravilih, ki veljajo za samostojne podjetnike posameznike: predavatelji, umetniki, strokovnjaki, člani nadzornega sveta, novinarji, pisatelji in osebe, ki samostojno izvajajo zdravstvene poklice (medicinske sestre, babice, fizioterapevti, psihologi, itd.)
- "pogodbeni delavci" brez članstva zbornice, torej osebe, ki ne delajo na podlagi pogodbe o zaposlitvi, ampak se zavežejo k izvedbi določenega dela
- Zaposleni komanditisti komanditnih družb, če niso zavarovani že na podlagi določb Splošnega zakona o socialnem zavarovanju (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz, v nadaljevanju ASVG)
- Osebo odgovorni družbeniki gospodarskih družb, ki niso članice gospodarske zbornice ter poslovodni družbeniki družb z omejeno odgovornostjo, če niso zavarovani že na podlagi določb ASVG.

2.1.3 Socialno zavarovanje

Obvezno zavarovanje novih samozaposlenih po GSVG obsega pokojninsko zavarovanje, zdravstveno zavarovanje ter nezgodno zavarovanje.

2.1.3.1 Vključitev v sistem zavarovanja

Obveznost zavarovanja novega samozaposlenega nastane, ko letni dohodek osebe preseže določeno mejno vrednost. Za leto 2013 sta določeni naslednji dohodkovni mejni vrednosti:

- Mejna vrednost I: 6.453,36 EUR
Mejna vrednost I je določena za samozaposlene osebe, ki v določenem koledarskem letu ne opravljajo še kakšne dodatne gospodarske dejavnosti in nimajo dohodkov iz drugih virov.
- Mejna vrednost II: 4.641,60 EUR
Mejna vrednost II je določena za samozaposlene osebe, ki v določenem koledarskem letu opravljajo še kakšne dodatne gospodarske dejavnosti ali če pridobivajo dohodke iz drugih virov, ki naj nadomestijo osebni dohodek, kot na primer pokojnina, nadomestilo za brezposelnost ali dodatek za nego otroka.

Začetek obveznega zavarovanja nastane na dva načina:

- Samozaposleni pri zavodu za socialno zavarovanje (*Sozialversicherungsanstalt*) sam poda izjavo, da bodo njegovi dohodki presegli mejno vrednost. V primeru, da bi bila napoved napačna in dohodki ne bi presegli mejne vrednosti, to ne bi spremenilo zavarovančevega statusa za nazaj.
- Zavod za socialno zavarovanje preveri dohodke samozaposlenega za nazaj, in sicer na podlagi pravnomočne odmere dohodnine ali drugega primernega dokazila o dohodku. V primeru, da se ugotovi, da je samozaposleni presegel mejno

vrednost, mora plačati prispevke za nazaj ter poseben dodatek na prispevke v višini 9,3% prispevkov.

Obveznost pokojninskega zavarovanja je določena le za osebe, ki so dopolnile 15 let. Samozaposlene osebe, ki so do 1. januarja 1998 dopolnile 55 let, so prav tako izvzete iz obveznosti plačila prispevkov za pokojninsko zavarovanje.

2.1.3.2 Plačilo prispevkov

Prispevke je potrebno plačevati četrletno. Višina prispevkov za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje je odvisna od osnove za odmero prispevka ter stopnje prispevka. Osnova za odmero prispevka se izračuna na podlagi dohodkov iz samostojne dejavnosti. Pri tem je potrebno ločiti med začasnimi zavarovalnimi prispevki in končnimi zavarovalnimi prispevki. Začasna osnova za odmero začasnega prispevka je določena kot celotni dohodki iz samostojne dejavnosti izpred treh let (za leto 2013 so to dohodki v letu 2010). Stopnja prispevka, ki se računa iz začasne osnove za odmero začasnega prispevka znaša:

- za pokojninsko zavarovanje: 18,5%
- za zdravstveno zavarovanje: 7,65%.

Končna osnova za odmero socialnih prispevkov se nato določi na podlagi odmere dohodnine za leto, za katero je samozaposleni plačeval začasne prispevke. Če letni dohodek ni presegel mejnih vrednosti, se za izračun uporabi minimalna mesečna osnova za odmero prispevkov, ki znaša:

- za mejno vrednost I: 537,78 EUR
- za mejno vrednost II: 386,80 EUR.

V prvih treh koledarskih letih dejavnosti novega samozaposlenega se prispevki za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje začasno izračunajo na podlagi minimalne mesečne osnove glede na mejno vrednost I ali II, in sicer:

Tabela 3: Višina četrletnih socialnih prispevkov za samozaposlene - začetnike⁴

Samozaposleni - začetnik	Mejna vrednost I	Mejna vrednost II
Četrletni prispevek za pokojninsko zavarovanje	298,47 EUR	214,68 EUR
Četrletni prispevek za zdravstveno zavarovanje	123,42 EUR	88,77 EUR
Četrletni prispevek za nezgodno zavarovanje	ni odvisen od višine dohodka in znaša 25,44 EUR	

Če samozaposleni poleg samostojne dejavnosti opravlja še kakšno drugo dejavnost (je na primer zaposlen pri drugem delodajalcu, upravlja kmetijsko gospodarstvo ali kot upokojenec prejema pokojnino), mora biti večkratno zavarovan. To pomeni, da mora

⁴ Vir: http://esv-sva.sozvers.at/mediaDB/641568_B%202.pdf.

za vse dohodke plačevati prispevke za socialno zavarovanje, pri čemer je višina prispevkov omejena navzgor, saj je najvišja letna osnova za odmero socialnih prispevkov določena na 62.160,00 EUR (za leto 2013).

2.1.3.3 Sklad za socialno zavarovanje umetnikov

Leta 2001 je bil na podlagi Zakona o skladu za socialno zavarovanje umetnikov (*Bundesgesetz über die Errichtung eines Fonds zur Förderung der Beiträge der selbstständigen Künstler zur gesetzlichen Sozialversicherung – Künstler-Sozialversicherungsfondsgesetz*, v nadaljevanju K-SVFG) vzpostavljen poseben sklad za socialno zavarovanje umetnikov (*Künstler-Sozialversicherungsfonds*, v nadaljevanju KSVF) katerega namen je subvencioniranje umetnikov pri plačevanju prispevkov za pokojninsko zavarovanje, od novele K-SVFG leta 2008 naprej pa tudi subvencioniranje plačil prispevkov za zdravstveno in nezgodno zavarovanje.

KSVF je na podlagi 3. člena K-SVFG pravna oseba s sedežem na Dunaju. KSVF se financira iz: posebnih dajatev na podlagi Zakona o dajatvah za spodbujanje umetnosti (*Kunstförderungsbeitragsgesetz*, BGBl I 132/2000); sredstev iz državnega proračuna, katerih višina je predvidena v zveznem proračunskem zakonu (*Bundesfinanzgesetz*); obresti na sredstva sklada; drugih prihodkov ter prostovoljnih prispevkov in donacij.

Kunstförderungsbeitragsgesetz je bil prvotno sprejet leta 1981 in je določal posebne dajatve za spodbujanje umetnosti, ki so jih morali plačevati imetniki radijskih in televizijskih sprejemnikov kot dodatek k radiodifuznemu prispevku (*Rundfunkgebühr*). S prvim januarjem 2001 je pričel veljati nov *Kunstförderungsbeitragsgesetz*, ki je poleg obstoječih zavezancev za plačevanje dajatev, določil še dve novi dajatvi in tako razširil krog zavezancev, in sicer so to še komercialni operaterji kabelskih sprejemnih sistemov glede na število uporabnikov oziroma priključkov ter osebe, ki prvič prodajajo ali dajejo v najem naprave za sprejem in dekodiranje RTV programov prek satelita.

Imetniki radijskih in televizijskih sprejemnikov plačujejo dajatev za KSVF kot dodatek k radiodifuznemu prispevku v znesku 0,48 EUR mesečno.

Tabela 4: Mesečni radiodifuzni prispevek glede na prejemnika dajatve ter zvezne dežele v letu 2013⁵

	Skupaj	Dajatev za radio	Dajatev za TV	Dajatev za program	Spodbujanje umetnosti	Dajatev za dežele	DDV*
	v EUR						
Prejemnik dajatve		Zvezno ministrstvo za finance	Zvezno ministrstvo za finance	ORF	Zvezna država	Dežela	
Gradiščanska	22,48	0,36	1,16	16,16	0,48	2,70	1,62

⁵ Vir: <https://www.gis.at/gebuehren/gebuehrentabelle/>

Koroška	24,88	0,36	1,16	16,16	0,48	5,10	1,62
Spodnja Avstrija	24,08	0,36	1,16	16,16	0,48	4,30	1,62
Gornja Avstrija	19,78	0,36	1,16	16,16	0,48	0,00	1,62
Salzburg	24,48	0,36	1,16	16,16	0,48	4,70	1,62
Štajerska	25,18	0,36	1,16	16,16	0,48	5,40	1,62
Tirolska	23,28	0,36	1,16	16,16	0,48	3,50	1,62
Predarlška	19,78	0,36	1,16	16,16	0,48	0,00	1,62
Dunaj	24,88	0,36	1,16	16,16	0,48	5,10	1,62

* DDV se obračuna na dajatev za program po stopnji 10%.

Komercialni operaterji kabljskih sprejemnih sistemov pa so dolžni KSVF sporočiti število svojih uporabnikov oziroma priključkov, in sicer dvakrat letno: na dan 1. marec in na dan 1. september (poročilo se šteje za pravočasno, če ga KSVF prejme na obrazcu ali brezoblično po pošti, elektronskem sporočilu ali faksu v obdobju 1.3. - 15.3 oziroma 1.9. - 15.9.). V primeru zamude zavezanca pri poročanju, mu lahko KSVF naloži plačilo zamudne dajatve v višini do največ 10% dajatve, ki jo je zavezanec dolžan plačati. Na podlagi podatkov, ki jih zavezanci sporočijo marca, KSVF izračuna višino dajatve za drugi in tretji kvartal tekočega leta, na podlagi septembrskih podatkov pa izračuna višino dajatve za četrti kvartal tekočega leta in prvi kvartal naslednjega leta. Višina dajatve se izračuna tako, da se število uporabnikov kabljskih sprejemnih sistemov, ki ga je sporočil zavezanec, pomnoži z mesečnim zneskom dajatve na uporabnika v višini 0,20 EUR (mesečna dajatev se je s 1.1.2013 znižala, saj je do 31.12.2012 znašala 0,25 EUR). Zavezanec nato prejme odločbo o višini dajatve, ki jo je dolžan plačati v roku dveh tednov od prejema. V primeru zamude pri plačilu KSVF obračuna zamudnino v višini 2% dajatve, določene z odločbo. Plačila dajatve so oproščeni tisti komercialni operaterji kabljskih sprejemnih sistemov, ki imajo letno v povprečju manj kot 363 uporabnikov in tako njihova celoletna dajatev ne presega 872 EUR (za leto 2013).

Osebe, ki prvič prodajajo ali dajejo v najem naprave za sprejem in dekodiranje RTV programov prek satelita, so prav tako dolžne poročati KSVF, in sicer poteka poročanje četrtletno (1.4. - 15.4., 1.7. - 15.7., 1.10. - 15.10. in 1.1. - 15.1.) in se nanaša na število prodanih naprav oziroma naprav, oddanih v najem. V primeru zamude zavezanca pri poročanju, mu lahko KSVF naloži plačilo zamudne dajatve v višini do največ 10% dajatve, ki jo je zavezanec dolžan plačati. Na podlagi števila naprav, ki jih zavezanci sporočijo, KSVF izračuna višino dajatve za posamezni kvartal, in sicer tako, da se število naprav pomnoži z enkratnim zneskom dajatve v višini 6 EUR (znesek dajatve se je s 1.1.2013 znižal, saj je do 31.12.2012 znašal 8,72 EUR/napravo). Zavezanec nato prejme odločbo o višini dajatve, ki jo je dolžan plačati v roku dveh tednov od prejema. V primeru zamude pri plačilu KSVF obračuna zamudnino v višini 2% dajatve, določene z odločbo. Plačila dajatve so oproščeni tisti zavezanci, ki letno prodajo/oddajo v najem manj kot 145 naprav in tako njihova celoletna dajatev ne presega 872 EUR (za leto 2013).

Sklad je namenjen subvencioniranju samozaposlenih umetnikov, ki so na podlagi 2. člena GSVG zavezani k plačevanju prispevkov za pokojninsko, zdravstveno in nezgodno zavarovanje. Subvencioniranje ne poteka avtomatično, temveč mora zanj samozaposleni umetnik podati vlogo za subvencioniranje pri KSVF, pri čemer lahko poda vlogo ne le za tekoče koledarsko leto, temveč tudi za pretekla štiri leta (če poda vlogo v letu 2013, lahko zaprosi za subvencioniranje prispevkov tudi za leta 2009, 2010, 2011 in 2012).

KSVF vlogo odobri, če sta izpolnjena dva pogoja, in sicer:

- pri dejavnosti samozaposlenega gre za umetniško dejavnost v smislu K-SVFG (likovna umetnost, fotografija, oblikovanje, uprizoritvena umetnost, glasba, literatura, film). Pedagoška, organizacijska, znanstvena ali podobna dejavnost se ne štejejo kot umetniške dejavnosti.
- letni dohodki samozaposlenega umetnika so znotraj določenih najnižje in najvišje mejne dohodkovne vrednosti.

Tabela 5: Mejne dohodkovne vrednosti za pridobitev subvencije⁶

Leto	Najnižja letna mejna dohodkovna vrednost	Najvišja letna mejna dohodkovna vrednost
2001	3.554,57 EUR	19.621,67 EUR
2002	3.618,48 EUR	19.621,67 EUR
2003	3.712,56 EUR	19.621,67 EUR
2004	3.794,28 EUR	19.621,67 EUR
2005	3.881,52 EUR	19.621,67 EUR
2006	3.997,92 EUR	19.621,67 EUR
2007	4.093,92 EUR	19.621,67 EUR
2008	4.188,12 EUR	20.940,60 EUR
2009	4.292,88 EUR	21.464,40 EUR
2010	4.395,96 EUR	21.979,80 EUR
2011	4.488,24 EUR	22.441,20 EUR
2012	4.515,12 EUR	22.575,60 EUR
2013	4.641,60 EUR	23.208,00 EUR

V kolikor samozaposleni umetnik izpolnjuje zgoraj navedene pogoje, KSVF njegovo vlogo odobri in subvencionira plačevanje socialnih prispevkov tako, da nakaže zneske subvencije neposredno Zavodu za socialno zavarovanje. Izplačila samozaposlenemu umetniku niso mogoča.

Dokler upravičenec izpolnjuje vse pogoje za pridobitev subvencije, trajanje subvencioniranja ni časovno omejeno. Subvencija se odobri za naprej, razen v primeru, da samozaposleni umetnik pet koledarskih let ni dosegel najnižje letne mejne dohodkovne vrednosti oziroma je presegel najvišjo letno mejno dohodkovno vrednost. V tem primeru se lahko subvencija odobri in izplača le za nazaj, na podlagi predloženega dokazila o letnih dohodkih.

⁶ Vir: http://www.ksvf.at/pages/info_ku1.htm#Beitragserhoehung_2013/.

Upravičenec do subvencije je dolžan KSVF nemudoma sporočiti vse spremembe dejstev, pomembnih za pridobitev pravice do subvencije (npr. sprememba dohodkovne situacije ali sprememba dejavnosti samozaposlenega umetnika). Omenjena dejstva je dolžan po uradni dolžnosti preveriti tudi KSVF, in sicer če razpolaga z informacijami, ki kažejo na spremembo situacije določenega upravičenca ali tudi na podlagi naključnega vzorčenja. Upravičenci so dolžni KSVF na zahtevo predložiti vso potrebno dokumentacijo. Neupravičeno izplačano subvencijo mora samostojni umetnik KSVF vrniti.

Pravica do subvencije ugasne, ko odpade kateri koli izmed zgoraj naštetih pogojev za pridobitev subvencije. Pravica do subvencije ne ugasne le za koledarsko leto, v katerem niso izpolnjeni pogoji za pridobitev subvencije, temveč tudi za vsa nadaljnja koledarska leta. V primeru, da samostojni umetnik, ki mu je že ugasnila pravica do subvencije, v naslednjih letih spet izpolnjuje pogoje za pridobitev subvencije, lahko pri KSVF ponovno zaprosi za subvencioniranje.⁷

Tabela 6: Zneski subvencije⁸

Leto	Najvišji mesečni znesek subvencije	Najvišji letni znesek subvencije
2001	72,67 EUR	872,04 EUR
2002	72,67 EUR	872,04 EUR
2003	72,67 EUR	872,04 EUR
2004	72,67 EUR	872,04 EUR
2005	85,50 EUR	1.026,00 EUR
2006	85,50 EUR	1.026,00 EUR
2007	85,50 EUR	1.026,00 EUR
2008	85,50 EUR	1.026,00 EUR
2009	102,50 EUR	1.230,00 EUR
2010	112,50 EUR	1.350,00 EUR
2011	112,50 EUR	1.350,00 EUR
2012	130,00 EUR	1.560,00 EUR
2013	143,50 EUR	1.722,00 EUR

Vsako leto KSVF subvencionira od 4.500 do 5.000 samozaposlenih umetnikov.⁹

2.1.3.4 Obdobje mirovanja

Strukturni zakon za socialno zavarovanje umetnikov (*KünstlerInnensozialversicherungsstrukturgesetz*, v nadaljevanju KSVSG), ki je pričel veljati 1.1.2011, je prinesel pomembno novost, in sicer možnost prijave tako imenovanega mirovanja (*Ruhendmeldung*). Samostojni umetniki v večini primerov nimajo pravice nadomestila za brezposelnost, čeprav bi bili na podlagi prejšnjih zaposlitev pri delodajalcih do tega upravičeni. Težava nastane, ko dohodek samozaposlenega umetnika preseže mejno vrednost (6.453,36 EUR oz. 4.641,60 EUR) in samozaposleni postane zavezanec za plačilo social-

⁷ KSVF na svoji spletni strani http://www.ksvf.at/pages/info_ku1.htm#Beitragserhoehung_2013 primeroma navaja sledečo situacijo ugasnitve in ponovne pridobitve pravice do subvencioniranja socialnih prispevkov: Samostojni umetnik prejema subvencijo od leta 2003 naprej, pri čemer pogojev za subvencioniranje ne izpolnjuje v letih 2007 in 2008 ter jih ponovno izpolnjuje v letih 2009 – 2013. Pravica do subvencije v tem primeru ugasne leta 2007, samostojni umetnik pa lahko ponovno zaprosi za subvencijo za koledarska leta 2009 – 2013.

⁸ Vir: http://www.ksvf.at/pages/info_ku1.htm#Beitragserhoehung_2013/.

⁹ Str. A-37.

nih prispevkov. Od leta 2011 naprej ima samozaposleni umetnik možnost, da v obdobjih, ko ne izvaja svoje samostojne dejavnosti, Skladu za socialno zavarovanje umetnikov prijavi mirovanje svoje dejavnosti. Mirovanje obveznega socialnega zavarovanja samozaposlenemu umetniku omogoči, v primeru, da je tovrstno pravico poprej pridobil, da pridobi nadomestilo za primer brezposelnosti. Obdobje mirovanja se zaključi, ko samozaposleni umetnik zopet prične izvajati svojo dejavnost, pri čemer mu ni potrebno za preteklo obdobje mirovanja plačati prispevkov za socialno zavarovanje.

Tovrstna ureditev je pomemben korak k večji izenačitvi položaja samozaposlenih umetnikov in umetnikov, zaposlenih na podlagi klasičnih pogodb o zaposlitvi. Institut mirovanja je bil pri zainteresirani javnosti pozitivno sprejet, čeprav je trenutno še v povojih (leta 2011 je mirovanje prijavilo le okrog 150 samozaposlenih umetnikov). Vse glasnejše so tudi pobude, da bi bilo potrebno institut mirovanja razširiti tudi na preostale kategorije novih samozaposlenih.

Kritiki instituta mirovanja pa izpostavljajo problematiko kompliciranega odnosa in sodelovanja med Skladom za socialno zavarovanje umetnikov in Zavodom za socialno zavarovanje in s tem povezanimi kompliciranimi birokratskimi postopki. Prav tako je problematična omejitev instituta mirovanja zgolj na kategorijo umetnikov, kot jih določa K-SVFG. Samozaposleni na področju kulture, ki opravljajo na primer pedagoško ali znanstveno dejavnost, so namreč zavezanci za plačilo socialnih prispevkov, ne morejo pa prijaviti obdobja mirovanja in dobiti nadomestilo za primer brezposelnosti.

2.1.4 Davčne ugodnosti

2.1.4.1 Dohodnina

V zvezi z dohodnino samozaposleni umetniki v Avstriji uživajo posebno davčno ugodnost, in sicer lahko celotne dohodke enega leta prerazporedijo na pretekla tri leta, kar v določenih primerih lahko pomeni precejšnjo davčno razbremenitev samozaposlenega umetnika. Njihov dohodek je obdavčen po splošni stopnji, pri čemer je letni dohodek pod 11.000,00 EUR izvzet iz obdavčitve.

2.1.4.2 Davek na dodano vrednost

V kolikor znašajo letni dohodki samozaposlenega umetnika ter tudi drugih starih ali novih samozaposlenih 30.000 EUR ali več, so zavezanci za davek na dodano vrednost. Dejavnost samozaposlenih umetnikov je obdavčena z znižano stopnjo davka na dodano vrednost (10 odstotkov namesto splošnih 20 odstotkov).

Viri:

- Juliane Alton: Die sozialversicherungsrechtliche Lage der Künstlerinnen und Künstler: Ländervergleich mit Schweden, Deutschland, der Schweiz und Frankreich, Dunaj/Dornbirn 2006.
- URL: <<http://kulturrat.at/agenda/sozialrechte/forderungen/SVBericht2006.pdf>>.
- Marcel Fink, Andreas Riesenfelder, Emmerich Talos, Petra Wetzel: Forschungsbericht, Neue Selbstständige in Österreich, Dunaj 2005.
- URL: <<http://www.bmask.gv.at/cms/site/attachments/7/2/7/CH2154/CMS1232609166837/neueselbststaendige.pdf>>.
- Statistik Austria: Kulturstatistik 2011, Dunaj 2013.
- URL: <http://www.statistik.at/dynamic/wcmsprod/idcplg?IdcService=GET_NATIVE_FILE&dID=139304&dDocName=070379>.
- Susanne Schelepa, Petra Wetzel, Gerhard Wohlfahrt, Anna Mostetsching: Zur sozialen Lage der Künstler und Künstlerinnen in Österreich, oktober 2008.
- URL: <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17401/studie_soz_lage_kuenstler_en.pdf>.
- Veronika Ratzenböck, Anja Lungstarss, Austria: Country Profile. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 14th edition 2013.
- URL: <http://www.culturalpolicies.net/down/austria_112012.pdf>.

2.2 Danska

2.2.1 Struktura samozaposlenih

Po podatkih iz podatkovne zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*¹⁰ je v letu 2009 na Danskem znašal delež kulturnih delavcev v celotni zaposlitvi 2,28 odstotka. Delež samozaposlenih v kulturnem sektorju je v istem letu znašal 12,89 odstotka, kar je nekoliko večji odstotek od deleža samozaposlenih glede na vse zaposlene v gospodarstvu, ki je v letu 2009 znašal 9,16 odstotka.

Novejše podatke o strukturi zaposlenih v kulturnem sektorju je objavil danski statistični urad (*Danmark Statistik*),¹¹ ki na kulturno področje uvršča tudi zabavno industrijo in rekreativne dejavnosti. Leta 2010 je tako na področju umetnosti, zabavne industrije in rekreativne dejavnosti delovalo 22.193 podjetij od skupaj 298.081 podjetij, ki so delovala v danskem gospodarstvu, kar znaša 7,45 odstotka. V tem obdobju je bilo na področju umetnosti, zabavne industrije in rekreativne dejavnosti zaposlenih 68.075 delavcev od skupaj 2.139.231 zaposlenih v celotnem gospodarstvu (3,18%). Leta 2011 je na omenjenem področju delovalo 22.825 podjetij od skupaj 300.733, kar znaša 7,59 odstotka. Zaposlenih na področju umetnosti, zabavne industrije in rekreativne dejavnosti je bilo nekoliko manj kot leto poprej, in sicer 67.994 oziroma 3,19 % od skupaj 2.134.338 zaposlenih v celotnem gospodarstvu.

Tabela 1: Število enoosebnih podjetij na področju umetnosti, zabavne industrije in rekreativne dejavnosti v letih 2006 - 2011¹²

Leto	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Št. enoosebnih podjetij	1.138	1.336	1.774	1.972	2.198	2.317

Glede na raziskavo Jørgensena in de Paza¹³ je leta 2011 bila vsaj ena tretjina samozaposlenih umetnikov zaposlena pri drugem delodajalcu za krajši delovni čas, 17% jih je delalo na podlagi pogodbe za določen čas, okrog 20% pa je imelo še dodatno službo, kar po njunem mnenju kaže na večji zaposlitveni riziko te skupine samozaposlenih oseb.

2.2.2 Status samozaposlenih v kulturi

V danskem pravnem sistemu ni predpisov, ki bi posebej urejali status samozaposlenih v kulturi, zato se status samozaposlenih na področju kulture ne razlikuje od statusa samozaposlenih v drugih gospodarskih sektorjih. Glede na Uredbo Ministrstva za zaposlovanje št. 1303 z dne 14. 12. 2005 se kot samozaposleno osebo šteje oseba, ki dela na

¹⁰ <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1140/>.

¹¹ <http://www.dst.dk/en/Statistik.aspx/>.

¹² <http://www.dst.dk/en/Statistik.aspx/>.

¹³ Povzeto po Mikke Mailand, Trine P. Larsen, str. 6.

lastne stroške in na lastno odgovornost, izdaja račune, ne prejema plačilnih list in ni dolžna delovati na podlagi navodil drugih.

Samozaposlena oseba mora registrirati svojo samostojno dejavnost pri Danski poslovni agenciji (*Erhvervsstyrelsen*) najkasneje v osmih dneh pred začetkom izvajanja svoje dejavnosti. Ob registraciji se samozaposleno osebo vpiše v Centralni poslovni register (*Det centrale virksomhedsregister*), kjer pridobi matično številko. Danska poslovna agencija posreduje podatke o novo nastalem podjetju davčni upravi (SKAT), ki samostojnemu podjetniku dodeli davčno številko. Vsak podjetnik posameznik kot tudi druge oblike podjetij morajo biti registrirani za davek na dodano vrednost. Od 1.11.2013 bo vsaka fizična ali pravna oseba, ki je vpisana v centralni poslovni register, morala imeti tudi digitalni poštni predal za prejemanje pošte s strani javnih organov.

Danski statistični urad v zvezi z institutom samozaposlene osebe vzpostavlja tudi koncept tako imenovanega sodelujočega zakonca, ki je oseba, ki na letni osnovi prejema vse ali znaten del prihodka iz podjetja in je poročen z osebo, ki je lastnik podjetja. Če ima podjetje samozaposlene osebe manj kot 20 zaposlenih, se tudi sodelujoči zakonec šteje kot samozaposleni, kar je pomembno predvsem v razmerju do davčnih organov in sistema nadomestil za brezposelnost.

Samozaposleni, ki ne zaposlujejo delavcev, so lahko člani trgovinskih ali obrtniških združenj. Najpomembnejše tovrstno združenje samozaposlenih oseb je Danska federacija malih in srednje velikih podjetij (*Håndværksrådet*, HVR), katere cilj je izboljšanje pogojev poslovanja za svoje člane, čeprav ne sodelujejo pri kolektivnih pogajanjih svojih članov.

Za samozaposlene osebe na področju kulture pa so pomembna predvsem naslednja združenja:

- Dansko združenje založnikov (*Forlæggerforeningen*), ki združuje knjižne založnike, tako samozaposlene osebe brez zaposlenih kot samozaposlene osebe, ki so delodajalci. Zaradi tega ima pooblastila, da v imenu svojih članov sklepa kolektivne pogodbe.
- Danska unija umetnikov (*Dansk Artist Forbund*, DAF), ki združuje profesionalne umetnike, predvsem glasbenike in cirkuške umetnike. Včlanijo se lahko tako samozaposlene osebe kot delavci, ki so zaposleni na podlagi klasičnih pogodb o zaposlitvi. V imenu svojih članov DAF sklepa kolektivne pogodbe, ki se nanašajo predvsem na minimalne honorarje (tovrstna kolektivna pogodba je sklenjena npr. z Radio Denmark in Združenjem producentov - *Producentforeningen*).
- Dansko združenje igralcev (*Dansk Skuespillerforbund*, DSF), ki združuje igralce, operne pevce, plesalce in koreografe.
- Dansko združenje dramatikov in scenaristov (*Danske Dramatikeres Forbund*, DDF), ki združuje gledališke, radijske, TV in filmske dramatike in scenariste. DDF sklepa kolektivne pogodbe in standardne pogodbe s posameznimi gledališči

in Združenjem filmskih producentov (*Foreningen af Danske Spillefilmsproducen-Spillefilmsproducenter*).

- Dansko združenje pisateljev (*Dansk Forfatterforening*, DFF), ki združuje pisatelje, prevajalce, ilustratorje in pesnike.
- Združenje danskih filmskih režiserjev (*Danske Filminstruktører*, DF), ki združuje režiserje in filmske ter TV scenariste.
- Združenje danskih gledaliških režiserjev (*Foreningen af Danske Sceneinstruktører*, FDS).
- Dansko združenje komponistov (*Dansk Komponistforening*, DKF), Dansko združenje jazz, rock in folk komponistov (*Danske Jazz, Beat og Folkemusik Autorer*, DJBFA) in Dansko združenje tekstopiscev (*Danske Populærautorer*, DPA).
- Danska unija glasbenikov (*Dansk Musikerforbund*, DMF).

Vsa zgoraj omenjena združenja umetnikov imajo pristojnosti sklepanja kolektivnih pogodb ali tipskih pogodb v imenu svojih članov, vendar so nekatere s kolektivno pogodbo pridobljene pravice in ugodnosti s področja socialne varnosti namenjene le članom združenj, ki imajo status delavca na podlagi klasične pogodbe o zaposlitvi.

2.2.3 Socialno zavarovanje

Danski pravni sistem samozaposlenim na področju kulture ne priznava posebnega statusa v zvezi z vključitvijo v socialno zavarovanje in socialnimi prejemki. Samozaposleni na področju kulture se vključujejo v sisteme socialnega zavarovanja ter prejemajo socialne prejemke pod istimi pogoji kot samozaposleni v drugih gospodarskih sektorjih. Na Danskem je uveljavljen sistem obveznega socialnega zavarovanja za vse vrste socialnih prejemkov, razen za zavarovanje za primer brezposelnosti, ki je prostovoljne narave.

2.2.3.1 Bolniško nadomestilo

Samozaposleni so upravičeni do bolniškega nadomestila, če traja bolezen več kot dva tedna, ob pogoju, da so v preteklih 12 mesecih vsaj 6 mesecev kot samozaposleni opravljali svojo dejavnost v povprečju najmanj 18 ½ ur na teden. Višina bolniškega nadomestila se izračuna na podlagi dohodkov samozaposlenega, pri čemer ne more preseči 3.940 DKK (530 EUR) na teden. Samozaposleni se lahko vključijo tudi v prostovoljno zavarovalno shemo, na podlagi katere so upravičeni do bolniškega nadomestila tudi v prvih dveh tednih bolezni.

2.2.3.2 Materinska oskrba, porodniški in očetovski dopust

Vse ženske, ki imajo stalno prebivališče na Danskem, so upravičene do brezplačne materinske oskrbe (predporodni pregledi, oskrba pri porodu, prisotnost babice pri porodu na domu). Samozaposlene ženske so poleg tega upravičene tudi do denarnih prejemkov za čas porodniškega dopusta (*dagpenge ved fødsel*), ki se začne štiri tedne pred porodom in traja 46 tednov po porodu, pri čemer si starša zadnjih 32 tednov lahko razdelita. Višina nadomestila se izračuna na podlagi dohodkov samozaposlenega, pri čemer ne more preseči 3.940 DKK (530 EUR) na teden oziroma 106,49 DKK (14 EUR) na uro.

2.2.3.3 Socialna in starostna pokojnina

Do splošne socialne pokojnine (*folkepension*) so upravičeni vsi rezidenti Danske, ki so dopolnili 65 let (osebe, ki so dopolnile 60. leto starosti pred 1. julijem 1999, so bile upravičene do pokojnine, ko so dopolnile 67 let). Pravico do socialne pokojnine pridobijo vsi, ki so med svojim 15. in 65. letom vsaj tri leta živeli na Danskem. Pravico do celotne socialne pokojnine imajo vsi, ki so imeli med svojim 15. in 65. letom vsaj 40 let stalno prebivališče na Danskem, osebe s krajšo dobo prebivanja na Danskem pa so upravičene do 1/40 celotne pokojnine za vsako leto prebivanja na Danskem (med svojim 15. in 65. letom). Ne gre torej za pokojnino iz zavarovanja, ampak za državno pokojnino kot ukrep socialnega varstva.

Vse zaposlene osebe, ki so dopolnile 16 let in delajo vsaj devet ur na teden, pa so vključene v obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje (ATP). Pri tem gre za klasično socialno zavarovanje, ki temelji na plačevanju prispevkov. Prispevke za ATP plačujeta skupno delodajalec (2/3) in delavec (1/3). V kolikor oseba, ki je bila kot zaposlena oseba vključena v ATP, postane samozaposlena oseba, lahko pod določenimi pogoji ostane vključena v ATP, pri čemer v celoti sama plačuje prispevke.

Socialna pokojnina je sestavljena iz osnovnega zneska ter pokojninskih dodatkov, ki so odvisni od višine dohodkov prejemnika pokojnine in njegovega/njenega zakonca. Pod določenimi pogoji so prejemniki socialne pokojnine upravičeni tudi do dodatkov za zdravstveno oskrbo (*helbredstillæg*), dodatka za ogrevanje (*varmetillæg*) ter ob posebno težkih življenjskih okoliščinah tudi do osebnega dodatka (*personligt tillæg*).

Upokojenci, ki so bili kot zaposleni zavarovani v okviru zavarovalne sheme ATP, pa so po dopolnjenem 65. letu starosti poleg splošne socialne pokojnine upravičeni do dodatne starostne pokojnine, katere višina je odvisna od dolžine obdobja zavarovanja in višine vplačanih prispevkov. Če je oseba upravičena do manjšega zneska starostne pokojnine, se ji le-ta lahko izplača v enkratnem znesku. Starostno pokojnino si lahko upravičenci tudi zvišajo s tem, da odložijo čas upokojitve, in sicer se poviša za okrog 5–8% za vsako leto, ko upravičenec kasneje zaprosi za starostno pokojnino (to je mogoče med 65. in 75. letom starosti).

2.2.3.4 Socialni prejemki za poškodbe pri delu ali poklicne bolezni

Zavarovanci za poškodbe pri delu in/ali poklicne bolezni so upravičeni do naslednjih socialnih prejemkov in storitev:

- zdravstvena oskrba in rehabilitacija,
- nadomestilo za izpad dohodka (*erstatning for erhvervsevnetab*),
- nadomestilo za trajno nezmožnost za delo (*méngodtgørelse*),
- nadomestilo za izgubo osebe, ki preživlja družino (*erstatning for tab af forsørger*),
- začasno nadomestilo za preživele družinske člane.

Omenjene socialne prejemke določa Zakon o odškodnini delavcem (*lov om arbejdsskadesikring*), do njih pa so upravičene vse zaposlene osebe na Danskem, na danski ladji in samozaposlene osebe, ki so prostovoljno nezgodno zavarovane pri zavarovalnici.

Zavarovanje pokriva vse poškodbe, ki so nastale pri delu, v zakonu določene poklicne bolezni, poškodbe ali bolezni, ki jih utrpi živorojeni otrok med nosečnostjo in ki so posledica dela matere med nosečnostjo ali škodljivih vplivov na starša otroka, preden je bil otrok spočet. Zavarovanje pa ne pokriva poškodb, ki so delavcu nastale na poti na ali z dela.

2.2.3.5 Nadomestilo za brezposelnost

Kot rečeno, je zavarovanje za primer brezposelnosti prostovoljno. Trenutno na Danskem obstaja 27 različnih zavarovalnih skladov za primer brezposelnosti (*arbejdsløshedskasserne*), ki so tradicionalno vezani na različna obrtna združenja. Da bi oseba bila upravičena do nadomestila za primer brezposelnosti, mora biti vključena v enega izmed skladov. V sklad se lahko vključijo rezidenti Danske, ki so stari med 18 in 63 let, pri čemer je članstvo lahko polno ali delno, od tega pa je odvisna tudi višina zavarovalnih prispevkov. Samozaposlena oseba je upravičena do nadomestila za primer brezposelnosti:

- če je prenehala s svojo dejavnostjo in se registrirala pri zavodu za zaposlovanje,
- če je bila poprej vsaj eno leto član sklada in
- je kot samozaposlena oseba v zadnjih treh letih delala vsaj ekvivalentno dolžino časa 1.924 delovnim uram zaposlenega na podlagi klasične pogodbe o zaposlitvi.

Nadomestilo za brezposelnost znaša 90% poprejšnjih dohodkov upravičenca, pri čemer ne more preseči 788 DKK (106 EUR) na dan, pet dni na teden. Kot osnova za izračun višine nadomestila za brezposelnost za samozaposlene osebe se upošteva njen povprečni dohodek v dveh najuspešnejših finančnih letih v zadnjih petih letih pred nastankom brezposelnosti. Osebe, ki so vključene v sklad delno in tako delno

zavarovane, so upravičene do največ 2/3 zgornjega maksimalnega zneska polnega zavarovanja, to je 525 DKK (71 EUR) na dan, pet dni na teden.

Samozaposlena oseba, ki opravlja svojo dejavnost kot dopolnilno dejavnost, je upravičena do dopolnilnega nadomestila za brezposelnosti, če je prijavljena na zavodu za zaposlovanje in je ob delovnih dneh med 8. in 17. uro na razpolago za opravljanje dela pri delodajalcu.

2.2.4 Davčne ugodnosti

2.2.4.1 Dohodnina

Zakon št. 1062 z dne 17. 12. 2002 o davčni izravnavi prihodkov od umetniškega kreiranja je določil posebno davčno olajšavo za umetnike, in sicer lahko le-ti svoje dohodke porazdelijo na več davčnih let. Tako lahko na primer umetnik, ki zasluži največ 539.000 DKK na leto, ta dohodek porazdeli na 10 prihodnjih let, kar pomeni kasnejšo obdavčitev dohodka. Ta izjema ne velja za umetnike s področja uprizoritvene umetnosti.

2.2.4.2 Davek na dodano vrednost

Od prvega januarja 1992 znaša na Danskem splošna stopnja DDV 25%, znižane stopnje DDV ne obstajajo. Ne glede na to, za določene dobrine obstajajo izjeme, in sicer:

- Davčna osnova, na katero se aplicira splošna 25% stopnja DDV, se zniža na 20% za avtorjevo prvo prodajo umetniškega dela in za uvoz umetniških del ter antikvitet.
- Od plačila DDV so izvzeti: avtorjeva prva prodaja umetniškega dela, če kupnina ne presega 300.000 DKK; kulturne institucije, kot so knjižnice ter živalski vrti, pri čemer to ne velja za radio in TV in ne za prodane vstopnice za koncerte, kino in gledališče; avtorski honorar, ki ga umetnik prejme za svoje umetniške aktivnosti in prodaja dobrin, katere izkupiček gre v dobrodelne namene.

Viri:

- European Commission: *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union*, 2013, URL: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf>.
- European Commission: *Your social security rights in Denmark*, 2012, URL: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Denmark_en.pdf>.

- Judith Staines, *Tax and Social Security: a basic guide for artists and cultural operators in Europe*. An IETM Publication, commissioned for publication on www.on-the-move.org. 2nd Edition: August 2007.
- Mette Ballebye, Helle Ourø Nielsen, Carsten Jørgensen, *Denmark: Self-employed workers*. Eurofond, 2009. URL: <http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/dk0801019q.htm>.
- Mikke Mailand, Trine P. Larsen, Employment Relations Research Centre (FAOS), Department of Sociology, University of Copenhagen: *Bargaining for social rights (BARSORI) – country report Denmark*, 2011, URL: http://www.uva-aias.net/uploaded_files/regular/BARSORIReportDenmark.pdf.
- Peter Duelund, Bjarki Valtysson, Laerke Bohlbro, *Denmark: Country Profile*. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 13th edition 2012. URL: <http://www.culturalpolicies.net>.

2.3 Finska

2.3.1 Struktura samozaposlenih

Po podatkih iz podatkovne zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*¹⁴ je v letu 2009 na Finskem delež kulturnih delavcev v celotni zaposlitvi znašal 2,26 odstotka. Delež samozaposlenih v kulturnem sektorju je v istem letu znašal 20,20 odstotka, kar je precej večji odstotek od deleža samozaposlenih glede na vse zaposlene v gospodarstvu, ki je v letu 2009 znašal 13,61 odstotka.

Po podatkih finskega statističnega urada (*Tilastokeskus*) za leto 2010 pa je odstotek samozaposlenih v kulturnem sektorju precej manjši, in sicer 10%. 5% kulturnih delavcev je bilo leta 2010 zaposlenih v državnih podjetjih, 6% v javni upravi, 16% v lokalni samoupravi in 63% v zasebnem sektorju.¹⁵

Glede na raziskavo strukture delovne sile na Finskem se je število zaposlitev v kulturnem sektorju v letu 2012 (117.860 oseb) zmanjšalo za 5% glede na zaposlitev v letu 2010 (124.480 oseb).¹⁶ Največji upad zaposlitev v kulturnem sektorju je bil v omenjenem obdobju na področju oglaševalske dejavnosti (upad za ca. 2.300 oseb). Na drugi strani pa se je število zaposlenih na drugih področjih kulturnega sektorja (založništvo, literatura, knjižnice, arhivi, muzeji) v preteklih dveh letih povečalo.

Tabela 1: Zaposlitev na različnih področjih kulturnega sektorja v letih 2005-2012.¹⁷

Dejavnost	Število zaposlenih v posameznih letih							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Umetniški poklici (igralci, plesalci, glasbeniki, ipd.)	10.865	11.296	11.427	12.238	12.499	12.392	11.974	11.718
Grafika, oblikovanje ipd.	8.015	9.110	10.532	11.968	12.214	12.446	12.446	10.449
Novinarstvo	14.396	13.972	12.798	13.931	13.853	13.926	14.001	13.718
Druge dejavnosti	38.919	40.417	40.444	39.479	37.559	39.847	43.304	47.577
Skupaj	72.195	74.795	75.201	77.616	76.125	78.611	81.725	83.463

2.3.2 Status samozaposlenih v kulturi

V finskem pravnem sistemu ni predpisov, ki bi posebej urejali status samozaposlenih v kulturi, zato se status samozaposlenih na področju kulture ne razlikuje od statusa samozaposlenih v drugih gospodarskih sektorjih.

¹⁴ <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1160/>.

¹⁵ http://www.stat.fi/til/klt/2012/01/klt_2012_01_2013-08-23_kuv_002_en.html/.

¹⁶ http://www.stat.fi/til/klt/2012/01/klt_2012_01_2013-08-23_kat_001_en.html/.

¹⁷ http://www.stat.fi/til/klt/2012/01/klt_2012_01_2013-08-23_kat_001_en.html/.

Kot samozaposlena oseba se šteje zaposlena oseba, ki ni delodajalec in ne dela na podlagi pogodbe o zaposlitvi. Samostojni podjetniki se morajo registrirati v centralnem trgovinskem registru (*Kaupparekisteristä*), če:

- izvajajo dejavnost, za katero potrebujejo posebno dovoljenje,
- svojo dejavnost dolgoročno izvajajo v poslovnih prostorih, ki se nahajajo na drugem naslovu, kot je naslov stalnega prebivališča podjetnika,
- zaposlujejo delavce, ki niso podjetnikovi ožji družinski člani.

Najpomembnejše združenje samozaposlenih oseb, ki niso delodajalci, je Federacija finskih podjetij (*Suomen Yrittäjät*, SY), ki ima trenutno ca. 116.000 članov – podjetij različnih velikosti. Slaba polovica članov so samozaposlene osebe, ki niso delodajalci. Člani SY morajo plačati letno članarino, ki za samozaposleno osebo, ki ni delodajalec, v letu 2013 znaša 142 EUR.

Za samostojne podjetnice posameznice pa je pomembno predvsem Centralno združenje podjetnic (*Yrittäjän naisten keskusliitto*), ki je bilo ustanovljeno leta 1947.

2.3.3 Socialno zavarovanje

2.3.3.1 Splošno

Finski pravni sistem samozaposlenim na področju kulture ne priznava posebnega statusa v zvezi z vključitvijo v socialno zavarovanje in socialnimi prejemki. Samozaposleni na področju kulture se vključujejo v sisteme socialnega zavarovanja ter prejemajo socialne prejemke pod istimi pogoji kot samozaposleni v drugih gospodarskih sektorjih.

Socialni status uprizoritvenih umetnikov je bil posebej urejen z Zakonom o pokojninah uprizoritvenih umetnikov in določenih skupin zaposlenih (TaEL) iz leta 1985. TaEL je bil skupaj z nekaterimi drugimi zakoni, ki urejajo pokojninsko zavarovanje, leta 2007 združen v krovnem Zakonu o pokojninah zaposlenih (TyEL). Vendar pa se tako določbe TaEL kot določbe TyEL nanašajo zgolj na zaposlene in pogodbene delavce na področju kulture. Za samozaposlene na področju kulture pa, kot rečeno, veljajo iste določbe kot za druge samozaposlene, in sicer je to, z ozirom na pokojninsko zavarovanje, Zakon o pokojninah samozaposlenih oseb (YEL).

Osebe, ki so pred letom 2009 prejele petletno državno subvencijo za umetnike, so upravičene do pokojnine, ki jo izplačuje posebna ustanova (*Keva*), ki sprejema vloge za dodelitev pokojnin, izdaja pokojninske odločbe, odločbe za rehabilitacijo ter skrbi za izplačilo pokojnin za upravičence pokojninskih shem lokalne samouprave, državne sheme, sheme finske evangeličansko-luteranske cerkve ter Zavoda za socialno zavarovanje (*Kansaneläkelaitos* ali *Kela*). Na podlagi uredbe finske vlade, ki je pričela

veljati prvega januarja 2009, plačuje država prispevke za socialno zavarovanje tudi umetnikom in akademikom, ki so prejeli državno subvencijo za minimalno obdobje štirih mesecev. Omenjeni ureditvi prav tako nista namenjeni samozaposlenim osebam, temveč zaposlenim in pogodbenim delavcem.

Na Finskem je za socialno varnost pristojno Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje (*Sosiaali-ja terveysministeriö*). Socialni prejemki, do katerih so osebe upravičene na podlagi kriterija rezidentstva na Finskem, spadajo pod pristojnost avtonomne javne ustanove, Zavoda za socialno zavarovanje. Družinske socialne prejemke na Finskem financira država. Nadomestila za primer brezposelnosti se v večji meri financirajo iz javnih sredstev in delno iz prispevkov za zavarovanje za primer brezposelnosti. Pokojnine, ki so vezane na delovno dobo in dohodke upravičencev, se financirajo iz prispevkov, ki jih plačujejo delodajalci in delavci, država pa subvencionira pokojninske sheme za kmete, pomorščake in samozaposlene osebe. Sistem zdravstvenega zavarovanja je financiran s strani celotne delovne sile (zaposleni in samozaposleni), delodajalcev, prostovoljnih zavarovancev ter države.

2.3.3.2 Pokojninsko zavarovanje

Pokojninsko zavarovanje na Finskem urejajo naslednji zakoni:

- Zakon o pokojninah zaposlenih (TyEL), ki je pričel veljati leta 2007 in ki je združil prejšnje Zakon o pokojninah zaposlenih (TEL), Zakon o pokojninah začasno zaposlenih (LEL) in Zakon o pokojninah uprizoritvenih umetnikov in določenih skupin zaposlenih (TaEL).
- Zakon o pokojninah pomorščakov (MEL)
- Zakon o pokojninah samozaposlenih oseb (*yrittäjän eläkelaki*, YEL)
- Zakon o pokojninah kmetov (*maatalousyrittäjän eläkelaki*, MYEL)
- Zakon o pokojninah javnih uslužbencev (VaEL)
- Zakon o pokojninah v lokalni upravi (KuEL) in
- Zakon o pokojninah v evangeličansko-luteranski cerkvi (KiEL).

Na podlagi YEL morajo biti pokojninsko zavarovane vse samozaposlene osebe, tudi samozaposleni tujci, ki prebivajo na Finskem. Samozaposlena oseba se mora zavarovati pri zavarovalnici ali pri enem izmed pristojnih pokojninskih skladov najkasneje v šestih mesecih po dnevu registracije samostojne dejavnosti. Zavezanci na podlagi YEL so tako podjetniki, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

- samostojni podjetnik posameznik je star med 18 in 67 let
- samostojni podjetnik posameznik izvaja svojo registrirano dejavnost vsaj štiri mesece
- letni dohodki podjetnika znašajo vsaj 7.303,99 EUR (v letu 2013).

Zavarovanci se lahko upokojijo in prejemajo starostno pokojnino, ko so stari med 63 in 68 let. Samozaposlena oseba lahko nadaljuje z opravljanjem svoje samostojne

dejavnosti tudi po tem, ko že prejema starostno pokojnino, pri čemer več ni zakonsko obvezana k sklenitvi pokojninskega zavarovanja.

Zgornja in spodnja meja letnega dohodka samozaposlene osebe, ki se upoštevata za namene pokojninskega zavarovanja glede na YEL, znašata v letu 2013 165.875,00 EUR in 7.303,99 EUR. V kolikor je letni dohodek samozaposlene osebe manjši od zakonsko določene spodnje meje, lahko sklene prostovoljno pokojninsko zavarovanje.

Letni dohodek samozaposlene osebe, ki se upošteva za namene YEL, ni pomemben zgolj za izračun upravičenčeve pokojnine, temveč je pomemben tudi za njegove druge socialne prejemke. Pogoj za prejemanje nadomestila za primer brezposelnosti s strani Kela je namreč ta, da letni dohodki samozaposlene osebe po YEL v najmanj dveh letih v obdobju štirih let pred nastankom brezposelnosti znašajo vsaj 8.520,00 EUR. Letni dohodki, ki se upoštevajo za namene YEL, se uporabljajo tudi kot osnova za izračun višine prispevkov in prejemkov za prostovoljno nezgodno zavarovanje samozaposlene osebe.

Višina prispevkov za pokojninsko zavarovanje znaša za samozaposlene osebe, stare med 18 in 52 let, 22,50% potrjenega letnega dohodka glede na določbe YEL. Prispevek oseb, starih med 53 in 67 let, znaša 23,85% letnega dohodka. Za samozaposlene osebe začetnike se štejejo samozaposlene osebe v prvih 48 mesecih od registracije svoje samostojne dejavnosti. Le-te plačujejo nižje pokojninske prispevke, in sicer 17,55% letnega dohodka za prvo starostno skupino (18-52 let) in 18,603% za drugo starostno skupino (53-67 let). Letni prispevki se lahko plačujejo v enem, dveh, treh, štirih, šestih ali dvanajstih obrokih, pri čemer mora biti vsaj polovica letnega prispevka plačana pred avgustom.

2.3.3.3 *Bolniško nadomestilo*

Vsi rezidenti Finske, stari med 16 in 67 let ter zaposleni, ki niso rezidenti, kot tudi samozaposlene osebe, ki delajo na Finskem vsaj štiri mesece, so upravičeni do bolniškega nadomestila. Nadomestilo prejme upravičenec devet delovnih dni po nastopu bolezni, pri čemer traja maksimalna doba prejemanja nadomestila 300 delovnih dni.

Letni prispevki za zdravstveno zavarovanje samozaposlene osebe znašajo 2,18% letnega dohodka (2,19% v letu 2012).

Višina bolniškega nadomestila je odvisna od letnega dohodka upravičenca. Do posebnega bolniškega nadomestila pa je upravičen tudi starš, ki skrbi za hospitaliziranega bolnega otroka, mlajšega od 16 let.

Tabela 2: Višina bolniškega nadomestila glede na letni dohodek zavarovanca.¹⁸

Letni dohodek v EUR	Višina nadomestila v EUR/dan
0 - 1.361	0,00
6.000	14,00
10.189	23,77
15.500	36,17
20.000	47,83
30.000	70,00
40.000	88,79
50.000	102,12
60.000	112,73

2.3.3.4 Materinski, očetovski in starševski prejemki

Zdravniški pregledi matere in otroka med nosečnostjo ter po porodu so brezplačni.

Vsi rezidenti Finske, ki so to vsaj 180 dni pred porodom, zaposleni, ki niso rezidenti in samozaposlene osebe, ki delajo na Finskem vsaj štiri mesece, so upravičeni do materinskih prejemkov (*äitiysraha*) oziroma očetovskih prejemkov (*isyysrah*) ter starševskega nadomestila (*vanhempainraha*).

Mati otroka je upravičena do materinskega nadomestila 105 dni (pravica nastane od 30 do 50 dni pred predvidenim datumom poroda), do starševskega nadomestila pa naslednjih 158 delovnih dni. Oče otroka lahko zaprosi za očetovsko nadomestilo za največ 18 delovnih dni. Starševsko nadomestilo lahko prejema le en od staršev na enkrat.

Višina navedenih nadomestil se določi na enak način kot višina bolniškega nadomestila, to je glede na višino letnih dohodkov upravičenca.

2.3.3.5 Nadomestilo za brezposelnost

Zavarovanje za primer brezposelnosti ureja Zakon o zavarovanju za primer brezposelnosti, ki kot samozaposlene osebe smatra osebe, ki so obvezno pokojninsko zavarovane na podlagi YEL ali MYEL. Samozaposlene osebe se lahko zavarujejo za primer brezposelnosti pri enem izmed skladov, ki so namenjeni zavarovanju samozaposlenih oseb za primer brezposelnosti. Tovrstni skladi so združeni pod okriljem Finske federacije skladov za primer brezposelnosti (*Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö*, TYJ).

Zavarovanec je upravičen do nadomestila za primer brezposelnosti, če:

- je prenehal izvajati svojo samostojno dejavnost

¹⁸ http://www.kela.fi/web/en/amount_self-employed-persons/.

- se je pri Službi za zaposlovanje in ekonomski razvoj registriral kot brezposelna oseba, ki išče delo
- je bil vsaj 18 mesecev vključen v sklad, namenjen zavarovanju samozaposlenih oseb za primer brezposelnosti
- je v zadnjih 18 mesecih pred nastankom brezposelnosti izvajal svojo samostojno dejavnost (in bil pokojninsko zavarovan glede na letni dohodek v višini vsaj 8.520,00 EUR)
- je star med 17 in 64 let.

Višina nadomestila za primer brezposelnosti je odvisna od višine predhodnih letnih dohodkov samozaposlene osebe, in je sestavljena iz osnovnega zneska, zneska, odvisnega od dohodka ter dodatkov za otroke, stare do 18 let (dodatek za enega otroka znaša 5,24 EUR/dan, za dva otroke 7,69 EUR/dan ter 9,92 EUR/dan za tri ali več otrokov). Skupna višina dnevnega nadomestila za primer brezposelnosti ne more preseči 90% predhodnega dnevnega dohodka. Osnovno dnevno nadomestilo za primer brezposelnosti za osebo z letnim dohodkom npr. 11.000,00 EUR znaša 37,04 EUR, pri letnem dohodku 50.000,00 EUR je to 96,24 EUR in pri letnem dohodku 80.000,00 EUR znaša dnevno nadomestilo 119,50 EUR.¹⁹

Upravičenec lahko prejema nadomestilo za primer brezposelnosti v skupni dobi največ 500 dni.

2.3.4 Davčne ugodnosti

2.3.4.1 Dohodnina

Samostojni kulturni delavci na Finskem ne uživajo posebnega davčnega statusa, ampak je njihov dohodek obdavčen po splošni stopnji. Zaposleni in samozaposleni morajo od svojega dohodka plačati občinski davek (od 16.25% do 22%), cerkveni davek (med 1% in 2%) ter nacionalni progresivni davek na dohodek.

Tabela 3: Davčne stopnje nacionalnega davka na dohodek

Davčna osnova v EUR	1 - 16.100	16.101 - 23.900	23.901 - 39.100	39.101 - 70.300	70.301 - 100.000	več kot 100.000
Davčna stopnja v %	0	6,5	17,5	21,5	29,75	31,75

¹⁹ Tabela dnevnih nadomestil za primer brezposelnosti glede na letni dohodek upravičenca je dostopna na spletni strani: http://www.tyj.fi/eng/earnings-related_allowance/allowance_for_the_self-employed/table_of_allowances_for_the_self-employed/.

2.3.4.2 Davek na dodano vrednost

Prvega januarja 2013 je bila splošna stopnja DDV na Finskem iz prejšnjih 23% povišana na 24%. Poleg splošne stopnje DDV obstajata še dve znižani stopnji DDV, ki sta bili glede na leto 2012 prav tako povišani za 1%, in sicer znašata sedaj 14% (živila, krma za živali, storitve restavracij in cateringa) in 10% (javni potniški prevoz, hotelske storitve, farmacevtski izdelki, uvoz umetnin in antikvitet, časopisi, knjige, vstopnice za gledališča, kinematografe, cirkuse, koncerte, ipd.).

Viri:

- European Commission: *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union*, 2013, URL: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf>.
- European Commission: *Your social security rights in Finland*, 2012, URL: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Finland_en.pdf>.
- Judith Staines, *Tax and Social Security: a basic guide for artists and cultural operators in Europe*. An IETM Publication, commissioned for publication on www.on-the-move.org. 2nd Edition: August 2007.
- Localtapiola Pension: *YEL Insurance Entrepreneur's Guide 2013*. URL: <http://www.lahitapiola.fi/NR/rdonlyres/7FED2DD3-7D69-4332-B168-AD8D66A782BC/0/YELvakuutus_Yritt%C3%A4j%C3%A4n_opas_esite_englanti.PDF>.
- Marja Kiviniemi: *Pension contribution level in Finland*, 2009, URL: <http://www.etk.fi/fi/gateway/PTARGS_0_2712_459_440_3034_43/http%3B/content.etk.fi%3B7087/publishedcontent/publish/etkfi/fi/julkaisut/katsaukset_ja_selvitykset/katsaukset/pension_contribution_level_in_finland_7.pdf>.
- Pertti Jokivuori, Arto Miettinen: *Finland: Self-employed workers*. Eurofond, 2009. URL: <<http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/fi0801019q.htm>>.
- Ritva Mitchell, Anna Kanerva:, *Finland: Country Profile*. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 14th edition 2012. URL: <http://www.culturalpolicies.net/down/finland_122012.pdf>.

2.4 Francija

2.4.1 Struktura samozaposlenih

Za francoski kulturni sektor je značilno, da je delež delavcev, ki niso redno zaposleni, bistveno večji kot v drugih dejavnostih. Po podatkih zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* za leto 2009 so kulturni delavci predstavljali 1,70 odstotka vseh zaposlenih v državi (okrog 470.000 kulturnih delavcev). Samozaposlenih je bilo 16,96 odstotka kulturnih delavcev, kar je precej več od povprečnega deleža samozaposlenih, ki je za vse dejavnosti znašal 10,91 odstotka celotne delovne sile. Največ samostojnih kulturnih delavcev deluje na področjih zabavne industrije, arhitekture, založništva in knjigotrštva.²⁰

Maison des Artistes glede števila grafičnih in likovnih umetnikov navaja naslednje podatke.²¹

	Člani		Drugi umetniki		Skupaj	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Moški	12331	14631	14621	12504	26952	27135
Ženske	9209	10764	14687	14025	23896	24789
Skupaj	21540	25395	29308	26529	50848	51924
	Sprememba : +17,9%		Sprememba : -9,48%		Sprememba : +2,12%	

V zadnjih letih je prišlo tudi do znatnega povečanja »občasnih zaposlitev« – tj. posebnega zaposlitvenega statusa na področju kulture, ki velja za umetnike in tehnične delavce v gledališčih, pri filmu, televiziji in drugih uprizoritvenih umetnostih (*intermittants du spectacle*). Od leta 2000 do 2007 se je število občasno zaposlenih povečalo s 110.914 na 137.307. Ta oblika zaposlitve je prispevala k rasti zaposlenosti v zabavni sektorju, vendar jo spremlja povečana negotovost zaposlitve.

2.4.2 Status samozaposlenih v kulturi

Samozaposleni umetniki oziroma kulturni delavci nimajo enotnega pravnega statusa. Gre za svoboden poklic (*profession libérale*), ki se ga v upravnem smislu večinoma obravnava kot samostojnega podjetnika (*travailleur indépendant* oziroma *entrepreneur individuel*) in mora biti kot tako vpisan v trgovinski register. Čeprav gre za fizično osebo, je zato v takšnem položaju v upravnem in davčnem smislu izenačena z gospodarskimi družbami.

Likovni in grafični umetniki, ki se trajno samostojno ukvarjajo s kulturno dejavnostjo, se (ne glede na svoj status) registrirajo pri uradni reprezentativnem združenju

²⁰ Novejši podatki niso na voljo, saj statistično poročilo ministrstva za kulturo in komunikacije za leto 2012 glede zaposlitev navaja samo statistične podatke iz zadnjega popisa prebivalstva leta 2008. *Chiffres clés 2012: Statistiques de la culture*, str. 242. URL: <http://www.culturecommunication.gouv.fr/content/download/25344/212651/file/20-Prof-cultur-Emploi-2012.pdf/>.

²¹ http://www.secuartsgraphiquesetplastiques.org/site/outils/statistiques_01.html/.

umetnikov *Maison des Artistes* ki med drugim skrbi za socialno zavarovanje svojih članov in je uradno pooblaščen za pobiranje socialnih prispevkov od njihovih dohodkov. Organizacija deluje kot navidezni delodajalec registriranih umetnikov, kar članom omogoča, da lahko legalno izdajajo račune za svoje delo, ne da bi imeli uradni status samostojnega podjetnika. Umetniki, ki dohodek pridobivajo predvsem od tantiem oziroma licenčnin od avtorskih in sorodnih pravic (vsaj 7000 EUR letno), tj. zlasti pisci, fotografi, dramatik, skladatelji, ilustratorji in oblikovalci spletnih strani, se namesto pri *Maison des Artistes* registrirajo pri organizaciji *AGESSA*, ki zanje opravlja enake naloge. Prav tako se morajo registrirati v davčne namene.

Ni pa status samostojnega podjetnika nujen za opravljanje samostojne kulturne dejavnosti v zabavni industriji. Že leta 1936 je bil namreč za občasne tehnične delavce v kinematografski industriji vzpostavljen poseben režim občasnega dela, ki je bil leta 1969 razširjen še na druge kategorije odrskih umetnikov (*artistes du spectacle*), tj. izvajalce, interprete in tehnike v gledališčih in avdiovizualni industriji (igralce, pevce, koreografe, glasbenike, režiserje itd.) – torej za umetnike, pri katerih se glede na naravo poklica izmenjujejo delovna in nedelovna obdobja. Delovnopравни status, imenovan »*intermittence du spectacle*«, temelji na kratkoročnih pogodbah, ki omogočajo delodajalcem, da zaposlijo umetnike in tehnike samo za kratkoročne produkcije, tem delavcem pa omogoča, da delajo za široko paleto različnih delodajalcev, a imajo zagotovljeno socialno varnost. Za pridobitev statusa ni potrebna posebna registracija, ampak zakon vzpostavlja domnevo, da se vsaka pogodba, na podlagi katere odrski umetnik nastopa za plačilo, šteje za pogodbo o zaposlitvi, če ta umetnik dejavnosti, ki je predmet te pogodbe, ne opravlja kot komercialne dejavnosti, vpisane v trgovinski register (člen L 7121-3 (prej L 762-1) *Code du travail*).²² Zakonska domneva o zaposlitvi (*présomption de salariat*) pa ne vzpostavlja zaposlitve za nedoločen čas, ampak zakon in kolektivna pogodba za kulturne dejavnosti v zabavni industriji omogočata t.i. občasno zaposlitev (*contrat de travail intermittent*). Občasno zaposleni umetniki in tehniki (*intermittents du spectacle*) imajo kljub diskontinuiteti zaposlitve dostop do socialnega zavarovanja, ki je sicer vezano na delovno razmerje, zanje pa veljajo tudi pravice iz relevantne kolektivne pogodbe. Delodajalec mora na podlagi občasne zaposlitve plačevati prispevke za socialno varnost tako zaposlenih umetnikov. Za občasne zaposlitve obstaja tudi poseben sistem zavarovanja za primer brezposelnosti.

Sodišče Evropske unije je sicer na podlagi pritožbe Evropske komisije odločilo, da zakonska domneva zaposlenosti za odrske umetnike ni skladna s pravom EU, kolikor velja tudi za umetnike, ki so samozaposleni ponudniki storitev v drugi državi članici, kjer običajno opravljajo svojo dejavnost. Sodišče je menilo, da v teh okoliščinah Francija za zadevne umetnike ni upravičena uporabljati lastnega sistema socialne

²² Ta domneva velja ne glede na način in znesek plačila ali ime, ki sta ga stranki dali pogodbi. Ne more je ovreči niti dokaz, da umetnik ohranja svobodo izražanja umetnosti, da je lastnik vsega ali dela uporabljenega materiala, ali da sam zaposluje enega ali več pomočnikov, kadar v predstavi osebno nastopa.

varnosti – tj. jih ne sme prisiliti k plačevanju socialnih prispevkov v Franciji.²³ V Franciji sicer že več let poteka javna razprava o prihodnosti pravne ureditve občasnih zaposlitev, ki je z vidika sistema socialnega zavarovanja precej draga, hkrati pa omogoča zlorabe.

2.4.3 Socialno zavarovanje umetnikov-avtorjev

2.4.3.1 Splošno

Za Francijo na splošno velja, da so javni uslužbenci socialno zavarovani v okviru sistema socialne varnosti za javni sektor, drugi zaposleni kulturni delavci so zavarovani v okviru splošnega sistema socialne varnosti, samozaposleni delavci pa so vključeni v poklicne sheme socialnega zavarovanja.

Leta 1964 je bil z zakonom vzpostavljen sistem poklicnega zdravstvenega, materinskega in pokojninskega zavarovanja za slikarje, kiparje in grafike. Spremembe zakona iz leta 1975 so ta sistem razširile na vse literarne, glasbene in vizualne umetnike. Danes ureja sistem socialnega zavarovanja »umetnikov-avtorjev« Zakonik socialne varnosti (*Code de la sécurité sociale*) v členih L382-1 do L382-14 ter R382-1 do R382-37. Od 1. januarja 1977 dalje se tako vsi samostojni umetniki lahko vključijo v posebno shemo socialnega zavarovanja, po kateri po koncu drugega leta samostojnega delovanja postanejo upravičeni do pravic iz socialnega zavarovanja pod enakimi pogoji kot zaposlene osebe. Zavarovanje pokriva tveganja bolezni, materinstva, invalidnosti in starosti.

Ta shema deluje kot del splošnega sistema socialnega zavarovanja zaposlenih delavcev, poseben je predvsem način njenega financiranja s prispevki umetnikov in uporabnikov umetniških del. Za upravljanje socialne varnosti umetnikov-avtorjev in pobiranje socialnih prispevkov je država pooblastila dve poklicni združenji umetnikov:

- Za likovne in grafične umetnike je pristojno združenje *Maison des Artistes* (MDA),²⁴ ki je bilo ustanovljeno leta 1952.
- Za umetnike, ki pridobivajo dohodek z licenciranjem ali prodajo originalnih avtorskih del, zlati pisanih del, glasbenih del in fotografij je pristojno združenje *AGESSA (Association pour la Gestion de la Sécurité Sociale des Auteurs)*,²⁵ ustanovljeno leta 1978.

Avtor je lahko registriran samo pri enem od obeh združenj, v primeru dvoma (če se ista oseba ukvarja z različnimi ustvarjalnimi dejavnostmi s področja obeh organizacij) posebna skupna komisija odloči, katero je pristojno združenje glede na pretežno dejavnost konkretnega umetnika.

²³ Sodba Sodišča EU zadevi C-255/04 Evropska komisija proti Francoski republiki z dne 15. junija 2006.

²⁴ Uradna spletna stran: <http://www.lamaisondesartistes.fr/>.

²⁵ Uradna spletna stran: <http://www.agesa.org/>.

Obe združenji sami ne upravljata socialnega sklada, ampak delujeta le kot most med umetniki in upravljalci splošnega sistema socialnega zavarovanja, zlasti tako, da ugotavljata izpolnjevanje pogojev za vključitev umetnikov v posebno shemo zavarovanja in da zanje pobirata socialne prispevke »delavcev« in »delodajalcev«. Zbrani prispevki se dnevno prenakazujejo v splošno blagajno socialnega zavarovanja.

2.4.3.2 Pogoji za vključitev umetnika v sistem

Zakonik določa, da se avtorji literarnih, dramatskih, koreografskih, kinematografskih, avdiovizualnih, grafičnih, kiparskih in fotografskih del obvezno vključijo v splošno shemo socialnega zavarovanja ter so upravičeni do pravic in družinskih prejemkov pod enakimi pogoji kot zaposleni delavci. Dolžnost registracije nastane takoj, ko umetnik prejme prvi dohodek od svoje umetniške dejavnosti, npr. plačilo od prodaje avtorskega dela. O upravičenosti umetnika-avtorja do vključitve v posebno shemo socialnega zavarovanja odloča komisija, v kateri so predstavniki poklicnih združenj umetnikov.

Pogoji za vključitev v sistem socialnega zavarovanja umetnikov-avtorjev so naslednji:

- davčni domicil v Franciji,
- izvajanje samostojne osebne ustvarjalne dejavnosti in pridobivanje dohodka od trženja ali prodaje svojih avtorskih del (ne glede na to, ali ti prihodki izvirajo iz Francije ali iz tujine),
- dokaz o opravljanju dejavnosti vsaj eno leto pred vložitvijo zahteve za vključitev v sistem zavarovanja.

Kulturni delavci, ki ne izpolnjujejo pogojev za vključitev v posebni sistem socialne varnosti umetnikov-avtorjev, se zdravstveno zavarujejo v okviru splošnega sistema socialnega zavarovanja.

2.4.3.3 Plačilo prispevkov

Sistem vzpostavlja navidezni status samostojnih umetnikov-avtorjev kot zaposlenih delavcev, kar omogoča, da ti plačujejo »delavčeve« socialne prispevke od svojih dohodkov, medtem ko »delodajalčeve« prispevke (vendar po nižji stopnji) plačujejo naročniki oziroma uporabniki umetniških del. Vsaka fizična ali pravna oseba (vključno z državo, občinami in drugimi osebami javnega prava), ki ustvarja prihodke od prodaje umetniških del javnosti oziroma ki umetnikom ali njihovim pravnim naslednikom plačuje za pravico uporabe avtorskega dela, je dolžna od tega prihodka oziroma plačila plačati socialne prispevke. Prispevek uporabnikov se izračuna glede na prihodek uporabnikov od distribucije oziroma komercialnega izkoriščanja umetniških del. Če se ta dela javno ne prodajajo javnosti, je osnova za prispevke višina avtorskega honorarja oziroma plačila umetniku oziroma imetniku avtorskih ali sorodnih pravic.

Socialne prispevke umetnikov-avtorjev in uporabnikov pobirata združenji MDA in AGESEA – vsako za svoje člane – in v splošnem sistemu socialnega zavarovanja izvajata tudi obveznosti delodajalca, tako da vanj vplačujeta pobrane prispevke. Prispevke, ki jih pobira MDA, plačujejo pravne ali fizične osebe, ki se ukvarjajo s prodajo ali preprodajo umetniških del ob vsaki takšni transakciji. Prav tako prispevek plača vsaka pravna ali fizična oseba, ki plača avtorju za pravico uporabe njegovega dela. Prispevke, ki jih pobira AGESEA, se plačuje ob izplačilu honorarja avtorju. Za nakazilo »delavčevih« prispevkov praviloma poskrbi že izplačevalec honorarja, tako da prispevek odtegne od bruto honorarja in ga nakaže AGESESI oziroma MDA. Če uporabnik ne nakaže delavčevega prispevka (to se zgodi zlasti, če gre za uporabnika iz tujine), mora umetnik-avtor za to poskrbeti sam. Pod določenimi pogoji lahko združenji zagotovita tudi plačilo prispevkov tistih umetnikov-avtorjev, ki so v ekonomskih težavah in prispevkov trenutno niso sposobni plačati sami.

V primeru, če ima umetnik registrirano dejavnost in plačuje dohodnino v kategoriji nekomercialnih dohodkov (glej v nadaljevanju), potem se kot osnova za plačilo upošteva dohodninska osnova, povečana za 15%. Ker je dohodninska osnova zmanjšana za priznane odhodke, bi bili socialni prispevki, ki bi bili obračunani od celotnega bruto honorarja, previsoki, lahko ti umetniki pridobijo od MDA oziroma AGESESE posebno potrdilo, na podlagi katerega jim naročniki oziroma uporabniki izplačajo celoten honorar, umetniki pa nato sami plačajo svoje socialne prispevke, ko je znana njihova dohodninska osnova za posamezno leto.

Umetniki-avtorji od dohodkov svoje umetniške dejavnosti načeloma plačujejo socialne dajatve po enaki stopnji kot zaposleni delavci, in sicer po naslednjih stopnjah:

- prispevki za socialno zavarovanje 0,85% bruto honorarja,
- splošna socialna dajatev (*contribution sociale généralisée*) 7,5% x 98,25% bruto honorarja,
- prispevek za odplačilo socialnega dolga (*contribution pour le remboursement de la dette sociale*) 0,5% x 98,5% bruto honorarja,
- prispevek za izobraževanje avtorjev 0,35% bruto honorarja.

Prispevek »delodajalca«, ki ga pobirata AGESEA in MDA, znaša:

- prispevek za socialno zavarovanje 1% bruto honorarja,
- prispevek za izobraževanje avtorjev 0,10% bruto honorarja,

Ti socialni prispevki se plačujejo ne glede na to, ali je umetnik-avtor član AGESESE oziroma MDA. Pokojninsko zavarovanje pa plačujejo samo člani obeh združenj. Pokojninski prispevki se ne pobirajo pri viru dohodka, ampak jih člani plačujejo sami v četrletnih obrokih (15. januarja, 15. aprila, 15. julija in 15. oktobra). Prispevna stopnja znaša 6,75%, pri čemer je (za leto 2012) najmanjša osnova 559 EUR, največja osnova pa 2425 EUR.

Določena je tudi najvišja raven socialnih prispevkov (t.i. »socialna kapica«, *plafond de la sécurité sociale*), ki za leto 2013 znaša 37.032 EUR.²⁶ MDA oziroma AGESEA socialnih prispevkov ne pobira več, ko plačani prispevki v posameznem letu presežejo ta znesek. Če je umetnik-avtor tudi zaposlen in plačuje socialne prispevke tudi od plače, potem AGESEA pobira socialne prispevke od umetniškega dohodka samo do razlike med že plačanimi socialnimi prispevki in socialno kapico

2.4.3.4 Pravice iz zavarovanja

Sistem socialnega zavarovanja umetnikov-avtorjev zavaruje pred tveganji bolezní, materinstva, vdovstva, starosti oziroma invalidnost in smrti. V okviru zdravstvenega zavarovanja so zavarovanci upravičeni tudi do dnevniñ nadomestil v času nezmoñnosti dela zaradi bolezní (po tridnevni čakalni dobi in pod pogojem plačaniñ prispevkov). Sistem pa ne pokriva tveganj nesreče pri delu ali poklicne bolezní, saj se zanje ne plačuje prispevek delodajalca, kot to velja po splošni shemi socialnega zavarovanja za zaposlene delavce.

2.4.3.5 Pomanjkljivosti in kritike

Kot praktične težave pri delovanju obstoječega sistema socialnega zavarovanja umetnikov se navaja npr. nihanje pri višini četrletnih prispevkov, nepopolno upoštevanje prispevkov, plačaniñ v obdobju 1977–1993. Pri primerjavi z redno zaposlenimi delavci naj bi bil problematičen časovni zamik med prejemom dohodka od umetniške dejavnosti ter plačilom prispevkov zavarovaniñ umetnikov-avtorjev, ki se običajno plačujejo na četrletni osnovi. Namesto tega bi avtorji lahko plačevali mesečne prispevke, izračunane bodisi na podlagi višine dohodka v preteklem letu bodisi na podlagi napovedanega dohodka.

Obstoječi sistem socialnega zavarovanja umetnikov ne pokriva tveganja poškodb pri delu in poklicniñ bolezní, ampak se lahko zoper ti tveganji umetniki le sami dodatno zavarujejo. Razpravlja pa se o možnosti sofinanciranja takšnega dodatnega zavarovanja, npr. iz prispevka uporabnikov avtorskih del ali iz dela zbraniñ nadomestil iz naslova sledne pravice (ki se plačujejo ob ponovni prodaji likovniñ del).

Ministri za socialo in zdravje, za kulturo in komunikacije ter za proračun so januarja 2013 s skupnim pismom predlagali začetek širše javne razprave o reformi sistema socialnega zavarovanja umetnikov. Kot cilj so zastavili, da bi do julija 2014 sistem reformirali z ustanovitvijo enotnega sklada socialnega zavarovanja, ki bi združil vlogo MDA in AGESE ter prevzel socialno zavarovanje še za druge kategorije umetnikov.²⁷

²⁶ http://www.legislation.cnav.fr/doc_communs/lb_global/BNL-GLOB-L_B_SALPLAFONDCOTI.htm/.

²⁷ *Projet de création d'une Caisse unique de Sécurité sociale des Artistes Auteurs, (lettre du 23 janvier 2013)*. URL: <http://www.secuartsgraphiquesetplastiques.org/site/outils/actu-2013.html/>, <http://secuartsgraphiquesetplastiques.org/pdf/Lettre-de-mission.pdf/>.

2.4.4 Zavarovanje pred brezposelnostjo za občasne zaposlitve

Sistem socialnega zavarovanja umetnikov-avtorjev, ki ga upravljata MDA in AGESEA, ne pokriva tudi tveganja brezposelnosti. Pač pa je bila leta 2007 na podlagi sporazuma s sindikati uveden poseben sistem socialne varnosti v času brezposelnosti za tiste umetnike in tehnične delavce v zabavni industriji (televizija, film, gledališče, glasba), ki nimajo stalnega delodajalca, ampak delo opravljajo na podlagi pogodb o občasni zaposlitvi (*intermittents du spectacle*). Zavarovanje omogoča, da ti delavci prejemajo nadomestilo plače v obdobjih, ko nimajo zaposlitve. Pogoji za koriščenje pravice do nadomestila je, da je delavec v obdobju 304 dni (desetih mesecev) pred iztekom zadnje pogodbe o občasni zaposlitvi delal vsaj 507 ur (trije meseci dela z osemurnim delovnikom) in da so bili za opravljeno delo plačani socialni prispevki.²⁸ Nadomestilo plače se lahko prejema največ 243 dni (osem mesecev).

Nekateri zavarovanci ta sistem kritizirajo, češ da ne upošteva dejansko opravljenih ur dela, ampak samo toliko ur, za kolikor je bila sklenjena pogodba o začasni zaposlitvi, tj. osem ur dnevno, čeprav je za občasne zaposlitve značilno, da je delovni dan v obdobju zaposlitve precej daljši. Po drugi strani pa seveda od neplačanih nadur tudi niso plačani prispevki za socialno zavarovanje. Sistem zavarovanja občasnih delavcev se namreč financira iz prispevkov delavcev in delodajalcev na podlagi pogodb o občasni zaposlitvi. Vendar pa se je izkazalo, da ti prispevki ne zadoščajo za pokritje izplačanih nadomestil, zato sistem zavarovanja že od začetka svojega delovanja ustvarja izgubo, zato se načrtuje njegova reforma.²⁹

2.4.5 Davčne ugodnosti

2.4.5.1 Dohodnina

Dohodki pisateljev in skladateljev od avtorskih pravic so obdavčeni z dohodnino enako kot plače, razen če je zavezanec izrecno izkoristil opcijo, da se te dohodke obravnava kot dohodke od netržne dejavnosti, kar pride v poštev za svobodne poklice. Izplačevalec honorarja (ali drugega dohodka, ki ni plača) upravičencu, ki nima registrirane dejavnosti, mora po splošnih pravilih od plačila odbiti akontacijo dohodnine v višini 33⅓%. Avtorji, umetniki in športniki, ki so davčni rezidenti v Franciji, lahko izberejo možnost, da plačujejo akontacijo dohodnine v višini 15% bruto dohodkov, ne glede na davčni status dohodka. Prav tako velja 15% akontacija za

²⁸ Prvotno je bila pravica do nadomestila plače vezana na število opravljenih delovnih dni, kasneje pa je bil sistem spremenjen tako, da je odločilna višina prejetih plačil, ki se nato preračuna v opravljene delovne ure.

²⁹ Letno poročilo računskega sodišča (*Cour des comptes*) za leto 2012 poudarja, da stroški posebnega režima zavarovanja za občasne zaposlitve v zabavni industriji znašajo milijardo evrov in predstavljajo tretjino vseh stroškov zavarovanja za primer brezposelnosti, čeprav ima od njega korist le 100.000 oseb. Poročilo tudi kaže, da raven prevar in nepravilnosti v sistemu dosega kar 15 odstotkov, kar le še poslabšuje javno mnenje o tem sistemu. Poročilo parlamentarne komisije iz leta 2013 sicer ocenjuje stroške delovanja tega sistema na 320 milijonov evrov, torej precej nižje.

umetniške izvedbe, ki jih v Franciji izvedejo tuji umetniki, če v Franciji svoje dejavnosti ne opravljajo trajno.

Nekaterim izrecno navedenim poklicem v kulturi so priznani višji standardni pavšalni stroški kot odbitek od obdavčljivega dohodka in sicer:

- umetniki na področju dramatike, opere, filme in plesa: 25%,
- glasbeniki, pevci, dirigenti, gledališki in filmski režiserji: 20%,
- modni oblikovalci (20%) in modeli (10%) na področju visoke mode,
- pisatelji in skladatelji: 25%.³⁰

Samostojni umetniki, ki opravljajo svoj poklic kot registrirano dejavnost (tudi če z njo ustvarjajo dobiček), pa so obdavčeni v kategoriji netržnih dohodkov (*bénéfices non commerciaux*). Za to kategorijo dohodkov se ne uporabi splošna 10% davčna olajšava, ki velja za dohodke iz odvisnega razmerja (plače), pač pa se davčna osnova lahko zniža za priznane odhodke. Glede tega sta na voljo dva režima:

- režim »mini BNC« (régime spécial «micro-BNC»), ki pride v poštev za osebe, katerih obdavčljivi prihodek v letu 2013 ne preseže 32.600 EUR in ki niso zavezane za plačilo DDV. Davčna osnova se izračuna tako, da se prihodek zmanjša za 34% priznanih normiranih odhodkov oziroma vsaj za 305 EUR. Zavezanec mora voditi samo evidenco izdanih računov.
- režim dejanskih prihodkov in odhodkov (régime de la déclaration contrôlée), ki je obvezen za osebe, katerih obdavčljivi prihodek preseže prag 32.600 EUR, prostovoljno pa se lahko vanj vključijo tudi osebe z nižjimi prihodki. Davčna osnova se izračuna glede na prijavljene prihodke in odhodke; zavezanec torej lahko zmanjšuje davčno osnovo za vse poslovne stroške. Zavezanec mora voditi računovodske izkaze, iz katerih so razvidni vsi poslovni prihodki in odhodki, popis osnovnih sredstev in njihove amortizacije, ter hraniti vso dokumentacijo v zvezi z opravljenimi posli.

Dohodek v kategoriji netržnih dohodkov se obdavči s splošno stopnjo dohodnine.

Umetniki dohodkov od literarnega, znanstvenega ali umetniškega ustvarjanja lahko izberejo možnost, da se dohodnina odmeri glede na povprečni dohodek v posameznem davčnem letu in dveh ali štirih let pred tem. Ta možnost je na voljo tudi zaposlenim umetniškim izvajalcem v zvezi s plačami za njihovo umetniško dejavnost (kar pride v poštev zlasti pri občasnih zaposlitvah).

Nobelova nagrada ter enakovredne mednarodne nagrade na literarnem, umetniškem ali znanstvenem področju, s seznama, ki ga določi *Conseil d'Etat*, so oproščene obdavčitve.³¹ Prav tako se v obdavčljivi dohodek ne všttevajo denarni zneskih

³⁰ Code général des impôts, article 5 de l'annexe IV.

³¹ Na seznamu so trenutno: Nagrada švedske nacionalne banke za ekonomske znanosti v spomin Alfreda Nobela, Turingova nagrada za računalništvo, Pritzkerjeva nagrada za arhitekturo, Abelova nagrada in Fieldsova medalja

francoskih in evropskih nagrad za umetniško, literarno ali znanstveno ustvarjanje, če so kumulativno izpolnjeni naslednji pogoji:

- nagrajeno je delo umetniške, literarne ali znanstvene narave,
- nagrado je podelila neodvisna žirija,
- nagrada se podeljuje že vsaj tri leta.

2.4.5.2 Davek na dodano vrednost

Splošna stopnja DDV v Franciji znaša 19,6%, poleg tega pa velja več znižanih stopenj. Za določene kulturne proizvode, npr. knjige in umetniška dela na digitalnih ali avdiovizualnih nosilcih velja davčna stopnja 5,5%. Ista stopnja velja za vstopnice za gledališča, kinematografe, cirkuse, koncerte, itd. Davčna stopnja 2,1% DDV velja za objave v časopisju ter za vstopnice za prvih 140 uprizoritev novih ali novo uprizorjenih klasičnih gledaliških, glasbenih in koreografskih del. V čezmorskih departmajih ta znižana stopnja znaša 1,05%.

Nagrade in podpore za umetniško ustvarjanje so izvzete od plačila DDV, če pri tem ne gre za plačilo za dobavo blaga ali izvedbo storitev. Prav tako so oproščeni plačila DDV tečaji ali privatne lekcije na področju umetniškega izobraževanja, če jih izvajajo posamezniki, ki prejmejo plačilo neposredno od svojih študentov.

DDV se ne plačuje na avtorske honorarje za izdelavo intelektualnih del in za prenos ekonomskih pravic na teh delih (razen če je presežen letni prag dohodka iz tega naslova). Nadaljnji prenos avtorskih in sorodnih pravic na intelektualnih delih in umetniških izvedbah ter pravic na filmih in knjigah je obdavčen z znižano stopnjo DDV v višini 5,5%. Ista stopnja velja za prodajo umetniških del, če jih prodaja sam ustvarjalec ali njegovi dediči.

2.4.5.3 Davek na dejavnost

Davek na dejavnost (*taxe professionnelle*) je lokalni davek, ki ga plačujejo pravne in fizične osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost – torej načeloma tudi samozaposleni kulturni delavci, če so s svojo dejavnostjo vpisani v trgovinski register. Osnova za plačilo davka je najemna vrednost opredmetenih osnovnih sredstev in 6% letnega prihodka.

Naslednje osebe so oproščene plačila davka na dejavnost:

- slikarji, kiparji, grafiki in oblikovalci, ki prodajajo samo svoje izdelke,
- lirski in dramski umetniki,

za matematiko, Crafoordova nagrada za astronomijo, matematiko, geoznanosti, bioznanosti in raziskave poliartritis, Wolfova nagrada za kmetijstvo, umetnost, medicino, fiziko, kemijo in matematiko, Balzanova nagrada v kategorijah literature, moralnih znanosti in umetnosti ter v kategoriji fizičnih, naravnih, medicinskih in matematičnih znanosti, Japonska mednarodna nagrada na področju znanosti, Laskerjeva in Gairdnerjeva nagrada za medicinske raziskave.

- avtorji in skladatelji, učitelji književnosti, znanosti, risanja, glasbe, plesa, če nimajo dejanskih institucij, odprtih za javnost.

Fotografski avtorji niso oproščeni plačila davka na dejavnost.

Viri:

- *The Status of Artists in Europe*. IP/B/CULT/ST/2005-89, European Parliament, DG Internal Policies of the Union, November 2006.
- UNESCO World Observatory on the Social Status of the Artist. URL: <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=32056&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.
- Jean-Cédric Delvainquière, *France: Country Profile*. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 14th edition 2013. URL: <<http://www.culturalpolicies.net>>.
- Judith Staines, *Tax and Social Security: a basic guide for artists and cultural operators in Europe*. An IETM Publication, commissioned for publication on www.on-the-move.org. 2nd Edition: August 2007.
- Guide des obligations sociales liées à l'emploi d'artistes et de techniciens dans les secteurs du spectacle vivant et enregistré. Ministère de la culture et de la communication, juillet 2013.
- *Mesures fiscales en faveur de la culture*. URL: <<http://www.culture.gouv.fr/culture/infos-pratiques/fiscal/index.htm>>.

2.5 Hrvaška

2.5.1 *Struktura samozaposlenih*

Po podatkih zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* so kulturni delavci leta 2009 predstavljali 1,98 odstotka vseh zaposlitev v državi. Od tega je bilo 16,24 odstotka kulturnih delavcev samozaposlenih, kar je bilo manj od splošnega deleža samozaposlenosti v državi, ki je znašal kar 21,59 odstotka. Splošni delež samozaposlenosti se sicer znižuje in sicer je bilo po podatkih državnega zavoda za statistiko leta 2011 v državi 292.000 samozaposlenih od skupno 1.492.000 zaposlenih oseb, torej 19,57 odstotka delovne sile.

Po podatkih ministrstva za kulturo je število samostojnih umetnikov v obdobju od leta 2003 do leta 2007 naraslo s 1263 na 1341,³² ta trend pa se je z začetkom krize obrnil, tako da je bilo po podatkih Hrvaške skupnosti samostojnih umetnikov (HZSU)³³ junija 2010 registriranih še 1316 samostojnih umetnikov, do novembra 2012 pa se je njihovo število znižalo na 1238.³⁴

2.5.2 *Status samozaposlenih v kulturi*

Status samostojnih umetnikov na Hrvaškem je urejen v Zakonu o pravicah samostojnih umetnikov ter promociji kulturnega in umetniškega ustvarjanja (*Zakon o pravima samostalnih umjetnika i poticanju kulturnog i umjetničkog stvaralaštva*).³⁵ Samostojni umetniki so definirani kot tisti umetniki, ki niso zaposleni pri delodajalcu in katerih umetniško ustvarjanje in delovanje je njihov edini in glavni poklic. Zakon ureja vprašanja organiziranosti ter pokojninskega, invalidskega in zdravstvenega zavarovanja samozaposlenih umetnikov.

Samostojni umetniki se lahko zaradi doseganja skupnih interesov združujejo v umetniška združenja oz. društva, za umetniško delovanje in ustvarjanje pa lahko ustanovljajo umetniške organizacije. Umetniške organizacije so definirane kot neprofitne pravne osebe, ki lahko opravljajo samo umetniško dejavnost, za katero so registrirane, ustanovijo pa jih lahko samo umetniki. Umetniška organizacija pridobi pravno osebnost in lahko prične delovati z vpisom v register umetniških organizacij pri ministrstvu za kulturo.³⁶

³² <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/nove%20novosti/press%20MK.pdf/>.

³³ <http://www.hzs.hr/>.

³⁴ Novejši podatki niso dostopni. Statistično poročilo državnega urada za statistiko »Statističke informacije 2013« ne vsebuje podatkov o zaposlitvenem statusu oseb v kulturi.

URL: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2013.pdf/.

³⁵ Narodne novine, broj 43/96, 44/96, 127/00, 177/04.

³⁶ Pravilnik o registru umjetničkih organizacija (NN 53/96, NN 57/09).

Skupna organizacija vseh samozaposlenih umetnikov je Hrvaška skupnost samostojnih umetnikov (*Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika* – HZSU), ki je bila ustanovljena že leta 1965 in katere nadaljnje delovanje v prehodnih določbah izrecno predvideva že zakon iz leta 1996. Statut določa, da je HZSU združenje samostojnih umetnikov, ki delujejo na naslednjih področjih umetniškega ustvarjanja:

- filmska ustvarjalnost;
- glasbena ustvarjalnost;
- književna ustvarjalnost;
- likovna ustvarjalnost;
- scenska ustvarjalnost.

Namen HZSU je spodbujanje in pospeševanje kulturne in umetniške ustvarjalnosti ter javnega delovanja z uveljavljanjem in zastopanjem skupnih interesov samostojnih umetnikov ter varstvo njihovih pravic pri opravljanju samostojne poklicne umetniške dejavnosti. Samostojni umetniki, ki so člani HZSU, sodelujejo pri upravljanju združenja preko svojih predstavnikov v organih združenja (skupščina, upravni odbor, predsednik).

V skladu s statutom HZSU za doseganje ciljev združenja opravlja naslednje dejavnosti:

- a) trajno sodeluje z ministrstvom za kulturo glede uresničevanja pravic samostojnih umetnikov ter spodbujanja kulturnega in umetniškega ustvarjanja;
- b) predlaga ministrstvu za kulturo finančni načrt o višini sredstev za plačilo socialnih prispevkov samostojnim umetnikom;
- c) predlaga sprejem zakonov, pravilnikov in drugih predpisov v zvezi s samostojnimi umetniki;
- d) sodeluje pri pripravi predlogov letnih in srednjeročnih programov kulturnega razvoja v Republiki Hrvaški;
- e) sodeluje z združenji s področja umetniškega ustvarjanja, člani katerih so samostojni umetniki, ki jim je priznana pravica do plačila prispevkov, in ostalimi pravnimi osebami, katerih dejavnost je v interesu samostojnih umetnikov;
- f) predstavlja in zastopa v javnosti skupne interese samostojnih umetnikov;
- g) opravlja strokovne in administrativne naloge v postopku na podlagi zahteve samostojnega imetnika za priznanje pravice do plačila socialnih prispevkov iz sredstev državnega proračuna;
- h) na podlagi odločitve strokovne komisije in odobritve ministrstva prijavi samostojne umetnike v sistem pokojninskega, invalidskega in zdravstvenega zavarovanja;
- i) sodeluje z državnima zavodoma za pokojninsko in invalidsko ter za zdravstveno zavarovanje v zvezi z uresničevanjem pravic samostojnih umetnikov in njihovih družinskih članov;
- j) opravlja vplačilo prispevkov za pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje samostojnih umetnikov;

- k) opravlja strokovne in administrativne naloge v postopku revizije priznanih pravic samostojnih umetnikov do plačila prispevkov v sodelovanju z združenji z različnih področij umetniškega ustvarjanja;
- l) opravlja druge naloge v zvezi z delovanjem in interesi samostojnih umetnikov, ki jih določa zakon ali pravilnik.

HZSU ima torej pomembno vlogo zlasti pri zagotavljanju socialnega varstva samostojnih umetnikov, saj je članstvo v tem združenju dejansko pogoj za vstop v sistem državno financiranega socialnega zavarovanja umetnikov. Obstaja pa še 30 strokovnih združenj oziroma društev umetnikov, ki so organizirana po posameznih področjih umetniškega ustvarjanja in tudi imenujejo člane strokovnih komisij pri HZSU, ki odločajo o vprašanih s teh področij. Upravni odbor HZSU s soglasjem ministrstva za kulturo potrди seznam umetniških združenj, ki imenujejo člane in namestnike članov strokovnih komisij. Seznam tako potrjenih združenj je dostopen na spletnih straneh HZSU.³⁷ Ministrstvo za kulturo pa vodi register umetniških organizacij, v katerem je trenutno vpisano 325 umetniških organizacij, ki so prav tako razporejene po področjih umetniškega ustvarjanja.³⁸

2.5.3 Socialno zavarovanje

Socialno zavarovanje samostojnih umetnikov temeljno ureja že omenjeni Zakon o pravicah samostojnih umetnikov ter promociji kulturnega in umetniškega ustvarjanja, podrobneje pa poseben pravilnik, ki ga je izdalo ministrstvo za kulturo.³⁹

Samozaposleni umetniki, ki so člani HZSU, lahko pridobijo pravico, da jim država plačuje prispevke za socialno zavarovanje, če jim je priznan poseben poklicni status, tj. da umetnikovo delo predstavlja pomemben prispevek k hrvaški kulturi in umetnosti. Drugi samozaposleni umetniki, ki ne izpolnjujejo teh pogojev, imajo pravico sami plačevati prispevke za pokojninsko in invalidsko ter za zdravstveno zavarovanje na podlagi potrđila umetniškega strokovnega združenja z glavnega področja njihovega umetniškega ustvarjanja. Samostojni umetniki, ki jim država plačuje prispevke za socialno zavarovanje, pa lahko prostovoljno dodatno plačujejo prispevke za višjo

³⁷ URL: <http://www.hzsuh.hr/udruge.html/>. Na seznamu so trenutno naslednja združenja: Hrvatsko društvo filmskih djelatnika, Hrvatska udruga filmskih snimatelja, Društvo hrvatskih filmskih redatelja, Hrvatsko društvo glazbenih umjetnika, Hrvatska udruga orkestralnih i komornih umjetnika, I. razred hrvatske glazbene unija- udruga umjetnika izvođača, Hrvatsko društvo skladatelja, Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, Društvo hrvatskih književnika, Hrvatsko društvo pisaca, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Hrvatsko društvo filmskih kritičara, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Dubrovnik, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Istre, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Rijeka, Hrvatska udruga likovnih umjetnika Split, Hrvatsko akademsko društvo likovnih umjetnika Zadar, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Međimurja, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Osijek, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Varaždin, Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih, umjetnosti, Hrvatsko društvo naivnih umjetnika, Hrvatsko dizajnersko društvo, Udruženje hrvatskih arhitekata, Hrvatsko društvo dramskih umjetnika, Udruga plesnih umjetnika Hrvatske, Udruga profesionalnih plesnih umjetnika Puls, Hrvatsko društvo profesionalnih baletnih umjetnika, Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika.

³⁸ URL: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=82/>.

³⁹ Pravilnik o postupku i uvjetima za priznavanje prava samostalnih umjetnika na uplatu doprinosa za mirovinsko i invalidsko te zdravstveno osiguranje iz sredstava proračuna Republike Hrvatske (NN 119/04).

osnovo, da so npr. upravičeni do višje pokojnine oziroma do višjega nadomestila za čas bolezni.

Sistem državne podpore samostojnim umetnikom je podedovan iz obdobja nekdanje Jugoslavije in je bil v 90. letih samo deloma spremenjen. Čeprav je bil prvotno zasnovan kot ukrep za spodbujanje umetniške odličnosti, ima danes čedalje bolj naravo socialnega ukrepa in vključuje več kot 1000 umetnikov, njihovo število pa se stalno povečuje. Težava sistema je med drugim pomanjkanje potrebnih finančnih sredstev, zaradi česar se je tudi zniževala višina vplačanih socialnih prispevkov, ki tako umetnikom zagotavljajo le zelo nizko pokojnino. S spremembami pravilnika je bil leta 2004 uveden še socialni cenzus, po katerem do plačila socialnih prispevkov niso upravičeni samostojni umetniki, ki s svojo dejavnostjo zaslužijo več od bruto plače akademsko izobraženega umetnika v skladu s sistemom plač v javnem sektorju.

Sistem socialnega zavarovanja se kritizira tudi zato, ker vzpostavlja dejanski monopol HZSU in umetniških združenj, ki jih ta potrdi kot reprezentativna. Debata o statusu samostojnih umetnikov, zlasti glede njihove socialne varnosti, ostaja eno od odprtih vprašanj hrvaške kulturne politike, s katerim se je ukvarjalo že več vlad, vendar so vsi poskusi večjih reform doslej propadli, med drugim tudi zaradi odpora združenj umetnikov.

2.5.3.1 Pogoji za pridobitev pravice do plačila prispevkov

Samostojni umetnik lahko pridobi pravico do plačila prispevkov, če umetniško ustvarjalnost opravlja kot edini in glavni poklic ter izpolnjuje dodatne pogoje, ki jih določa pravilnik. Šteje se, da je umetniško ustvarjanje in delovanje edini in glavni poklic, če umetnik v predhodnih treh letih izven področja umetniškega ustvarjanja ni ustvaril povprečnega skupnega letnega dohodka večjega od povprečnega dohodka delavca v Republiki Hrvaški. Ta pogoj ne velja za umetnike, ki so v delovnem razmerju.

Pravilnik v 14. členu za posamezna področja ustvarjanja določa pogoje, ki jih mora samostojni umetnik izpolniti, da lahko pridobi pravico do plačila prispevkov. Npr. za književnike sta pogoj vsaj dve objavljeni knjigi ali ena objavljena knjiga in vsaj 50 del objavljenih v uglednih literarnih revijah, glasilih in medijih; za igralce pa so kot pogoj določeni:

- tri glavne ali večje vloge v profesionalnih gledaliških produkcijah, ali
- dve večji ali štiri srednje vloge v filmu, televizijski seriji, TV drami, ali
- pet srednjih vlog v profesionalnih gledaliških produkcijah, ali
- dvajset srednjih ali večjih vlog v radijskih dramah.

Samostojni umetniki brez dokončane ustrezne akademije ali fakultete morajo poleg izpolnjevanja drugih pogojev izkazati najmanj pet let priznanega javnega umetniškega delovanja. To pa (zaradi specifičnosti njihove stroke) ne velja za baletne in plesne

umetnike. Samostojni umetniki – izvajalci zabavne, pop, rock in narodne glasbe morajo za pridobitev pravic javno umetniško delovati najmanj deset let. Samostojni umetniki, ki imajo dokončano ustrezno akademijo ali fakulteto, lahko takoj po zaključku študija vložijo zahtevo za priznanje pravice do plačila prispevkov, če za to izpolnjujejo vse predpisane pogoje, pri čemer pa se jim pri presoji izpolnjevanja pogojev iz 14. člena pravilnika (glede samostojnega umetniškega delovanja) ne upošteva umetniško ustvarjalno delo, ki je bilo opravljeno v okviru izobraževalnega programa.

Izpolnjevanje številčnih kriterijev iz 14. člena pravilnika še ne zagotavlja pravice do plačila prispevkov, saj strokovna komisija lahko zahtevo za pridobitev te pravice zavrne, če ugotovi, da umetniško delovanje prosilca ne predstavlja pomembnega prispevka k hrvaški kulturi in umetnosti.

Prav tako strokovna komisija zahtevi za pridobitev pravice ne ugotovi, če je vložnik v predhodnih treh letih dosegel povprečni skupni letni dohodek od samostojne umetniške dejavnosti, ki je večji od letne bruto plače zaposlenega akademsko izobraženega umetnika v skladu z veljavnimi predpisi o plačah v javnem sektorju v predhodnem letu.

2.5.3.2 Postopek za pridobitev pravice do plačila prispevkov

Zahtevo za priznanje pravice do plačila socialnih prispevkov lahko umetnik vloži samo preko HZSU in sicer v času od 15. do 30. septembra tekočega leta. Članstvo v HZSU je tako predpogoj za pridobitev pravice do plačila prispevkov. Vlogi mora umetnik priložiti:

- osebni in umetniški življenjepis,
- potrdilo o stalnem prebivališču v Republiki Hrvaški,
- popis umetnikovega javnega delovanja na glavnem umetnikovem ustvarjalnem področju z dokazili o realizaciji v zadnjih petih letih,
- poročilo pooblaščenega strokovnega združenja z glavnega umetnikovega ustvarjalnega področja o izpolnjevanju številčnih pogojev iz pravilnika,
- potrdilo davčne uprave o višini dohodka za predhodna tri leta ter lastno izjavo o višini tega dohodka,
- fotokopijo delovne knjižice in osebne izkaznice.

O umetnikovi zahtevi odloča strokovna komisija, ki jo sestavlja pet članov, od katerih enega imenuje ministrstvo za kulturo, enega združenje samostojnih umetnikov, tri pa poklicna umetniška združenja z glavnega področja ustvarjalnega dela ocenjevanega umetnika. Odločitev komisije mora potrditi minister za kulturo.

Strokovna komisija presoja umetniško ustvarjalno delo vlagatelja zahtevka v zadnjih petih letih in izda odločbo o priznanju ali zavrnitvi pravice do plačila prispevkov.

Odločbo mora potrditi še minister za kulturo. Proti negativni odločbi strokovne komisije ima vlagatelj možnost pritožbe na ministrstvo za kulturo.

Na podlagi odločbe o priznanju pravice do plačila prispevkov HZSU prijavi samostojnega umetnika na zavod za pokojninsko zavarovanje (*Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje*), s čimer samostojni umetnik pridobi pravico do pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ter na zavod za zdravstveno zavarovanje (*Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje*), s čimer samostojni umetnik pridobi pravico do zdravstvenega varstva. Pravice mu pripadajo od 1. januarja prihodnjega leta oziroma od dneva prenehanja delovnega razmerja. Samostojni umetnik pa mora najkasneje v treh mesecih od priznanja pravice dostaviti obema zavodoma potrebno dokumentacijo za prijavo v zavarovanje, sicer se šteje, da je umaknil zahtevo za priznanje pravice in se odločba strokovne komisije razveljavi.

2.5.3.3 Revizija podeljenih pravic

Strokovna komisija občasno preverja, če samostojni umetnik še izpolnjuje pogoje za pravico do plačila prispevkov, in sicer:

- finančni kriterij (višina ustvarjenega dohodka v preteklih treh letih) preverja vsaka tri leta,
- kriterije umetniške ustvarjalnosti preverja vsakih šest let.

Po obvestilu o začetku revizije mora samostojni umetnik strokovni komisiji dostaviti zahtevo za nadaljnje uresničevanje pravice do plačila prispevkov in zahtevano dokumentacijo z dokazili o izpolnjevanju pogojev v preteklem obdobju. Če je bil umetnik v vmesnem obdobju na bolniškem dopustu daljšem od enega leta ali na porodniškem dopustu, se obdobje, v katerem se preverja izpolnjevanje pogojev, ustrezno podaljša.

Umetniško ustvarjalno delo samostojnega umetnika kot pogoj za pravico do plačila prispevkov se preneha ocenjevati po izteku določenega števila let tovrstnega ustvarjanja, in sicer:

- pri plesalcih in baletnikih po 18 letih,
- pri opernih pevcih in igralcih pihalnih instrumentov po 20 letih,
- pri vseh ostalih umetnikih po 25 letih.

Revizija pravic na podlagi skupno ustvarjenega letnega dohodka iz umetniške dejavnosti pa se v vsakem primeru nadaljuje.

2.5.4 Davčne ugodnosti

2.5.4.1 Dohodnina

Dohodek od samostojne dejavnosti svobodnih poklicev je ena od kategorij dohodkov, ki so obdavčeni z dohodnino.⁴⁰ Davek na podlagi podatkov iz predpisanih poslovnih knjig⁴¹ plačujejo umetniki, ki samostojno opravljajo umetniško dejavnost, na podlagi katere so obvezno socialno zavarovani in so vpisani v register davčnih zavezancev. Davčni zavezanec se je dolžan najkasneje v roku osmih dni od začetka opravljanja samostojne dejavnosti prijaviti v register davčnih zavezancev. Davek od dejavnosti samostojnih poklicev se plačuje z mesečnim predujmom, višino katerega določi davčna uprava. Davčni zavezanec, ki začne samostojno opravljati dejavnost, ne plačuje akontacije dohodnine do prve letne davčne prijave.

Dohodek od dejavnosti svobodnih poklicev se ugotavlja na podlagi poslovnih knjig kot razlika med poslovnimi prejemki in poslovnimi izdatki, ki so nastali v istem davčnem obdobju. Prejemki in izdatki se ugotavljajo po njihovi tržni vrednosti po načelu plačane realizacije. Davčna osnova je dohodek zmanjšan za preneseno izgubo in osebno olajšavo, dohodnina pa se plačuje po stopnjah 12%, 25% in 40%.

V skladu z zakonom o pravicah samostojnih umetnikov, je 25 odstotkov umetniškega honorarja za umetniško delo samostojnih umetnikov neobdavčljivega. Da gre za umetniško delo, se dokazuje s potrdilom pristojnega strokovnega umetniškega združenja ali pooblaščenega agencije ob plačilu avtorskega honorarja. Nadalje se za poslovne prejemke od samostojne dejavnosti umetnikov ne štejejo zneski do 20.000 HRK letno, ki jih prejmejo od pravnih in fizičnih oseb za opravljanje te dejavnosti, pod pogojem, da o tem obstajajo ustrezne listine.

Samostojni umetniki pa se lahko odločijo za možnost, da ne bodo vodili poslovnih knjig in plačevali davka na dohodek od samostojne dejavnosti, ampak se jim bo dohodnina odmerila kot davek od »drugih dohodkov« (19. člen zakona o dohodnini). To pomeni, da akontacijo davka za opravljeno umetniško dejavnost samostojnega umetnika obračunajo in plačajo izplačevalci dohodkov teh umetnikov (tj. naročniki njihovih del). V tem primeru se davčna osnova izračuna tako, da se skupni prejemek zmanjša za 30 odstotkov davčno priznanih izdatkov (ki so v 32. členu samostojnim umetnikom izrecno priznani). Akontacija dohodnine se plačuje v višini 25 odstotkov od osnove.

2.5.4.2 Davek na dobiček

Oseba, ki opravlja svoboden poklic, je zavezanec za plačilo davka na dobiček, če izpolnjuje katerega od naslednjih pogojev:

⁴⁰ Zakon o porezu na dohodak, NN 177/04, 73/08, 80/10, 114/11, 22/12, 144/12.

⁴¹ Po določbah zakona o dohodnini so obvezne naslednje poslovne knjige in evidence: knjiga prejemkov in izdatkov, evidenca terjatev in obveznosti, knjiga prometa in seznam osnovnih sredstev.

- v predhodnem davčnem obdobju so bili skupni prejemki večji od 2.000.000 HRK,
- v predhodnem davčnem obdobju je bil dohodek večji od 4.000.000 HRK,
- ima osnovna sredstva v vrednosti več kot 2.000.000 HRK,
- v predhodnem davčnem obdobju je povprečno zaposloval več kot 15 delavcev.

Oseba, ki opravlja svoboden poklic, lahko postane zavezanec za plačilo davka na dobiček tudi, če pri davčni upravi do konca tekočega leta vloži zahtevo, da želi plačevati davek na dobiček namesto dohodnine. Ta možnost se odobri za pet let.

Davek na dobiček se obračunava po 20-odstotni stopnji, plačuje pa se z mesečnimi predujmi na podlagi davčne napovedi za predhodno koledarsko leto. Davčni zavezanec, ki je začel z opravljanjem dejavnosti, pa predujmov ne plačuje do prve davčne napovedi. Na voljo so različne davčne olajšave, npr. za spodbujanje zaposlovanja, izobraževanje, raziskave in razvoj, nerazvita območja itd., ni pa predvidenih posebnih olajšav za samostojne umetnike.

2.5.4.3 *Davek na dodano vrednost*

Storitve in prodaja blaga samostojnih umetnikov so bile včasih oproščene plačila DDV, razen za umetnike, ki so se prostovoljno vpisali v register zavezancev za DDV. Ta ureditev pa je bila spremenjena 1. julija 2013 z novim davkom na dodano vrednost.⁴² Po novem se samostojni umetniki, ki v letu 2012 niso presegli 230.000 HRK obdavčljivega prometa (ne le dohodek ampak skupna vrednost dobavljenega blaga oziroma opravljenih storitev) in niso dolžni plačevati DDV oziroma se vključiti v sistem DDV. Samostojni umetniki, ki so v letu 2012 presegli navedeno vrednost prometa, pa so bili dolžni do 15. julija 2013 vložiti zahtevo za vključitev v sistem DDV (razen če so bili v sistem prostovoljno vključeni že prej) in morajo na izdanih računih obračunati DDV po stopnji 25 odstotkov. Voditi morajo tudi knjigo vhodnih in izhodnih računov. Davčni zavezanec mora za obračunsko obdobje sam obračunati DDV in ga izkazati v prijavi davčni upravi na predpisanem obrazcu, ki ga mora oddati do zadnjega dne v tekočem mesecu po izteku proračunskega obdobja.

Splošna stopnja DDV, ki velja tudi za »druge kulturne dobrine in storitve«, je bila v letu 2012 zvišana s 23 odstotkov na 25 odstotkov. Prodaja knjig je bila prej oproščena plačila DDV, po novem zakonu pa znižana 5-odstotna stopnja DDV velja za knjige strokovne, znanstvene, umetniške, kulturne in izobraževalne vsebine ter za učbenike v vseh fizičnih oblikah. Za časopise, specializirane za kulturo in umetnost, velja znižana 10-odstotna stopnja DDV. Plačila DDV so oproščene storitve v kulturi in z njim povezana dobava blaga, ki jih opravljajo kulturne institucije, telesa z javnimi pooblastili ali druge pravne osebe v kulturi – za samostojne umetnike pa ta izjema torej ne velja.

⁴² Zakon o porezu na dodano vrijednost, Narodne novine, 73/13.

Viri:

- The Status of Artists in Europe. IP/B/CULT/ST/2005-89, European Parliament, DG Internal Policies of the Union, November 2006.
- UNESCO World Observatory on the Social Status of the Artist. URL: <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=32056&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.
- Nada Švob-Đokic, Jaka Primorac, Nina Obuljen, Croatia: Country Profile. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 14th edition 2012. URL: <<http://www.culturalpolicies.net>>.
- Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2012. Zagreb: Državni zavod za statistiku, prosinac 2012. URL: <http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2012/sljh2012.pdf>.
- Oporezivanje dohotka umjetnika: II. dopunjeno i izmijenjeno izdanje. Zagreb: Porezna uprava RH, 2007.
- Oporezivanje djelatnosti slobodnih zanimanja: Porezne obveze i obvezni doprinosi. Zagreb: Porezna uprava RH, 2013.
- Spletna stran hrvatskega ministrstva za kulturo, URL: <<http://www.min-kulture.hr/>>.
- Spletna stran HZSU, URL: <www.hzs.hr>.

2.6 Italija

2.6.1 Struktura samozaposlenih

Po podatkih zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* za leto 2009 je delež kulturnih delavcev znašal 1,07 odstotka vseh zaposlitev v državi (in se je glede na prejšnje leto zmanjšal). Delež samozaposlenih delavcev je v kulturnem sektorju znašal 37,78 odstotka, kar je precej več od povprečnega deleža samozaposlenosti, ki je za vse panoge znašal 24,96 odstotka.⁴³

Tabela 1: Podatki o zaposlitvah v kulturi za leto 2011⁴⁴

	Zaposleni v kulturnih poklicih oz. kulturnem sektorju				Zaposleni v drugih poklicih oziroma sektorjih	Skupna zaposlitev
	Kulturne zaposlitve skupaj	Kulturni poklici v kulturnem sektorju	Kulturni poklici v nekulturnem sektorju	Nekulturni poklici v kulturnem sektorju		
Moški	333	80	154	100	13.301	13.634
Ženske	252	58	96	99	8.986	9.238
Severna Italija	320	73	139	108	11.518	11.838
Srednja Italija	139	41	53	45	4.694	4.833
Južna Italija	125	23	57	46	6.076	6.201
15-29 let	86	21	34	31	3.209	3.295
30-49 let	361	83	156	121	13.315	13.676
50 let in več	138	33	59	46	5.763	5.901
Končana srednja šola	91	14	22	55	8.178	8.269
Končana višja šola	266	66	92	109	10.327	10.593
Univerzitetni študij	228	57	135	35	3.782	4.010
Poln delovni čas	488	109	218	160	18.948	19.436
Part-time	97	28	31	38	3.339	3.437
Odvisno delo	255	56	79	121	16.855	17.110
Samozaposleni	330	81	170	78	5.433	5.762
Pogodba za določen čas o sodelovanju ali delu	76	25	22	30	2.507	2.583
Skupaj	585	137	249	199	22.287	22.872
Podatki so podani v tisočih.						

2.6.2 Status samozaposlenih v kulturi

Italijansko pravo ne ureja posebnega statusa samostojnih umetnikov ali sistema neposredne državne podpore njihovem delu. Kot edini splošni ukrep v korist umetnikov se navaja Zakon 717/1949, ki določa, da je treba dva odstotka investicijskih

⁴³ <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1250/>.

⁴⁴ *Annuario delle Statistiche Culturali, Anno 2010-2011 (Edizione 2012)*,

URL: http://culturaincifre.istat.it/sito/Pubblicazioni/presentazione_annuario.htm/.

strokov vsake javne zgradbe (z izjemo šol) nameniti za naročilo umetniškega dela živečega umetnika. Samostojni umetniki morajo zato bodisi pridobivati dohodke na trgu kot samostojni podjetniki bodisi opravljati svojo umetniško dejavnost poleg redne službe (npr. poučevanja na šolah ali umetniških akademijah).

Italijanski civilni zakonik (*Codice Civile*) opredeljuje samozaposlenega delavca kot osebo, ki se zaveže izvesti delo ali storitev za plačilo, predvsem s svojim lastnim delom in brez subordinacije (podrejenosti) v razmerju do naročnika. Za samozaposlenost gre, če se delo redno (običajno) opravlja na takšen nesubordiniran način in ne če gre samo za občasno delo. Samozaposlitev je značilna za intelektualne poklice, pa tudi za obrtne in podjetniške dejavnosti. Civilni zakonik opredeljuje podjetnika kot osebo, ki poklicno opravlja organizirano ekonomsko dejavnost z namenom proizvodnje ali izmenjave blaga in storitev; mali podjetnik pa je oseba, ki izvaja poklicno dejavnost na organiziran način predvsem z lastnim delom ali delom svojih družinskih članov, brez navodil ali odvisnosti od druge osebe.

V splošno kategorijo samozaposlenih poleg pravih samostojnih podjetnikov sodi še t.i. para-subordinirano delo (*lavoro parasubordinato*), ki ga je uredil zakon 30/2003⁴⁵ in je po značilnostih nekje vmes med odvisno zaposlitvijo in neodvisno samozaposlitvijo. Zanj so značilne:

- avtonomija delavca glede časa in načina izvedbe dela,
- usklajevanje z delodajalčevo strukturo in organizacijo dela,
- trajnost razmerja med strankama,
- odsotnost pogodbe o zaposlitvi,
- pretežno osebna narava opravljenega dela oziroma storitev,
- uporaba delodajalčevih sredstev,
- periodično in vnaprej dogovorjeno plačilo.

Glede na odsotnost toge vezanosti in subordinacije v razmerju do delodajalca je parasubordinirano delo podobno samozaposlitvi. Z vidika odsotnosti ekonomskega tveganja, dolgotrajne narave sodelovanja in delodajalčeve koordinacije dela pa je bolj podobno klasični zaposlitvi. Čeprav je parasubordinirani delavec prost glede načina, kraja in časa izvedbe dela, se mora vendarle uskladiti z organizacijo dela pri delodajalcu. Hkrati pa lahko dela tudi za več delodajalcev.

Veljavna ureditev pozna tri oblike parasubordiniranega dela:

- projektno sodelovanje (*collaborazione a progetto*)
- trajno koordinirano sodelovanje (*collaborazione coordinata e continuativa – co. co.*)
- občasno sodelovanje (*collaborazione occasionale – mini co. co. co.*).

⁴⁵ Legge 14 febbraio 2003, n. 30 “*Delega al Governo in materia di occupazione e mercato del lavoro*”.

V zadnjih letih najbolj razširjena oblika parasubordiniranega dela je trajno koordinirano sodelovanje (*co.co.co.*), ki ga zaznamujejo tri glavne značilnosti:

- trajnost: pogodbeno razmerje ni namenjeno doseganju enkratnega cilja, ampak splošni dosegljivosti delavca, da opravlja določene dejavnosti v določenem (lahko tudi neomejenem) obdobju;
- koordinacija: opravljanje dela, četudi ne v razmerju subordinacije, mora biti usklajeno s funkcionalnimi zahtevami naročnikove organizacije;
- nepodjetniška narava: gre predvsem za opravljanje osebnega dela z lastnimi sredstvi in opremo, ki pa ne dosega dejavnosti podjetniške narave.

Ta oblika parasubordiniranega dela je relevantna tudi za različne napol samostojne dejavnosti na področju kulture, podrobneje pa jo ureja zakonodajni odlok 276/2003.⁴⁶ Od leta 2001 dalje se prihodki od parasubordiniranega dela *co.co.co.* za davčne namene obravnavajo enako kot dohodki iz zaposlitve, čeprav gre formalno za samozaposlitev. Parasubordinirani delavci se morajo posebej registrirati pri zavodu za socialno zavarovanje INPS, ni pa potrebna registracija poslovne dejavnosti.

2.6.3 Socialno zavarovanje

2.6.3.1 Splošno o socialnem zavarovanju samozaposlenih

Samozaposlene osebe v Italiji na splošno ne uživajo enakega pravnega in sindikalnega varstva kot zaposleni delavci, vendar to ne drži v celoti za tiste kategorije samozaposlenih, ki jih varujejo poklicna združenja oziroma zbornice. Pokojninsko zavarovanje samozaposlenim osebam tako kot zaposlenim delavcem zagotavlja na obveznem zavarovanju temelječi javni sistem socialnega varstva, ki ga izvaja nacionalni zavod za socialno zavarovanje INPS (*Istituto Nazionale della Previdenza Sociale*).⁴⁷ INPS zagotavlja socialno zavarovanje nekaterih kategorij samozaposlenih delavcev v okviru treh posebnih skladov (za obrtnike, trgovce ter kmete in zakupnike). Za nekatere kategorije kulturnih delavcev pa obstajata posebni zavarovalni shemi ENPALS in ENAPPS (o tem več v nadaljevanju). Poleg tega INPS upravlja osnovno pokojninsko zavarovanje tudi za (pol-samostojne) parasubordinirane delavce, kar lahko pride v poštev za tiste samostojne kulturne delavce, ki niso zajeti z zavarovanjem ENPALS.

Sistem INPS se financira z obveznimi socialnimi prispevki. Za odvisne zaposlene dve tretjini prispevkov plača delodajalec, eno tretjino pa delavec. Samozaposleni delavci morajo sami plačati celoten prispevek. Prispevna stopnja je odvisna od poklicne

⁴⁶ Decreto legislativo 10 settembre 2003, n. 276. "Attuazione delle deleghe in materia di occupazione e mercato del lavoro, di cui alla legge 14 febbraio 2003, n. 30". Nazadnje spremenjen z Legge 24 dicembre 2012 n. 228.

⁴⁷ Za javne uslužbenke je včasih obstajal poseben sistem socialnega zavarovanja pod okriljem INPDAP (*Istituto Nazionale di Previdenza e Assistenza per i Dipendenti dell'Amministrazione Pubblica*), ki pa je bil leta 2011 priključen splošnemu sistemu INPS.

kategorije zavarovanca: za odvisne delavce znaša 33%,⁴⁸ za samozaposlene delavce in parasubordinirane delavce pa med 10% in 23,5%.

Za parasubordinirane delavce, ki so bili v sistem javnega socialnega zavarovanja prvič vključeni leta 1995, je prispevna stopnja prvotno znašala 10%, od česar je polovico plačal delavec, polovico pa delodajalec. Ureditev je bila kasneje večkrat novelirana, trenutno pa določa dve prispevni stopnji za parasubordinirano delo:

- prva stopnja velja za vse delavce, ki poleg sistema INPS niso vključeni v nobeno drugo shemo socialnega zavarovanja. Stopnja znaša 23,5% (23% za invalidnost, starost in preživele družinske člane ter dodatnih 0,5% za bolezen, materinstvo in družinske dodatke);
- druga stopnja znaša 16% in velja za osebe, ki so že vključene v drugo obvezno shemo socialnega zavarovanja, ter osebe, ki so že prejemniki pokojnine iz drugega naslova.

Enako kot pri zaposlenih delavcih danes tudi za parasubordinirane delavce dve tretjini socialnih prispevkov plača naročnik (delodajalec), tretjino pa delavec.

Poleg javnega sistema socialnega zavarovanja obstajajo v Italiji tudi zasebni poklicni pokojninski skladi, ki zagotavljajo socialno varnost predvsem pripadnikom posameznih svobodnih poklicev. Ti skladi niso del splošnega režima INPS in zato lahko prosto določajo pogoje zavarovanja, seveda v okviru splošnih zavarovalniških predpisov o ohranjanju dolgoročnega finančnega ravnotežja. V okviru takšnih poklicnih shem socialnega zavarovanja so zavarovani zlasti odvetniki, notarji, računovodje, zdravniki, veterinarji, lekarnarji, geodeti, inženirji in arhitekti.

2.6.3.2 *Posebno socialno zavarovanje kulturnih delavcev*

Že od leta 1934 dalje obstaja poseben sistem socialnega zavarovanja za odrske umetnike (izvajalce) ter druge zaposlene kulturne delavce (tudi tehnike) v gledališčih in avdiovizualni industriji (radio, televizija, filmska in glasbena industrija). Sistem imenovan ENPALS (*Ente Nazionale Previdenza e Assistenza Lavoratori dello Spettacolo*) je prilagojen občasni naravi zaposlitve te kategorije delavcev in jim zagotavlja primerljive pokojnine kot zavarovancem v okviru splošnega sistema pokojninskega zavarovanja. Glede nadomestila za čas brezposelnosti pa so odrski delavci izenačeni z občasnimi delavci. Nekaterim kategorijam kulturnih delavcev (npr. plesalci, igralci in modeli) ENPALS zagotavlja tudi možnost predčasne upokojitve ali invalidske pokojnine zaradi nezmožnosti opravljanja dela, ki je nastala kot posledica poklicnih bolezni oziroma z delom povezanih poškodb. V okviru sistema so zavarovani tudi profesionalni športniki.

⁴⁸ Splošna prispevna stopnja je pred 1. 1. 2007 znašala 32,7%, nato je bila zvišana za 0,3% s finančnim zakonom za leto 2007 (*Legge 27 dicembre 2006, n. 296 »Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato (legge finanziaria 2007)«*).

Za likovne umetnike, pisatelje, glasbenike in dramatike je obstajal podoben sistem socialnega zavarovanja, imenovan ENAPPS (*Ente Nazionale di Assistenza e Previdenza Pittori, Scultori, Musicisti, Autori Drammatici*), ki pa je tradicionalno imel na voljo premalo finančnih sredstev, da bi lahko zagotavljal pravo socialno varstvo in naj bi zato omejil svojo dejavnost predvsem na podeljevanje občasnih nagrad ter kulturnih dogodkov. V zadnjih letih je sicer prišlo do harmonizacije sistemov socialnega zavarovanja. Zaradi racionalizacije javnih financ je bil z zakonskim odlokom 78/2010 ENAPPS priključen v ENPALS, naknadno pa je bil z zakonom 214/2011 ENPALS združen s splošnim nacionalnim zavodom za socialno zavarovanje INPS (*Istituto Nazionale Previdenza Sociale*). Razpravlja se tudi o popolni ukinitvi ugodnejšega režima socialnega zavarovanja za odrske umetnike in druge kulturne delavce.

2.6.3.3 Vključitev v sistem zavarovanja ENPALS

Za vključitev v pokojninsko in zdravstveno zavarovanje se morajo odrski umetniki obvezno vključiti v sistem ENPALS. Ta zahteva velja za vse profesionalne odrske umetnike, ne glede na to ali so zaposleni ali samozaposleni. V sistem so tako vključene tri kategorije oseb:

- tisti, ki umetniško dejavnost opravljajo za določen čas ali pa so neposredno povezani s produkcijo in režijo konkretne predstave (igralci, pevci, režiserji, plesalci itd);
- tisti, ki za določen čas opravljajo dejavnosti, ki niso zajete z definicijo prve skupine (oblikovalci garderobe, umetniki ličenja, svetilni tehniki ipd.);
- tisti, ki delajo na podlagi pogodb sklenjenih za nedoločen čas.

Prispevke so dolžni plačevati tudi tisti, ki delajo v gledališčih oziroma avdiovizualni industriji samo postransko, poleg druge zaposlitve. Za obveznost vključitve v ENPALS ni odločilna oblika delovnega razmerja niti dejavnost delodajalca, ampak poklicne kvalifikacije delavca in vrsta njegovega dela glede na kategorije dela, ki so v zakonu natančno določene.⁴⁹

Od 1. januarja 2008 dalje mora za vključitev novih delavcev v sistem ENPALS vedno poskrbeti delodajalec/naročnik in sicer v elektronski obliki preko spletnega portala ENPALS. Uporaba elektronskih postopkov naj bi poenostavila in pospešila vključitev delavcev v socialno zavarovanje, saj delodajalcu ni več treba vnaprej dostavljati fizičnih kopij delavčevih dokumentov, pogodbe o zaposlitvi in izpolnjenih obrazcev, ampak se te dostavi naknadno le na zahtevo.

Preden začne javni ali zasebni delodajalec/naročnik najemati delavce, za katere je obvezno zavarovanje v okviru sistema ENPALS, se mora tudi sam vključiti v ta sistem,

⁴⁹ Na podoben način se lahko v poseben sistem socialnega zavarovanja vključijo poklicni športniki, če izpolnjujejo pogoje, ki jih določi nacionalni olimpijski komite.

da pridobi status registriranega delodajalca. V ta namen mora predložiti svoj temeljni akt in podatke o vpisu v trgovinski register, članstvu v zbornicah itd. Na podlagi včlanitve v sistem ENPALS delodajalec pridobi PIN kodo, s katero lahko prek spletnega portala vnaša v sistem podatke o sklenjenih pogodbah s kulturnimi delavci in plačilu socialnih prispevkov.

Javni ali zasebni delodajalec/naročnik, ki (bodisi na podlagi zaposlitve bodisi na podlagi druge pogodbe o delu) najame odrske igralce, tehnike oziroma druge delavce, za katere je predpisano zavarovanje v okviru ENPALS, mora za vsakega delavca pridobiti potrdilo o urejenem socialnem zavarovanju (*certificato di agibilità*). Obveznost pridobitve potrdila velja za gledališča, cirkuse, radiodifuzne organizacije, podjetja, zavode, hotele, upravljalce športnih in drugih javnih objektov – torej za vsako osebo, ki z obvezno zavarovanim umetnikom sklene pogodbo, na podlagi katere bo ta nastopal v njenih prostorih oziroma tujih prostorih, ki jih ima ta oseba pravico uporabljati. Potrdilo se mora nanašati na vsak dogodek (predstavo ali serijo predstav), kjer je predvideno sodelovanje zavarovanega umetnika.

Vloga za pridobitev potrdila mora biti vložena v elektronski obliki preko spletnega portala ENPALS v roku petih dni od podpisa pogodbe s posameznim delavcem in v vsakem primeru pred nastopom dela. V vlogi je treba posredovati podatke o delavcih, o predvidenem plačilu in o datumih predstav oziroma dogodkov, za katere se delavce najema. Prav tako je treba v roku petih dni v elektronski obliki posredovati vsako naknadno spremembo podatkov o delavcu oziroma delu. ENPALS izda potrdilo, ko preveri, če so bili za delavce plačani socialni prispevki oziroma zagotovljeno zavarovanje za plačilo teh prispevkov. Novoustanovljena podjetja morajo v sistem vplačati depozit v višini 10 odstotkov ocenjene višine prispevkov v trimesečnem obdobju oziroma predložiti bančno garancijo za isti znesek.

2.6.3.4 *Plačilo prispevkov*

Drugače kot v splošnem sistemu socialnega zavarovanja se prispevki za umetnike v sistemu ENPALS ne plačujejo na tedenski, ampak na dnevni osnovi. Za različne kategorije zavarovanih umetnikov je predpisano različno število dni v letu, za katere morajo biti plačani prispevki v sistem ENPALS, da so zavarovancu zagotovljene pravice iz zavarovanja. Igralec ali pevec potrebuje 120 dnevni prispevkov letno, za oblikovalce garderob ali svetilne tehnike je predpisanih 260 dnevni prispevkov, za delavce, ki so zaposleni za nedoločen čas, pa 312 dnevni prispevkov. V primeru, če je bila določena oseba pred vključitvijo v ENPALS zavarovana v okviru splošnega sistema socialnega zavarovanja, lahko zahteva, da se prej plačani prispevki v istem letu prenesejo v sistem ENPALS in tu ustrezno upoštevajo.

Ne glede na opisane posebna pravila za dostop do pravic iz zavarovanja pa umetniki pogosto ne dosežejo zahtevanega števila delovnih dni s plačanimi prispevki, da bi izpolnjevali pogoje za kritje.

Obveznost plačila socialnih prispevkov nastane neposredno na podlagi zakona in sicer takoj, ko je opravljena storitev oziroma delo, za katero je predpisano obvezno socialno zavarovanje. Delodajalec/naročnik mora na račun ENPALS nakazati svoj delež socialnega prispevka in (v obliki odbitka od plačila) tudi delavčev delež prispevka. Ta ureditev je kogentna in kakršenkoli drugačen pogodbeni dogovor o načinu plačila prispevkov je ničen. Ob plačilu prispevkov mora delodajalec/naročnik navesti točno število dni, ko je zavarovanec delal, ter podatke o plačilu, ki mu je bilo za to delo izplačano.

Prispevne stopnje, ki veljajo za zavarovance ENPALS so bile v zadnjih letih usklajene s splošnimi prispevnimi stopnjami obveznega socialnega zavarovanja INPS. Od 1. 1. 2007 skupna prispevna stopnja torej znaša 33%, za kategorijo plesalcev in baletnikov pa 35,7%.

2.6.3.5 Sankcije

Neplačilo prispevkov v predpisanih rokih ima za posledico, da se delodajalcu zaračuna pribitek k dolgovanim premijam glede na natečeno zamudo in višino dolgovanega zneska. Tovrstne sankcije so urejene v zakonu št. 338/2000 (finančni zakon 2001),⁵⁰ ki določa podrobna merila za razlikovanje med opustitvijo oziroma zamudo plačila prispevkov ter izogibanjem plačilu prispevkov. Za izogibanje gre, kadar delodajalec namenoma prikriva obstoj delovnega razmerja oziroma nastanek obveznosti plačila socialnih prispevkov.

Z namenom preprečevanja dela na črno je zakon posebej določil civilne sankcije za takšno ravnanje:

- v primeru zamude oziroma opustitve plačila socialnih prispevkov mora delodajalec plačati civilno kazen v višini uradne obrestne mere povečane za 5,5 odstotnih točk in sicer do največ 40% zneska dolgovanih in v roku neplačanih socialnih prispevkov;
- v primeru izogibanja plačilu prispevkov mora delodajalec plačati civilno kazen v višini najmanj 30% in največ 60% dolgovanih socialnih prispevkov. Če delodajalec naknadno sam prijavi delavca (preden zoper njega ukrepa davčni organ) in v roku 30 dni plača prispevke, se obračuna civilna kazen po tarifi, ki velja za zamudo.

⁵⁰ Legge 23 dicembre 2000, n. 388 "Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato (legge finanziaria 2001)".

Dodatno so predpisane še upravne globe in drugi ukrepi, ki jih lahko izreče pristojna inšpekcija, če se pri delodajalcu ugotovijo nepravilnosti glede plačila socialnih prispevkov.

2.6.3.6 *Zgodnejša upokojitev in posebna invalidska pokojnina*

Zavarovanje v okviru sistema ENPALS načeloma zavarovancem prinaša splošne pravice iz javnega sistema socialnega zavarovanja. Za nekatere kategorije članov ENPALS pa sta zaradi posebnosti njihovega dela na voljo dve dodatni ugodnosti:

- možnost zgodnejše upokojitve,
- invalidsko upokojitev pod posebnimi pogoji.

Pravico do zgodnejše upokojitve pridobijo:

- po 20 letih zavarovalne dobe in dopoljnjeni starosti 63 let (moški) oziroma 58 let (ženske) zavarovanci v naslednjih kategorijah: igralci, cirkuški umetniki, suflerji, dirigenti, moderatorji, didžeji itd.
- po 20 letih zavarovalne dobe in dopoljnjeni starosti 60 let (moški) oziroma 55 let (ženske) zavarovanci v naslednjih kategorijah: operni pevci, solisti in zborovski pevci, zborovodje, člani orkestra, tudi orkestralne pop glasbe;
- po 20 letih zavarovalne dobe in dopolnjenih 45 letih starosti (moški in ženske) zavarovanci v naslednjih kategorijah: baletniki, plesalci, koreografi in koreografski pomočniki;
- po 20 letih zavarovalne dobe in dopoljnjeni starosti 52 let (moški) oziroma 47 let (ženske) profesionalni športniki.

Pogoji za zgodnjo upokojitev navedenih kategorij zavarovancev bodo sicer postopoma zaostreni na podlagi »krizne« zakonodaje (L. 214/11).

Do invalidske upokojitve so upravičene naslednje kategorije delavcev: igralci, moderatorji, didžeji, skladatelji, člani orkestrrov, zborovski pevci in solisti, pop pevci, baletniki in plesalci (itd.), in sicer pod naslednjimi pogoji:

- dosežena starost 30 let ter popolna in trajna izguba specifične delovne zmožnosti za izvajanje običajnih ali prevladujočih opravil pri poklicu zaradi bolezni oziroma telesne ali duševne okvare,
- vsaj pet let delovne dobe s članstvom v ENPALS,
- plačanih vsaj 600 dnevni prispevkov, od tega vsaj 120 v treh letih pred vložitvijo zahteve za upokojitev, pri čemer morajo biti prispevki plačani v zvezi z delom na področju tiste poklicne dejavnosti, v zvezi s katero se uveljavlja specifična invalidnost.

2.6.4 Davčne ugodnosti

2.6.4.1 Dohodnina

Akontacija dohodnine se plačuje v obliki 30% odtegljaja na vse dohodke, kar velja tudi za umetnike.

Samostojnim umetniškim ustvarjalcem je priznana 25% davčna olajšava (znižanje davčne osnove) v zvezi s prihodkom od pravic intelektualne lastnine in možnost uveljavljanja nekaterih dodatnih poklicnih stroškov. Teh olajšav pa ne uživajo umetniški izvajalci.

2.6.4.2 Davek na dodano vrednost

V Italiji splošna stopnja DDV znaša 21%, poleg tega obstajata dve znižani stopnji in sicer 10% in 4%. Predvideno povišanje splošne stopnje na 22% in znižane stopnje na 12% je bilo preloženo vsaj do 1. oktobra 2013.

Za kulturne dobrine in storitve večinoma velja znižana stopnja DDV in sicer 10% stopnja za vstopnice za kino, gledališče, opero, plesne prireditve, koncerte, muzeje in razstave ter 4% stopnja DDV za prodajo knjig in časopisov. Znižana 10% stopnja DDV velja tudi za dobave umetniških predmetov, ki jih opravi avtor ali njegovi pravni nasledniki ter za dobave umetniških predmetov, ki jih priložnostno opravi davčni zavezanec, ki ni obdavčljivi preprodajalec, če je umetniške predmete uvozil davčni zavezanec sam ali mu jih je dobavil avtor ali njegovi pravni nasledniki ali, če je imel pravico do popolnega odbitka DDV.

Za prodajo fonogramov in videogramov s posnetki glasbenih oziroma avdiovizualnih del ter za elektronske knjige velja splošna 21% stopnja DDV.

Za opravljanje storitev ali avtorske honorarje pisateljev in skladateljev se uporablja splošna stopnja DDV, če je avtor seveda zavezanec za plačilo DDV.

Viri:

- *The Status of Artists in Europe*. IP/B/CULT/ST/2005-89, European Parliament, DG Internal Policies of the Union, November 2006.
- Carla Bodo, Simona Bodo, *Italy: Country Profile*. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 13th edition 2012. URL: <<http://www.culturalpolicies.net>>.
- Judith Staines, *Tax and Social Security: a basic guide for artists and cultural operators in Europe*. An IETM Publication, commissioned for publication on www.on-the-move.org. 2nd Edition: August 2007.
- Diego Coletto, *Italy: Self-employed workers*. Fondazione Regionale Pietro Seveso, Eurofond, 2009. URL: <<http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/it0801019q.htm>>.
- Spletna stran ENPALS. URL: <<http://www.servizi.enpals.it/servizionline/>>.

2.7 Nemčija

2.7.1 Struktura samozaposlenih

Za kulturni sektor v Nemčiji je značilna visoka stopnja samozaposlitve s trendom nadaljnje rasti deleža samozaposlenih. Po podatkih za leto 2009 je bilo samozaposlenih v kulturi okrog 480.000, kar je znašalo okrog 32 odstotkov vseh zaposlenih na področju kulture, medtem ko je na drugih področjih delež samozaposlenih precej nižji, v povprečju okrog 10 odstotkov. Samozaposleni v kulturnem sektorju so predstavljali 8,5 odstotka vseh samozaposlenih v gospodarstvu. Največ samozaposlenih v kulturi je delovalo na področjih oblikovanja in ustvarjalnih storitev (183.000) ter avdiovizualnih in interaktivnih medijev (102.000), sledita področji književnosti in tiska (63.000 do 69.000).

Če področja kulturne ustvarjalnosti razvrstimo po deležu samozaposlenih glede na vse zaposlene na posameznem področju, sta na prvem mestu likovna umetnost in umetna obrt (51 odstotkov samozaposlenih). Na področjih uprizoritvene umetnosti ter oblikovanja in ustvarjalnih storitev znaša delež samozaposlenosti okrog 41 odstotkov.⁵¹

Podatkovna zbirka *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe* za leto 2009 za Nemčijo navaja naslednje podatke:⁵²

- delež kulturnih delavcev v celotni zaposlitvi: 2,18%
- delež samozaposlenih v kulturnem sektorju: 24,86%
- delež samozaposlenih glede na vse zaposlene: 11,49%

Statistični letopis za leto 2012 navaja naslednje podatke o številu samozaposlenih v kulturi po posameznih poklicih (podatki so v tisočih):⁵³

	2000	2005	2010	2011
Publicisti	46	60	68	74
Glasbeniki	20	27	34	35
Uprizoritveni umetniki in pevci	14	20	29	32
Likovni umetniki (svobodna umetnost)	28	32	32	39
Likovni umetniki (uporabna umetnost)	40	61	80	73

⁵¹ Söndermann, str. 14–15.

⁵² <http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1190/>.

⁵³ *Statistisches Jahrbuch Deutschland und Internationales 2012*, Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2012, str. 353, https://www.destatis.de/DE/Publikationen/StatistischesJahrbuch/StatistischesJahrbuch2012.pdf?__blob=publicationFile/.

2.7.2 Status samozaposlenih v kulturi

Zaposlovanje in delovni pogoji na področju kulture v Nemčiji zakonsko niso posebej urejeni, ampak se tudi za kulturne dejavnosti uporablja splošna delovna in druga zakonodaja. Samostojni umetniki registrirajo dejavnost kot samostojni podjetniki, potrebna je tudi davčna registracija in vključitev v sklad socialnega zavarovanja umetnikov KSK.

Za samostojne kulturne ustvarjalce so posebej relevantna pravila o »kvazizaposlenih« (*Arbeitnehmerähnliche Personen*), tj. osebah, ki so formalno samozaposlene, a delajo na podlagi ponavljajočih se ali kvazi-trajnih pogodb z istim podjetjem oziroma naročnikom in se zato kljub odsotnosti formalnega delovnega razmerja znajdejo v položaju ekonomske odvisnosti. V skladu s šesto knjigo socialnega zakonika (*Socialgesetzbuch*) je kvazizaposlen, kdor redno ne zaposluje nobenega delavca, za katerega bi bilo treba plačevati socialne dajatve, in dlje časa dela predvsem za enega naročnika.

Različni zakonski predpisi razširjajo veljavnost nekaterih varstvenih norm delovnega prava tudi na kvazizaposlene osebe:

- na podlagi zakona o delovnih sodiščih (*Arbeitsgerichtsgesetz*) so za spore o tovrstnih pogodbenih razmerjih pristojna delovna sodišča;
- na podlagi zveznega zakona o dopustih (*Bundesurlaubsgesetz*) so tudi kvazizaposleni upravičeni do najmanj 24 dni plačanega dopusta,
- po različnih deželnih zakonih imajo samozaposleni še pravico do dopusta zaradi izobraževanja,
- po zakonu o kolektivnih pogodbah (*Tarifvertragsgesetz*) je mogoče plačilo in pogoje dela kvazizaposlenih urejati s kolektivnimi pogodbami. Takšne kolektivne pogodbe obstajajo zlasti za honorarne sodelavce na novinarskem področju pri radiodifuznih organizacijah.

Za kvazizaposlene pa ne veljajo pravila o varstvu delavcev pred odpovedjo.

V glavnih kulturnih in medijskih ustanovah, kot so npr. javna gledališča, orkestri in radiodifuzne organizacije, se kolektivne pogodbe, ki se sklepajo s sindikati, običajno nanašajo tudi na samozaposlene ustvarjalce. Minimalna plača za področje kulture in medijev zakonsko ni določena, lahko pa se določi s kolektivnimi pogodbami, ki lahko veljajo tudi za samozaposlene, pri čemer pa so samozaposleni običajno plačani za posamezno opravljeno storitev in ne prejema mesečne plače.

2.7.3 Socialno zavarovanje

V Nemčiji za samozaposlene delavce tradicionalno ni veljala obveznost vključitve v kolektivne sisteme socialnega zavarovanja, temveč so bili obvezno zavarovani le redno

zaposleni delavci. Po reformi iz leta 1994, ki je uvedla univerzalni sistem socialnega zavarovanja, temelječ na petih stebrih (zdravstveno zavarovanje, zavarovanje pred delovnimi nesrečami, zavarovanje za primer brezposelnosti, pokojninsko in invalidsko zavarovanje), so se samozaposleni delavci lahko prostovoljno vključili bodisi v zasebno bodisi v javno shemo zdravstvenega zavarovanja. Od leta 2009 dalje pa je takšna vključitev v sistem zdravstvenega zavarovanja obvezna tudi za samozaposlene. Poleg tega je od leta 2006 dalje pod določenimi pogoji mogoča tudi vključitev samozaposlenih delavcev v javno shemo zavarovanja za primer brezposelnosti. Za samozaposlene na splošno velja, da sami plačujejo celotno višino prispevkov za zavarovanje. Vendar je za samozaposlene umetnike in publiciste že od leta 1981 uveljavljena posebna ureditev socialnega zavarovanja, po kateri sami plačujejo le polovico teh prispevkov (torej enako kot zaposleni delavci), drugo polovico prispevkov pa (namesto delodajalca) pokriva poseben sklad, ki se financira s prispevki uporabnikov del in državnimi sredstvi.

2.7.3.1 Vključitev v sistem zavarovanja

Na podlagi zakona o socialnem zavarovanju umetnikov (*Künstlersozialversicherungsgesetz – KSVG*) so se samozaposleni umetniki in publicisti (vključno s pisatelji, uredniki in novinarji) dolžni vključiti v poseben sklad socialnega zavarovanja umetnikov (*Künstlersozialkasse – KSK*), ki deluje kot oddelek zvezne javne zdravstvene zavarovalnice (*Unfallkasse des Bundes*). KSK zagotavlja obvezno zdravstveno ter pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ne pa tudi zavarovanja za primer brezposelnosti.

Članstvo v KSK je obvezno za vse samozaposlene profesionalne umetnike. Za vključitev v zavarovanje v okviru KSK mora kulturni delavec izkazati, da:

- je samozaposlen (tj. ni dolžan upoštevati navodil delodajalca glede časa in kraja ustvarjanja, ni vključen v organiziran delovni proces pri delodajalcu, sam nosi svoje podjetniško tveganje ter nima več kot enega zaposlenega) in
- s svojim delom na področju kulture pridobiva letni dohodek v višini vsaj 3.900 EUR (dvakrat v šestletnem obdobju je dohodek lahko nižji od tega praga). Novinci, npr. diplomanti umetniških šol, so oproščeni zahteve po minimalnem dohodku za obdobje treh let od začetka samostojnega delovanja, vendar pa morajo dokazati svoj samostojni status.

Socialno zavarovanje v okviru KSK učinkuje šele, ko se samozaposleni umetnik oziroma publicist registrira pri KSK. V ta namen mora izpolniti podroben vprašalnik in predložiti dokazila, na podlagi katerih KSK presodi, ali za konkretno osebo obstaja obveznost zavarovanja po KSVG. Pri tem mora KSK tudi ugotavljati, ali prosilec dejansko opravlja kulturno oziroma publicistično dejavnost, ki omogoča vključitev v ta sistem socialnega zavarovanja. Če KSK ugotovi, da so pogoji izpolnjeni, potem prijavi

prosilca v shemo državnega pokojninskega zavarovanja in pri izbrani zdravstveni zavarovalnici, ki izvaja obvezno zdravstveno zavarovanje.

Januarja 2011 je bilo preko KSK zavarovanih 169.662 kulturnih delavcev, od tega 35 odstotkov vizualnih umetnikov in oblikovalcev, 27 odstotkov glasbenikov oz. skladateljev, 25 odstotkov literarnih avtorjev, prevajalcev in samostojnih novinarjev ter 13 odstotkov igralcev, režiserjev in drugih odrskih umetnikov. Povprečni prijavljeni letni dohodki pri KSK zavarovanih samostojnih kulturnih delavcev so v letu 2011 znašali 13.689,00 EUR.

Za nekatere poklice (npr. novinarji, igralci in glasbeniki, ki delajo v javnih gledališčih oz. orkestrih) obstajajo dopolnilne sheme zavarovanja, ki so praviloma obvezne. Nekatere ustanove, kot so javne radiodifuzne organizacije in kolektivne organizacije avtorjev upravljajo tudi posebne sheme socialne podpore samostojnih umetnikom in avtorjev, ki pa se običajno niso dolžni vključiti v te programe.

Posebno zavarovanje za primer brezposelnosti za samozaposlene osebe v kulturi v Nemčiji ne obstaja. Vendar pa se razpravlja o možnosti dodatnihboljšav za umetniške in medijske delavce, ki so najeti le za začasna ali kratkoročna dela in imajo zato težave pri izpolnjevanju pogojev glede zaposlitve pri vključitvi v redno državno shemo zavarovanja za primer brezposelnosti.

2.7.3.2 *Plačilo prispevkov*

Enako kot redno zaposleni delavci morajo samozaposleni umetniki in publicisti plačevati polovico obveznih prispevkov za socialno zavarovanje (po enaki stopnji kot redni zaposleni, prispevki znašajo okrog 35 odstotkov obdavčljivega dohodka od umetniške dejavnosti). Drugo polovico socialnih prispevkov (t.i. »delodajalčev delež«) pokriva KSK iz prispevkov uporabnikov in države. Šestdeset odstotkov »delodajalčevega deleža« prispevkov plačajo naročniki, ki redno uporabljajo in tržijo dela umetnikov ter publicistov (podjetja, zavodi, kulturne ustanove), in sicer v obliki posebnega pavšalnega prispevka za socialno zavarovanje umetnikov (*Künstlersozialabgabe*), ki se plačuje na honorarje in tantieme, izplačane samozaposlenim ustvarjalcem. KSK vsako leto oceni potrebno višino sredstev in na podlagi tega pristojno ministrstvo z uredbo do 30. septembra tekočega leta določi stopnjo prispevkov za naslednje leto. Višina prispevne stopnje uporabnikov se vsakoletno usklajuje in se je v zadnjih letih gibala takole:⁵⁴

⁵⁴ http://www.kuenstlersozialkasse.de/wDeutsch/ksk_in_zahlen/beitraege/abgabesaetze.php?/.

Leto:	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Prispevna stopnja v %:	4,0	3,9	3,8	3,8	4,3	5,8	5,5
Leto:	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Prispevna stopnja v %:	5,1	4,9	4,4	3,9	3,9	3,9	4,1

Preostalih 40 odstotkov »delodajalčevega deleža« prispevkov za socialno varnost samozaposlenih umetnikov in publicistov zagotavlja zvezna vlada s subvencioniranjem sklada KSK. V letu 2012 je ta subvencija znašala 160 milijonov EUR.⁵⁵

Enako kot pri redno zaposlenih osebah je višina prispevkov, ki jih plačujejo samozaposleni umetniki in publicisti, odvisna od višine njihovih dohodkov. Glede na to, da višina mesečnih dohodkov tovrstnih oseb običajno ni fiksna, se prispevki odmerijo na podlagi ocene bodočega dohodka, ki ga napovedo zavarovanci sami (in ga lahko med letom spreminjajo z učinkom od začetka naslednjega meseca). KSK lahko zahteva od zavarovancev, da predložijo dohodninsko odločbo, da se tako preveri, če napovedani dohodki ustrezajo višini dejansko realiziranih dohodkov zavarovanca.

Če kulturni delavec deluje kot samostojni ustvarjalec, vendar je hkrati tudi zaposlen, se upošteva njegov glavni vir dohodka. V takšnem položaju KSK prejema prispevke za socialno varnost za svobodno dejavnost, delodajalec pa je odgovoren za prispevke v splošni sistem zavarovanja, vendar le za pokojninsko zavarovanje. Zdravstveno zavarovanje in zavarovanje za trajno nego pa sta odvisni od glavnega vira dohodka. Izjema od te ureditve velja za redno zaposlitev s plačo nižjo od 400 EUR (t.i. obrobna zaposlitev, geringfügige Beschäftigung), ki se opravlja poleg samostojne kulturne dejavnosti.

2.7.3.3 Uveljavljanje pravic iz zavarovanja

KSV neposredno ne financira stroškov zdravljenja, pokojnin in drugih izdatkov, ki jih pokrivajo socialna zavarovanja, ampak samo vključi zavarovane umetnike v državno pokojninsko zavarovalno shemo (*Deutsche Rentenversicherung*) ter v zdravstveno zavarovalnico (bodisi javno bodisi zasebno), ki ponuja obvezno zdravstveno zavarovanje in si jo prosto izbere sam zavarovanec. Zavarovanci pravice iz zavarovanja uveljavljajo pri teh zavarovalnicah enako kot zaposlene osebe.

Kulturni delavci, ki se želijo privatno zdravstveno zavarovati izven okvira KSK, lahko prosijo za izzetje iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, če so bodisi novinci bodisi dosejajo visoke dohodke. V takšnem primeru so se dolžni sami zavarovati, KSK pa jim lahko izplačuje dodatek v višini »delodajalčevega prispevka« za zdravstveno

⁵⁵ <http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/kuenstlersozialkasse-ksk-soziale-absicherung-fuer-kreative-ist-in-gefahr-1.1690420/>.

zavarovanje delavcev, pri čemer ta dodatek ne more presegati polovice dejanskih stroškov zasebnega zdravstvenega zavarovanja.

2.7.3.4 Kritika sistema

Veljavna ureditev socialnega zavarovanja samozaposlenih umetnikov ni nesporna, ampak je v javnosti deležna pogostih kritik.

Združenje samozaposlenih (*Bundesverband der Selbstständigen*) npr. poudarja, da financiranje KSK predstavlja precejšnje finančno breme, pri tem pa se za samozaposlene uporablja dvojne standarde, saj mala podjetja v drugih dejavnostih razen v kulturi niso deležna tovrstnih državnih subvencij, četudi se morajo na trgu boriti za preživetje. Po mnenju združenja bi zato morala država pri socialnem zavarovanju podpirati bodisi vse samozaposlene (in ne le kulturnih delavcev) ali pa nobenega. Poleg tega so samozaposleni umetniki in pisatelji, ki zaposlujejo več kot enega delavca in torej niso upravičeni do zavarovanja pri KSK, v slabšem konkurenčnem položaju, saj morajo njihovi naročniki na honorar kljub temu plačati pavšalni socialni prispevek. Obveznost podrobnega evidentiranja vseh honorarjev izplačanih umetnikom in publicistom pa pomeni zlasti za mala in srednja podjetja ogromno birokracije. BDS zato podpira ustanovitev samostojnega socialnega sklada za samozaposlene umetnike in publiciste, v katerega bi vplačevali samo tisti, ki bi imeli tudi pravice iz takšnega zavarovanja.⁵⁶

Tudi združenje davkoplačevalcev (*Verband der Steuerzahler*) se zavzema za ukinitve socialne dajatve za umetnike. Poudarja, da ugotavljanje obveznosti plačila povzroča preveliko birokratsko in časovno breme malim in srednjim podjetjem. Prav tako je nesprejemljivo, da je treba socialno dajatev plačati, če umetnik ali publicist ni član KSK.⁵⁷

Umetniki in publicisti, ki so člani KSK, pa se pogosto pritožujejo nad birokratsko nerazumljivim slogom komuniciranja, nepreglednim potekom postopkov in samovoljnimi ter nerazložljivimi odločitvami KSK, kar naj bi vodilo do nesprejemljivega tratenja časa vseh udeležencev.⁵⁸

Po drugi strani nemški kulturni svet (*Deutscher Kulturrat*) ter sindikata novinarjev DJU in DJV opozarjajo, da bi odprava socialnega zavarovanja umetnikov in publicistov pomenila konec svobodnega novinarstva v Nemčiji. Predsednik rektorske konference višjih glasbenih šol (konservatorijev) je v izjavi iz leta 2008 zahteval ohranitev KSK, češ da je za mnoge umetnike in glasbenike to edina dosegljiva oblika socialne varnosti.⁵⁹

⁵⁶ <http://www.bds-dgv.de/1055/>.

⁵⁷ <http://www.steuerzahler.de/Kuenstlersozialabgabe/1389b529/index.html/>.

⁵⁸ <http://www.kskforum.de/>.

⁵⁹ *Ein Schlag ins Gesicht aller Kreativen*. Erklärung der Konferenz der deutschen Kunst- und Musikhochschulen, 15. September 2008

2.7.4 Davčne ugodnosti

2.7.4.1 Dohodnina

Glede dohodnine samostojni kulturni delavci v Nemčiji ne uživajo posebnega davčnega statusa, ampak je njihov dohodek obdavčen po splošni stopnji, pri čemer je dohodek pod določenim pragom izvzet iz obdavčitve (v letu 2013 pod 8013 EUR). Samostojnim umetnikom je pri odmeri dohodnine kot olajšava priznan pavšalni znesek poklicnih stroškov v višini 30 odstotkov dohodka iz dejavnosti. Enako davčno olajšavo se priznava odrskim umetnikom s kratkotrajnimi pogodbami.

Pri honorarjih za umetniška dela, katerih ustvarjanje oziroma izvedba traja več let, se dohodnina lahko odmeri glede na povprečni dohodek na posamezno leto (povprečenje dohodkov). Vendar če umetniško delo v več letih ne prinese večjih finančnih donosov, ga lahko davčni organ opredeli kot hobi, posledica česar je izguba poprej priznanih davčnih olajšav.

Dohodki iz subvencij in nagrad, npr. za življenjsko delo umetnikov so oproščeni davka, medtem ko je nagrada, ki se podeli za posamezno delo, obdavčena z dohodnino.

2.7.4.2 Davek na dodano vrednost

Pogodbe »svobodnih poklicev« (*Freie Berufe*), kar vključuje tudi samozaposlene v kulturi, so obdavčene z znižano stopnjo davka na dodano vrednost (7 odstotkov namesto splošnih 19 odstotkov). Znižana stopnja prav tako velja za prodajo publikacij in drugih avtorskih del pisateljev, skladateljev in vizualnih umetnikov.

Dohodek od avtorskih pravic (honorarji in tantieme) je obdavčen z običajno stopnjo dohodnine, pač pa za tovrstna plačila velja znižana stopnja DDV, če je izdajatelj računa zavezanec za DDV. Samozaposleni so lahko izvzeti iz sistema DDV, če njihovi dohodki v preteklem letu niso presegli 17.500 EUR.

Viri:

- Bernd Wagner, Ulrike Blumenreich, Germany: Country Profile. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 13th edition 2012. URL: <<http://www.culturalpolicies.net>>.
- UNESCO World Observatory on the Social Status of the Artist. URL: <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=32056&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.
- Sandra Vogel, Heiner Dribbusch, Germany: Self-employed workers. IW Köln, WSI, 2009. URL: <<http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/de0801019q.htm>>.

- Michael Söndermann, Kultureller Beschäftigungsmarkt und Künstlerarbeitsmarkt: Kulturstatistische Analyse zum Anhang des Staatenberichts. Arbeitskreis Kulturstatistik e.V., 2012. URL:
<http://www.culturalpolicies.net/web/files/48/en/DUK-KB-Endfassung_20121104.pdf>.
- Die Künstlersozialversicherung: Soziale Sicherung für Künstler und Publizisten. Stand: 05.2013. URL:
<http://www.kuenstlersozialkasse.de/wDeutsch/download/daten/Versicherte/Aufsatz_zur_KSVG-VP.pdf>.

2.8 Švedska

2.8.1 Struktura samozaposlenih

Po podatkih iz podatkovne zbirke *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*⁶⁰ je v letu 2009 na Švedskem znašal delež kulturnih delavcev v celotni zaposlitvi 2,34 odstotka. Delež samozaposlenih v kulturnem sektorju je v istem letu znašal 23,21 odstotka, kar je precej večji odstotek od deleža samozaposlenih glede na vse zaposlene v gospodarstvu, ki je v letu 2009 znašal 10,68 odstotka.

2.8.2 Status samozaposlenih v kulturi

Švedsko pravo ne ureja posebej statusa samozaposlenih v kulturi, zato se status samozaposlenih na področju kulture ne razlikuje od statusa samozaposlenih v drugih gospodarskih sektorjih.

Da se oseba smatra kot samozaposlena in v davčnem smislu prejema dohodke iz komercialne dejavnosti, mora biti v smislu Zakona o dohodnini (*Inkomstskattelagen*) profesionalno neodvisna ter delovati z namenom ustvarjanja dobička. Prav tako mora biti samozaposlena oseba pri pristojnem davčnem organu prijavljena na podlagi tako imenovanega F-davčnega obrazca (*F-skattedel*). Leta 2005 je švedska Davčna agencija (*Skatteverket*) prejela okrog 70.000 vlog za obdavčitev na podlagi F-obrazca, ki je podlaga za opravljanje samostojne dejavnosti. 750 vlog je bilo zavrženih, pri čemer je bil v večini primerov razlog za zavrnitev neizpolnjevanje kriterija profesionalne neodvisnosti, saj je bilo ugotovljeno, da je vložnik v veliki meri odvisen od enega ali nekaj delodajalcev. Izvršna direktorica Davčne agencije, Pia Blank Thörnroos, je v zvezi s tem leta 2007 v intervjuju izjavila, da je na podlagi vloženih F-obrazcev in visokega odstotka odobritve le-teh, mogoče trditi, da na Švedskem problem tako imenovane lažne samozaposlitve (formalna samozaposlitev, ki se uporablja za goljufivo prikrivanje pogodbenih razmerij, ki bi morala biti ustrezno registrirana kot klasične zaposlitve, z namenom, da bi se izognili plačevanju določenih prispevkov) zanemarljiv.⁶¹

Medtem ko se morajo samostojni podjetniki posamezniki obvezno registrirati pri Davčni agenciji, registracija pri Švedskem registru podjetij (*Bolagsverket*) ni obvezna. Registracija pri Davčni agenciji vsebuje:

- vloga za F-davčni obrazec
- registracija podjetja za davek na dodano vrednost
- v primeru, da bo samozaposlena oseba zaposlila druge delavce, se mora registrirati tudi kot delodajalec

⁶⁰<http://www.culturalpolicies.net/web/countries.php?pcid=1450/>.

⁶¹ Povzeto po Thomas Brunk, Paul Andersson.

- podatke za izračun preliminarne davka.

Po uspešni registraciji samozaposlena oseba dobi potrdilo o registraciji, potrdilo o F-davku in obvestilo o višini preliminarne davka, ki ga mora plačati.

Umetniki se na Švedskem vključujejo v sindikate, ki so nadalje združeni pod krovno organizacijo Švedska konfederacija sindikatov (*Landsorganisationen i Sverige, LO*). LO je bila ustanovljena leta 1898 in ima trenutno okrog 1,5 milijona članov. Druga pomembna združenja podjetnikov so še Konfederacija švedskih podjetij (*Svenskt Näringsliv*), Federacija zasebnih podjetij (*Företagarna*) in Švedsko združenje svobodnih podjetnikov (*Företagarförbundet*). Združenji, ki sta članici LO in ki delujeta na področju kulture, sta:

- Združenje glasbenikov (*Svenska Musikerförbundet, "SMF"*) s ca. 5.600 člani
- Združenje slikarjev (*Svenska Målareförbundet*) s ca. 20.000 člani.

2.8.3 Socialno zavarovanje

Švedski pravni sistem samozaposlenim na področju kulture ne priznava posebnega statusa v zvezi z vključitvijo v socialno zavarovanje in socialnimi prejemki. Samozaposleni na področju kulture se vključujejo v sisteme socialnega zavarovanja ter prejemajo socialne prejemke pod istimi pogoji kot samozaposleni v drugih gospodarskih sektorjih. Na Švedskem je uveljavljen sistem obveznega socialnega zavarovanja za vse vrste socialnih prejemkov, razen za zavarovanje za primer brezposelnosti, ki je za samozaposlene osebe prostovoljne narave.

Sistem socialne varnosti je zgrajen na principu nacionalnega zavarovanja, zato krog upravičencev ni opredeljen z njihovim socialnim statusom, prav tako ni bistvenih razlik med zaposlenimi in samozaposlenimi osebami. Z reformo socialnega zavarovanja je na podlagi Zakona o socialnem zavarovanju, ki je pričel veljati prvega januarja 2011, socialno zavarovanje razdeljeno na dva dela:

- zavarovanje, ki temelji na kriteriju upravičenčevega rezidentstva na Švedskem in
- zavarovanje, ki je povezano z delom in namenjeno zavarovanju za primer izpada dohodka.

Švedski sistem socialnega zavarovanja, razen zavarovanja za primer brezposelnosti, upravlja Ministrstvo za zdravje in socialne zadeve (*Socialdepartementet*), ki pokriva naslednja zavarovanja:

- zavarovanje za bolezni in zavarovanje za starševstvo (*sjuk – och föräldraförsäkring*),
- pokojninsko zavarovanje (*ålderspension*) – z njim upravlja Švedska pokojninska agencija (*Pensionsmyndigheten*),

- pokojnina za preživele družinske člane (*efterlevandepension*),
- zavarovanje za poškodbe pri delu (*arbetsskadeförsäkring*),
- bolniško nadomestilo (*sjukersättning*).

Zavarovanje za primer brezposelnosti spada pod pristojnost Ministrstva za delo (*Arbetsmarknadsdepartementet*).

Sistem socialnega zavarovanja se na Švedskem financira iz davkov in prispevkov. Delodajalci za socialna zavarovanja od plače odvajajo 31,42%, samozaposlene osebe pa 28,97% dohodkov iz svoje dejavnosti.

2.8.3.1 Bolniško nadomestilo

Medtem ko so zaposleni na podlagi klasičnih pogodb o zaposlitvi upravičeni do bolniškega nadomestila že od drugega dneva bolezni naprej, pa velja za samozaposlene osebe drugačen režim. Le-te lahko izbirajo med različnimi kategorijami zavarovanja glede na dolžino »čakalne dobe« za začetek prejemanja nadomestila, in sicer so to 7, 14, 30, 60 ali 90 dnevne »čakalne dobe«. Višina bolniškega nadomestila znaša 80% od osnove (pričakovani letni dohodki samozaposlenega, ki ga zasluži v šestih zaporednih mesecih), pri čemer osnova ne more preseči 330.000 SEK (37.868 EUR).

2.8.3.2 Materinska oskrba in starševsko nadomestilo

Vse ženske, ki imajo stalno prebivališče na Švedskem, so upravičene do brezplačne zdravstvene oskrbe, povezane z nosečnostjo in porodom. Samozaposleni starši so upravičeni do starševskega nadomestila v skupni dobi 480 dni (ob rojstvu več otrok se za posameznega otroka doba podaljša za 180 dni). Da bi prejeli starševsko nadomestilo višje od 180 SEK (21 EUR) na dan, morajo biti starši zavarovani za primer bolezni za več kot 180 SEK (21 EUR) na dan in to zadnjih 240 dni pred rojstvom otroka. Prejemanje starševskega nadomestila se lahko porazdeli na prvih osem let življenja otroka oziroma dokler otrok ne zaključi prvega razreda šole. Višina nadomestila se izračuna na način kot velja za izračun bolniškega nadomestila, pri čemer znaša najnižji zagotovljeni znesek starševskega nadomestila 180 SEK (21 EUR) na dan.

2.8.3.3 Socialna in starostna pokojnina

Obstoječi sistem pokojninskega zavarovanja je bil uveden prvega januarja 1999 in se v celoti uporablja za vse osebe, ki so rojene po letu 1954. Za osebe, rojene pred letom 1938, se v celoti uporablja stari pokojninski sistem, za osebe, rojene med leti 1938 in 1953 pa se po posebnem ključu uporabljata tako stari kot novi sistem.

Pokojninski sistem obsega dve vrsti pokojnin:

- zagotovljena starostna pokojnina, ki je vezana na kriterij rezidentstva na Švedskem in zato ne razlikuje med zaposlenimi in samozaposlenimi osebami,
- starostna pokojnina, katere višina je odvisna od prihodkov upravičenca, ki plačuje prispevke v višini 18,5% osnovnega letnega dohodka (k dohodkovni osnovi se štejejo tudi drugi socialni prejemki, npr. starševsko nadomestilo). Do te pokojnine so upravičene vse osebe, ki so delale na Švedskem in so si pridobile pravico do pokojnine, ne glede na kraj prebivanja.

Zagotovljeno starostno pokojnino lahko prejmejo rezidenti Švedske, ki so dopolnili 65 let, in predstavlja socialno varnost za tiste, ki niso upravičeni do pokojnine, vezane na prihodke upravičenca, oziroma je njihova pokojnina zelo nizka. Zagotovljena pokojnina znaša za samsko osebo 93.720 SEK (10.755 EUR) letno in za poročeno osebo 83.600 SEK (9.593 EUR) letno. Da bi upravičenec prejel polno zagotovljeno starostno pokojnino, je moral med svojim 25. in 64. letom vsaj 40 let prebivati na Švedskem.

Za drugo vrsto pokojnine, ki je vezana na delovno dobo in prihodke upravičenca, velja fleksibilna upokojitvena doba med 61. in 67. letom starosti. Višina pokojnine se izračuna na podlagi dohodkov osebe, pri čemer znaša najnižja letna osnova 18.612 SEK (2.136 EUR), najvišja pa 409.500 SEK (46.991 EUR), in določenega koeficienta, ki je odvisen od pričakovane življenjske dobe upravičenca.

Poleg omenjenih dveh vrst starostne pokojnine obstaja še tako imenovana premijska rezervna pokojnina. Za pridobitev le-te se lahko zaposlene ali samozaposlene osebe odločijo za dodatno pokojninsko zavarovanje, pri katerem vplačujejo v določene sklade 2,5% dohodka, ki se upošteva za izračun pokojnine. Višina tovrstne pokojnine je odvisna od uspešnosti upravljanja sklada.

2.8.3.4 Socialni prejemki za poškodbe pri delu ali poklicne bolezni

Zavarovanci za poškodbe pri delu in/ali poklicne bolezni (obvezno zavarovanje za vse zaposlene in samozaposlene osebe) so upravičeni do naslednjih socialnih prejemkov in storitev:

- zdravstvena oskrba in rehabilitacija,
- bolniško nadomestilo,
- kompenzacija za preprečevanje nastanka poškodbe ali bolezni,
- renta za trajno nezmožnost za delo ob izgubi vsaj 1/15 delovne sposobnosti,
- prejemki za primer smrti, ki je posledica poklicne bolezni ali poškodbe na delu (pogrebna in tudi renta za preživele družinske člane).

Zavarovanje pokriva vse poškodbe, ki so nastale pri delu ter bolezni, ki so posledica škodljivih vplivov na delovnem mestu. Zavarovanje, za razliko od danskega sistema, pokriva tudi poškodbe, ki so delavcu nastale na poti na ali z dela.

2.8.3.5 Nadomestilo za brezposelnost

Na Švedskem obstajata dve vrsti zavarovanja za primer brezposelnosti, in sicer:

- prostovoljno zavarovanje (*inkomstbortfallsförsäkring*), ki se financira iz prispevkov delodajalcev in članarine v zavarovalnem skladu
- osnovno zavarovanje (*grundförsäkring*), za katerega plačujejo prispevke delodajalci in je namenjeno tistim, ki niso prostovoljno zavarovani.

Da bi oseba bila upravičena do nadomestila za primer brezposelnosti na podlagi prostovoljnega zavarovanja, mora biti vključena v enega izmed skladov vsaj 12 mesecev pred nastankom brezposelnosti in je v preteklem letu delala vsaj šest mesecev v skupnem obsegu 480 ur.

Nadomestilo za brezposelnost znaša 80% poprejšnjih dohodkov upravičenca za prvih 200 dni brezposelnosti in 70% na nadaljnje obdobje prejemanja nadomestila. Nadomestilo za brezposelnost lahko brezposelna oseba prejema največ 300 dni (osebe, ki imajo otroke, stare pod 18 let, so upravičene do dodatnih 150 dni). Najvišje nadomestilo za primer brezposelnosti znaša 680 SEK (78 EUR) na dan, pet dni na teden.

2.8.3.6 Kritika sistema

Glede na navedeno je mogoče trditi, da v zvezi s pravicami in obveznostmi, ki se nanašajo na socialno varnost na Švedskem, obstajajo zanemarljive razlike med statusoma samozaposlene osebe in osebe, zaposlene na podlagi klasične pogodbe o zaposlitvi. Ker je višina socialnih prispevkov in prejemkov odvisna predvsem od letnih dohodkov upravičencev, je glavna kritika sistema ta, da se pri samozaposlenih osebah ne upošteva sezonsko nihanje dohodkov, ki je značilno za nekatere sektorje dejavnosti samozaposlenih oseb. Samozaposlena oseba, ki na primer zboli med glavno sezono, ko je priliv dohodkov največji, tako ni v zadostni meri kompenzirana, saj dobi bolniško nadomestilo, ki je izračunano na podlagi povprečja celoletnih dohodkov.⁶²

2.8.4 Davčne ugodnosti

2.8.4.1 Dohodnina

Glede dohodnine samostojni kulturni delavci na Švedskem ne uživajo posebnega davčnega statusa, ampak je njihov dohodek obdavčen po splošni stopnji.

Zaposleni in samozaposleni morajo od svojega dohodka plačati občinski davek (med 29% in 34%), cerkveni davek in pogrebne stroške (med 1% in 2%) ter nacionalni progresivni davek na dohodek. Letni dohodki, nižji od 426.300 SEK (414.000 SEK v letu

⁶² Företagarna: Consideration on decrease of social security fees for some parts of the service sector, July 2007, povzeto po Thomas Brunk, Paul Andersson.

2012) niso obdavčeni z nacionalnim davkom na dohodek. Letni dohodki med 426.300 SEK in 604.700 SEK (587.200 SEK v letu 2012) so obdavčeni z 20%, dohodki nad 604.700 SEK pa s stopnjo 25%.

2.8.4.2 Davek na dodano vrednost

Od prvega julija 1990 znaša na Švedskem splošna stopnja DDV (*Merværdiafgift*, MOMS) 25%, od prvega januarja 1996 pa znašata znižani stopnji DDV 6% (za časopise, knjige, revije in javni transport) in 12% (za hrano, hotelske storitve, kulturne in športne prireditve, gostinsko dejavnost, razen za vino, pivo in žgane pijače ter za storitve cateringa).

Dejavnosti, ki so izvzete od plačila DDV, so zdravstvene in zobozdravstvene storitve, socialne storitve ter bančne in finančne storitve.

Viri:

- European Commission: VAT Rates Applied in the Member States of the European Union, 2013, URL: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf>.
- European Commission: Your social security rights in Sweden, 2012, URL: <http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_en.pdf>.
- Judith Staines, Tax and Social Security: a basic guide for artists and cultural operators in Europe. An IETM Publication, commissioned for publication on www.on-the-move.org. 2nd Edition: August 2007.
- Magnus Lindskog: The Swedish social insurance system for the selfemployed, 2005. URL: <<http://www.econstor.eu/bitstream/10419/43985/1/490073328.pdf>>.
- Samuel Engblom: The social protection of self-employed workers in Sweden, 2008. URL: <<http://www.tco.se/4f2f846f-c741-48a3-bcd3-4a7d6b7a1df2.fodoc>>.
- Thomas Brunk, Paul Andersson, Sweden: Self-employed workers. Eurofond, 2009. URL: <<http://www.eurofound.europa.eu/comparative/tn0801018s/se0801019q.htm>>.
- Tobias Harding: Sweden: Country Profile. V: Council of Europe/ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe", 14th edition 2012. URL: <http://www.culturalpolicies.net/down/sweden_112012.pdf>.

3 PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI ANALIZIRANIH UREDITEV

3.1 Ureditev statusa samozaposlenih v kulturi

V državah, ki smo jih v tej študiji obravnavali, je stopnja samozaposlenosti med kulturnimi ustvarjalci razmeroma visoka, tipično višja kot v drugih dejavnostih. Delež samozaposlenosti še narašča, vendar ne nujno zaradi privlačnosti tovrstnega načina delovanja, ampak ker mnogim kulturnim ustvarjalcem v danih ekonomskih okoliščinah klasična oblika zaposlitve ni na voljo.⁶³ Kljub temu v večini teh držav za samostojne kulturne ustvarjalce ni predvidena posebna pravna oblika, ki bi jih z vidika statusnega prava, delovnega prava in socialne varnosti povsem ločila od gospodarskih subjektov. Samostojni umetniki tako delujejo v eni od organizacijskih oblik, ki jih pozna splošno (gospodarsko) statusno pravo – zlasti kot samostojni podjetniki posamezniki.

Formalnosti, povezane z začetkom opravljanja dejavnosti, so vezane predvsem na registracijo izbrane statusne oblike, npr. v poslovnem registru in v registru davčnih zavezancev. Izraz »samozaposlena oseba v kulturi« tako v večini držav ni poseben pravni status, ampak bolj opis dejavnosti takšne osebe. V državah s posebnimi sistemi socialnega zavarovanja za samostojne umetnike je za opredelitev samostojnega umetnika še najbolj odločilna njegova vključitev v tovrstno shemo socialnega zavarovanja, saj je predpogoj zanjo dokaz o opravljanju kulturne oz. umetniške dejavnosti (npr. KSK v Nemčiji ali MDA oziroma AGESEA v Franciji, ne pa tudi italijanski ENPALS, ker slednji socialno zavaruje tako zaposlene kot samozaposlene umetnike).

Status samostojnega umetnika je izrecno opredeljen samo na Hrvaškem, kjer zakonodaja zelo podobno kot v Sloveniji predvideva možnost vpisa v razvid samozaposlenih kulturnih ustvarjalcev. Ne glede na odsotnost posebnega pravnega statusa samozaposlenih v kulturi pa v državah srednje in zahodne Evrope za osebe, ki se samostojno ukvarjajo s kulturno dejavnostjo obstajajo nekatere posebne rešitve, zlasti na področju socialne varnosti, ki skušajo olajšati samostojno kulturno delovanje in socialni ter delovni položaj samostojnih ustvarjalcev približati položaju zaposlenih delavcev.

Samozaposlene osebe v kulturi so formalno samostojne ter hkrati nosijo davčna in druga finančna bremena tako delodajalca kot delavca, dejansko pa so pogosto v razmerju ekonomske odvisnosti od enega naročnika, s katerim sklepajo večino pogodb. V takšnem položaju se poslovno razmerje med enakopravnima subjektoma spreminja v

⁶³ »There has been an increase in performing artists working on a freelance or independent basis. Independent status is often imposed rather than freely chosen by the artist.« *Manifesto on the status of the Artist*. International Federation of Actors (FIA) and the International Federation of Musicians (FIM). URL: <http://www.fia-actors.com/en/policy/The%20Status%20of%20the%20Artist.html/>.

razmerje subordiniranosti, a brez delovnih pravic, npr. dopusta, pravil o delovnem času in počitku, bolniški odsotnosti itd.⁶⁴ Novejše zakonodaje takšen položaj rešujejo tako, da ne ustvarjajo novega pravnega statusa, ampak določajo, da se za tovrstno polodvisno delo uporabljajo nekatera splošna pravila delovnega prava, npr. o pogojih dela, minimalni plači, dopustu itd. Takšna je ureditev za kvazizaposlene osebe v Nemčiji (*Arbeitnehmerähnliche Personen*), za parasubordinirano delo v Italiji (*il lavoro parasubordinato*) ter navsezadnje za ekonomsko odvisne osebe v slovenskem delovnem pravu. V Franciji pa velja posebna ureditev za občasno delo odrskih umetnikov v zabavni industriji (*intermittants du spectacle*), po kateri se jih ne glede na pogodbo šteje za zaposlene z vsemi pravicami iz delovnega razmerja, vključno s socialnimi zavarovanji, vendar samo za omejen čas. Obseg delovnih in socialnih pravic, ki se jih priznava tem ekonomsko polodvisnim delavcem v omenjenih ureditvah, pa ni izenačen.⁶⁵

Glede socialnega podjetništva se kulturne oziroma umetniške dejavnosti v strokovni literaturi običajno omenjajo kot eno od področij, ki so posebej primerna za poslovanje v obliki socialnega podjetništva. Vendar pa v analiziranih državah nismo identificirali posebnih pravnih ukrepov, s katerimi bi država spodbujala vključevanje samozaposlenih v kulturi v socialno podjetništvo. Italija,⁶⁶ Finska⁶⁷ in Francija⁶⁸ poznajo zakonsko ureditev socialnega podjetništva, vendar (drugače od slovenskega zakona) nobena od njih izrecno ne omenja kulturnih dejavnosti kot možnega področja socialnega podjetništva. Na Finskem so npr. predvidene samo spodbude za vključevanje invalidov in dolgotrajno brezposelnih oseb v socialno podjetništvo.

Dinamična narava svobodnih poklicev v kulturnem sektorju in neenotnost njihovih statusnih oblik sta očitno ovira za samoorganiziranje samozaposlenih, saj v večini držav ne obstajajo skupne organizacije, ki bi zastopale kolektivne interese vseh samozaposlenih oseb v kulturi.⁶⁹ Samostojni umetniki so običajno člani združenj oziroma organizacij, ki združujejo vse umetnike na določenem področju ustvarjanja, ne glede na njihov zaposlitveni status. Izjema je Hrvaška, kjer HZSU združuje večino samozaposlenih oseb v kulturi, vendar je to predvsem posledica tega, da ima ta zveza dejansko monopol v postopku pridobivanja pravice do plačila socialnih prispevkov iz proračuna. Seveda za zastopanje interesov samozaposlenih ni nujna samostojna organizacija, ampak lahko to nalogo opravlja npr. sekcija samozaposlenih umetnikov pri širšem združenju, kar je tudi pogosta rešitev. Kolektivno zastopanje je pomembno zaradi možnosti enakopravnega vstopanja v javno razpravo z nosilci nacionalne kulturne politike

⁶⁴ Prim. tudi *Manifesto on the Status of the Artist*, nav. delo, točki 1 in 5: »Performing artists are vulnerable in relation to the precarious and sometimes unacceptable working conditions that characterise the sectors in which they work. Equally, although performing artists may be obliged to have the professional status of freelancers or independents in order to take up the employment opportunities available to them, this in no way reflects the control they are able to exert over their working conditions.«

⁶⁵ Prim. *The Status of Artists in Europe*. IP/B/CULT/ST/2005-89, European Parliament, DG Internal Policies of the Union, 2006, str. 14–15.

⁶⁶ *Legge 13 giugno 2005, n. 118 "Delega al Governo concernente la disciplina dell'impresa sociale"*.

⁶⁷ *1351/2003 Laki sosiaalisista yrityksistä*

⁶⁸ *Loi n° 2001-624 du 17 juillet 2001 – gre za novelo zakona o zadržah.*

⁶⁹ *The Status of Artists in Europe*, nav. delo, str. 17.

ter zaradi možnosti kolektivnega pogajanja in urejanja nekaterih pogojev dela vsaj za ekonomsko odvisne samozaposlene, kar npr. omogoča nemška zakonodaja o kolektivnih pogodbah.

	Statusna oblika	Ekonomsko odvisno delo	Kolektivno zastopanje
Avstrija	»Novi samozaposleni«; ni posebne statusne oblike za samozaposlene v kulturi; pojem samostojnega umetnika definiran v socialni zakonodaji	Posebna ureditev za <i>freie Dienstnehmer</i>	Ni skupne organizacije samozaposlenih v kulturi; splošni predstavnik Kulturrat Österreich
Danska	Ni posebnega statusa za samozaposlene v kulturi.		Ni skupne organizacije samozaposlenih v kulturi; <i>Dansk Artist Forbund</i> združuje profesionalne umetnike.
Finska	Ni posebnega statusa za samozaposlene v kulturi.		Ni skupne organizacije samozaposlenih v kulturi; <i>Suomen Yrittäjät</i> združuje samozaposlene, ki niso delodajalci.
Francija	Svoboden poklic brez enotnega pravnega statusa. Relevantna registracija pri enem od umetniških združenj.	Domneva o občasni zaposlitvi za odrske umetnike <i>intermittants du spectacle</i>	Reprezentativno združenje <i>Maison des Artistes</i>
Hrvaška	Status samostojnega umetnika se pridobi z registracijo pri ministrstvu za kulturo.		Samostojne umetnike združuje <i>Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika</i> – članstvo v njej je pogoj za subvencioniranje socialnih prispevkov.
Italija	Ni posebnega statusa za samozaposlene v kulturi.	Posebna ureditev za »parasubordinirano delo«	
Nemčija	Ni posebnega statusa za samozaposlene v kulturi	Posebna ureditev za »kvazizaposlene« (<i>Arbeitnehmerähnliche Personen</i>)	Krovno kulturno združenje <i>Deutscher Kulturrat e.V.</i> predstavlja tudi samozaposlene umetnike in publiciste.
Švedska	Ni posebnega statusa za samozaposlene v kulturi		Združenji glasbenikov in slikarjev sta člana Švedske konfederacije sindikatov
Slovenija	Status samozaposlenega v kulturi se pridobi z registracijo pri ministrstvu za kulturo	Nekatera pravila delovnega prava veljajo tudi za ekonomsko odvisne samozaposlene osebe.	Ni skupne organizacije samozaposlenih v kulturi

3.2 Ureditev socialne varnosti samozaposlenih v kulturi

Za nordijske države je značilno, da so vsi prebivalci ne glede na njihov zaposlitveni status vključeni v enoten javni sistem socialnih zavarovanj. Samozaposlene osebe so zato zavarovane v istem sistemu kot zaposleni delavci, pri čemer morajo same plačevati ustrezne socialne prispevke. Za samozaposlene v kulturi na tem področju niso predvidene posebne ugodnosti. V temelju podobna rešitev glede vključevanja samozaposlenih oseb v nacionalni sistem socialnega zavarovanja je uveljavljena tudi na Hrvaškem in v Sloveniji, ki pa obe poznata še ukrep plačevanja socialnih prispevkov iz državnega proračuna za tiste umetnike, katerih delo je ovrednoteno kot izjemen kulturni prispevek.

V srednje- in zahodnoevropskih državah so se zaradi drugačnega zgodovinskega razvoja nacionalnih sistemov socialnega varstva oziroma zavarovanja razvile ločene zavarovalne sheme za samozaposlene umetnike. Pri tem je pogosto ločevanje na več skupin, po področjih umetniškega ustvarjanja, ki imajo različne značilnosti načina glede pridobivanja dohodka, rednosti zaposlitve itd., npr. uprizoritveni umetniki, likovni umetniki ter pisatelji in skladatelji (v Franciji in Italiji). Vendar je tudi v navedenih državah opazen trend poenotenja različnih zavarovanj in združevanja sistemov. V Nemčiji, Franciji in Avstriji so zavarovalne sheme za samozaposlene umetnike namenjene samo zbiranju sredstev, medtem ko se ta v končni fazi nakazujejo v splošni sistem socialnega zavarovanja, iz katerega črpajo pravice tudi samozaposleni; v Italiji pa je pred kratkim prišlo do priključitve sistema ENPALS, ki zavaruje delavce v kulturi, k splošnemu nacionalnemu izvajalcu sistema socialnega zavarovanja INPS.

Posebne sheme socialnega zavarovanja za samozaposlene umetnike so namenjene olajšanju položaja samostojnih umetnikov, ki bi morali sicer kot samozaposleni plačevati celotne socialne prispevke in ne samo delež, ki ga plačujejo zaposleni delavci. Avstrijski in nemški model tako prevzameta plačilo »delodajalčevega« deleža socialnih prispevkov, ki se ga delno financira s posebnimi javnopravnimi dajatvami uporabnikov kulturnih storitev. V italijanskem in francoskem modelu pa mora naročnik dela že ob plačilu honorarja samostojnemu umetniku enako kot za zaposlene delavce nakazati v posebno zavarovalno shemo tudi delodajalčev (v Italiji tudi delavčev) delež socialnih prispevkov.

	Zdravstveno in pokojninsko zavarovanje	Zavarovanje za primer brezposelnosti	Način plačila prispevkov	Subvencioniranje prispevkov	Vir sredstev
Avstrija	Obvezno nad določenim letnim dohodkom, za samozaposlene v starosti od 15 do 55 let. Vključeni v splošni javni sistem socialnega zavarovanja.	Prostovoljno; možnost prejemanja nadomestila v času prijavljenega mirovanja dejavnosti	Vplačujejo samozaposleni, četrtno	Sklad za socialno zavarovanje umetnikov, na podlagi vloge umetnika	Posebne namenske dajatve na področju radiodifuznih medijev
Danska	Samozaposleni so obvezno vključeni v splošni javni sistem socialnega zavarovanja	Prostovoljno	Vplačujejo samozaposleni	–	–
Finska	Ni posebnega zavarovanja za samozaposlene v kulturi; obvezno zavarovanje pri zavarovalnici ali enem od pokojninskih skladov	Prostovoljno pri posebnih skladih za zavarovanje samozaposlenih za primer brezposelnosti.	Vplačujejo samozaposleni	–	–
Francija	Obvezno. Tri ločene zavarovalne sheme za odrske umetnike, likovne in grafične umetnike ter za pisce, glasbenike in fotografe, ki pa so povezane s splošnim sistemom socialnega zavarovanja.	Prostovoljno. Poseben sistem za občasne zaposlitve odrskih umetnikov (<i>intermittants du spectacle</i>).	Pri občasnih zaposlitvah odrskih umetnikov prispevke vplačuje delodajalec; pri drugih vplačujejeta <i>Maison des Artistes</i> oz. AGESSA kot fiktivna delodajalca.	MDA in AGESSA plačujeta socialni prispevek delodajalca.	Prispevke v sistem MDA oz. AGESSA plačuje vsaka fizična ali pravna oseba, ki pridobiva dohodek od umetniških del.
Hrvaška	Obvezno v okviru splošnega javnega sistema socialnih zavarovanj.	Prostovoljno.	Vplačujejo samozaposleni (razen če pridobijo pravico do plačila prispevkov iz proračuna).	Članom HZSU država plačuje socialne prispevke pod pogojem pomembnega prispevka k hrvaški kulturi in umetnosti + dohodkovnega cenzusa.	Subvencionirani prispevki se plačujejo iz državnega proračuna.
Italija	Za profesionalne umetnike obvezna vključi-	Prostovoljno	Socialne dajatve v sistem ENPALS nakaže delodaja-	–	–

	Zdravstveno in pokojninsko zavarovanje	Zavarovanje za primer brezposelnosti	Način plačila prispevkov	Subvencioniranje prispevkov	Vir sredstev
	tev v zavarovalni shemi ENPALS oz. ENAPPS, ki sta povezani s splošnim sistemom javnega socialnega zavarovanja. Posebna shema za parasubordinirane delavce.		lec/naročnik. Za parasubordinirane delavce 2/3 socialnih prispevkov plača naročnik.		
Nemčija	Obvezna vključitev samozaposlenih umetnikov in publicistov v <i>Künstlersozialkasse</i> , ki vključuje zavarovance v javno pokojninsko zavarovanje in v zdravstveno zavarovalnico po izbiri zavarovanca. Za nekatere poklice še dopolnilne sheme zavarovanja.	Prostovoljno zavarovanje samo pri zasebnih zavarovalnicah.	Samozaposelni sami vplačujejo polovico socialnih prispevkov, višina odvisna od ocene bodočega dohodka.	»Delodajalčev« delež socialnih prispevkov plača KSK.	Sklad KSK se financira s pavšalnim prispevkov uporabnikov del in z državnimi sredstvi.
Švedska	Samozaposleni so obvezno vključeni v splošni javni sistem socialnega zavarovanja	Prostovoljno zavarovanje, ki se financira iz prispevkov delodajalcev in članarine v zavarovalnem skladu.	Vplačujejo samozaposleni	-	-
Slovenija	Samozaposleni so obvezno vključeni v splošni javni sistem socialnega zavarovanja	Del obveznega zavarovanja	Vplačujejo samozaposleni (razen če pridobijo pravico do plačila prispevkov iz proračuna).	Subvencioniranje prispevkov umetnikom z izjemnim kulturnim prispevkom in dohodki pod cenzusom	Prispevki se plačujejo iz državnega proračuna.

3.3 Davčne ugodnosti za samozaposlene v kulturi

Na davčnem področju sta za samozaposlene v kulturi pomembni predvsem dve vrsti obdavčitve: davek na dohodek in davek na dodano vrednost. V osnovnih obrisih je ureditev med državami precej podobna, še posebej pri DDV, kjer so temelji ureditve določeni v pravo Evropske unije. Razlike se tako pojavljajo predvsem pri stopnjah obdavčitve, upoštevni olajšavah in načinu plačila davka (akontacije). Pri tem je treba poudariti, da se davčna zakonodaja na obeh področjih v zadnjih letih v razmeroma pogosto spreminja, zlasti zaradi finančnih težav, s katerimi se srečujejo države, zato o stanju obdavčitve samozaposlenih v kulturi ni mogoče ustvariti povsem statične slike.

Pri obdavčitvi dohodka iz samostojne dejavnosti se kot davčna osnova upoštevajo prihodki zmanjšani za davčno priznane odhodke, kar pomeni, da se osnovo lahko zmanjšuje s poslovnimi stroški, ki so bili potrebni za pridobivanje dobička. V Nemčiji se samozaposlenim umetnikom podobno kot v Sloveniji priznavajo normirani odhodki, ki jih zavezancu ni treba posebej dokazovati. Dodatno je samozaposlenim v kulturi običajno priznana bodisi možnost uveljavljanja splošne davčne olajšave bodisi posebna dodatna davčna olajšava, kar pomeni, da ni obdavčen dohodek do določenega praga (v znesku ali odstotnem deležu). V vseh obravnavanih državah je dohodek iz dejavnosti sicer obdavčen s splošno davčno stopnjo.⁷⁰ Na Hrvaškem ima samozaposleni opcijo, da se njihov dohodek ne obdavči kot dohodek iz dejavnosti, ampak kot »drug dohodek« z upoštevanjem normiranih odhodkov in splošne olajšave.

Glede na to, da so za dohodke samozaposlenih v kulturi značilna precejšnja nihanja, ne samo znotraj posameznega leta, ampak tudi med več leti, jim večina držav (Avstrija, Danska, Finska, Francija, Nemčija) priznava možnost povprečenja dohodka na več let. To pomeni, da se kot davčna osnova pri izračunu davka ne upošteva samo dohodek iz posameznega leta (tj. zlasti leta, ko je bil dohodek izjemoma zelo visok), ampak povprečje dohodkov iz več let (torej vključujoč leta z nizkimi dohodki). Ta možnost je posebej pomembna za književne avtorje in skladatelje, ki se daljše obdobje ukvarjajo s posameznim delom, nato pa so zanj plačani v enkratnem znesku.⁷¹

Za sistem obdavčitve z davkom na dodano vrednost je kljub enotnim temeljem, ki jih določa Direktiva Sveta 2006/112/ES z dne 28. novembra 2006 o skupnem sistemu davka na dodano vrednost, zaznati precejšnjo pestrost pri določanju blaga in storitev, za katero veljajo znižane stopnje davka oziroma celo oprostitve od DDV. Dejavnost samozaposlenih v kulturi nikjer ni povsem oproščena obdavčitve z DDV, kot je veljalo na Hrvaškem do njenega vstopa v Evropsko unijo. Je pa prag obdavčljivega prometa, ko je obvezen vstop samozaposlenega v sistem DDV postavljen različno visoko, tako da manjši

⁷⁰ Torej delno drugače kot v Sloveniji, kjer se za dohodke do 50.000 EUR letno lahko uporabi cedularna obdavčitev.

⁷¹ *The Status of Artists in Europe*, nav. delo, str. 37–38.

samozaposleni marsikje niso zavezanci za plačilo DDV (lahko pa se v sistem vključijo prostovoljno, če je to zanje ugodneje zaradi možnosti vračila vhodnega DDV).

Na Danskem so opravljanje storitev ali avtorski honorarji pisateljev, skladateljev in izvajalskih umetnikov izvzeti od DDV, v Avstriji in Nemčiji pa so obdavčeni z znižano stopnjo DDV. Znižana stopnja DDV je v različnih državah predpisana še za več drugih kulturnih dobrin in storitev iz Priloge III Direktive 2006/112/ES. V poštev pridejo zlasti naslednje:

- dobava, skupaj s knjižnično izposajo, knjig (vključno z brošurami, letaki in podobnim tiskanim gradivom, otroškimi slikanicami, vključno s tistimi za risanje ali barvanje, glasbenimi deli, tiskanimi ali v rokopisu, zemljevidi in hidrografskimi ali podobnimi kartami), časopisov in periodičnih publikacij, razen gradiv, ki so v celoti ali v pretežnem delu namenjena oglaševanju;
- vstopnine za prireditve, gledališča, cirkuse, sejme, zabavišča, koncerte, muzeje, živalske vrtove, kinodvorane, razstave in podobne kulturne dogodke in objekte;
- sprejem radijskih in televizijskih programov;
- opravljanje storitev ali avtorski honorarji pisateljev, skladateljev in izvajalskih umetnikov.

	Dohodnina			DDV
	Stopnja obdavčitve	Posebne olajšave	Povprečenje dohodka	Znižana stopnja DDV
Avstrija	Po splošni stopnji; neobdavčen dohodek do 11.000 EUR		Na pretekla tri leta	Znižana stopnja (10% namesto splošnih 20%) za dejavnost samozaposlenih umetnikov
Danska	Po splošni stopnji		Do 539.000 DKK dohodka možno povprečenje na prihodnjih 10 let (ne velja za uprizoritvene umetnike)	Opravljanje storitev ali avtorski honorarji pisateljev, skladateljev in izvajalskih umetnikov izvzeti od DDV. Znižana davčna osnova ob prvi prodaji avtorskih del pod določeno vrednostjo.
Finska	Po splošni stopnji; neobdavčen dohodek do 16.100 EUR		Pod določenimi pogoji na 2 leti.	Znižana 10% stopnja za časopise, knjige, vstopnice
Francija	Po splošni stopnji	Normirani priznani odhodki 10–25% za različne kategorije umetnikov.	Na pretekla 2 do 4 leta.	Znižana stopnja za kulturne proizvode, vstopnice, časopise. Avtorskih honorarji oproščeni DDV.
Hrvaška	Po splošni stopnji	25% umetniškega honorarja je neobdavčenega; zneski do 25.000 HRK letno se	–	Znižana stopnja za knjige, učbenike, kulturne in umetniške časopise. Samostojni

		ne štejejo med obdavčljive poslovne prejeme.		umetniki niso več oproščeni plačila DDV.
Italija	Po splošni stopnji	25% davčna olajšava (znižanje davčne osnove) v zvezi s prihodkom od pravic intelektualne lastnine in možnost uveljavljanja nekaterih dodatnih poklicnih stroškov.	-	Splošna 21% stopnja DDV za opravljanje storitev samostojnih umetnikov in avtorske honorarje, če je avtor zavezanec za DDV. Znižana stopnja DDV za večino kulturnih dobrin.
Nemčija	Po splošni stopnji; dohodek pod 8013 EUR izvzet iz obdavčitve.	Normirani priznani stroški v višini 30% dohodka. Dohodki iz subvencij in nagrad oproščeni davka.	Možnost povprečenja dohodka za več let	Znižana stopnja DDV (7%) za pogodbe svobodnih poklicev ter za prodajo publikacij in avtorskih del.
Švedska	Po splošni stopnji + splošna olajšava do 426.300 SEK			Znižani stopnji DDV za časopise, knjige, revije, ter za kulturne in športne prireditve
Slovenija	Cedularna obdavčitev po 20% stopnji	Normirani priznani odhodki v višini 70%	-	Znižana stopnja DDV za knjige, časopise, revije, kulturne prireditve ter storitve pisateljev, skladateljev in izvajalcev

4 MOŽNA APLIKACIJA UGOTOVITEV V SLOVENSKI PROSTOR

4.1 Ureditev statusa samozaposlenih v kulturi

4.1.1 Poseben status samostojnih kulturnih ustvarjalcev

V večini primerjanih držav ne obstaja posebna statusnopravna oblika za samozaposlene v kulturi, hrvaška ureditev tega statusa pa je zelo podobna slovenski. Iz opravljene analize zato ni razvidna potreba po tem, da bi sedanjo ureditev samozaposlenih v kulturi iz Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)⁷² bistveno spremenili, tako da bi ta status okrepili kot poseben institut in ga v vseh pogledih ločili od statusa samostojnega podjetnika. Pač pa bi se bilo mogoče zgledovati po tujih ureditvah pri nekaterih posebnih ukrepih na področju delovnega prava, socialne varnosti in davčnega prava, ki so namenjene predvsem olajševanju in spodbujanju samostojnega kulturnega ustvarjanja ter izenačevanju položaja samozaposlenih oseb s položajem zaposlenih delavcev (o tem več v nadaljevanju).

Pri določanju tovrstnih spodbujevalnih ukrepov v slovenski zakonodaji bi bilo priporočljivo presoditi, ali je smotrno dostop do takšnih ugodnosti omejevati samo na osebe s statusom samozaposlenega v kulturi po ZUJIK. Dejavnosti v kulturi je namreč v slovenski pravni ureditvi mogoče samostojno opravljati tudi s statusom samostojnega podjetnika v kulturi (po določbah Zakona o gospodarskih družbah – ZGD-1⁷³), več samostojnih ustvarjalcev pa lahko za podporo svojemu delu ustanovi zavod, zadrugo, društvo ali gospodarsko družbo. Tudi za kulturne ustvarjalce velja svoboda izbire statusne oblike (seveda v okviru *numerus clausus*a pravnoorganizacijskih oblik, ki jih predvideva zakonodaja), zato privilegiranje ene od teh oblik ni nujno utemeljeno. Po zgledu italijanske in francoske ureditve bi lahko npr. razmislili o tem, da se možnost proračunskega subvencioniranja socialnih prispevkov pod enakimi vsebinskimi pogoji (kakovost ustvarjanja, dohodkovni cenzus) nameni vsem kulturnim ustvarjalcem ne glede na statusno obliko v okviru katere delujejo. Enako lahko velja za davčne ugodnosti namenjene spodbujanju kulturnega ustvarjanja. Tovrsten pluralizem organizacijskih oblik (resda le med pravnimi osebami) je že uveljavljen v Zakonu o socialnem podjetništvu (ZSocP),⁷⁴ po katerem lahko status socialnega podjetja pridobi društvo, zavod, ustanova, gospodarska družba, zadruga, evropska zadruga ali druga neprofitna pravna oseba zasebnega prava.

⁷² Uradni list RS, št. 96/02, 123/06-ZFO-1, 7/07 Odl.US: U-I-35/04-11, 53/07, 65/07 Odl.US: U-I-276/05-11, 77/07-UPB1, 56/08, 94/09 Odl.US: U-I-278/07-17, 4/10, 20/11, 100/11 Odl.US: U-I-210/10-10.

⁷³ Uradni list RS, št. 42/06 (60/06 popr.), 26/07-ZSDU-B, 33/07-ZSReg-B, 67/07-ZTFI (100/07 popr.), 10/08, 68/08, 23/09 Odl.US: U-I-268/06-35, 42/09, 65/09-UPB3, 83/09 Odl.US: U-I-165/08-10, Up-1772/08-14, Up-379/09-8, 33/11, 91/11, 100/11 Skl.US: U-I-311/11-5, 32/12, 57/12, 44/13 Odl.US: U-I-311/11-16.

⁷⁴ Uradni list RS, št. 20/11.

Glede socialnega podjetništva se kulturne oziroma umetniške dejavnosti v strokovni literaturi običajno omenjajo kot eno od področij, ki so posebej primerna za poslovanje v obliki socialnega podjetništva. Vendar pa v analiziranih pravnih ureditvah (zlasti Italija, Finska in Francija, ki poznajo zakonsko ureditev socialnega podjetništva) nismo identificirali posebnih pravnih ukrepov, s katerimi bi država spodbujala vključevanje samozaposlenih v kulturi v socialno podjetništvo. Glede na to, da slovenski ZSocP drugače od zakonodaje v omenjenih državah izrecno predvideva možnost socialnega podjetništva tudi na področju kulturnih dejavnosti (5. člen ZSocP), pa iz primerjalne analize niso razvidne ovire za to, da ne bi država kulturnega ustvarjanja podpirala tudi z ukrepi za podporo socialnim podjetjem.

4.1.2 *Ekonomsko odvisni samozaposleni*

Iz raziskave Filozofske in Ekonomske fakultete UL o socialnem položaju samozaposlenih v slovenskem kulturnem sektorju⁷⁵ je razvidno, da imajo ti heterogene delovne prakse, nekaj več kot polovica jih ima redno delo, slaba polovica delo zgolj priložnostno. Večina jih ni vezana na nobeno institucijo, sodelujejo tako z javnimi zavodi kot zasebnimi podjetji in NVO-ji, znaten delež samozaposlenih v kulturi pa vendarle večino dela opravi za enega samega naročnika in so od njega (kljub formalni samostojnosti) ekonomsko odvisni. Pravna teorija ugotavlja, da je v slednjem položaju sklepanje pogodb s samozaposlenimi osebami (namesto da bi jih zaposlil) predvsem v interesu naročnika, saj se tako izogne uporabi kogentnih norm delovnega prava, ki so namenjene zaščiti delavca, npr. glede minimalne plače, obveznega počitka, zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu, prenehanja pogodbe itd. Tako se marginalizira položaj posameznikov, ki pogosto nimajo alternative in sprejmejo pogoje dela, kot jih določa naročnik del.⁷⁶

Raven pravne varnosti ekonomsko odvisnih samozaposlenih oseb je v slovenskem pravnem redu nekoliko že zvišal novi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1),⁷⁷ ki je začel veljati aprila 2013 in v 214. členu zagotavlja omejeno delovnopravno varstvo ekonomsko odvisni samozaposleni osebi. Gre za samozaposleno osebo, ki na podlagi pogodbe civilnega prava, osebno, za plačilo, samostojno in dlje časa opravlja delo v okoliščinah ekonomske odvisnosti (tj. najmanj 80 odstotkov svojih letnih dohodkov pridobi od istega naročnika) ter sama ne zaposluje delavcev. Za ekonomsko odvisno osebo se uporabljajo določbe tega zakona o:

- prepovedi diskriminacije,
- zagotavljanju minimalnih odpovednih rokov,
- prepovedi odpovedi pogodbe v primeru neutemeljenih odpovednih razlogov,

⁷⁵ K. Vidmar Horvat, D. Mandelc, A. Ješe, T. Učakar, I. Ograjenšek, L. Perviz, I. Lavrač, *Socialni položaj samozaposlenih v kulturi in predlogi za njegovo izboljšanje s poudarkom na temi preživetvene strategije na področju vizualnih umetnosti: Končno poročilo raziskovalnega projekta*. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL, Ekonomska fakulteta UL, 2012, str. 113.

⁷⁶ L. Tičar, *Položaj samozaposlenih oseb v slovenski pravni ureditvi*. Pravna praksa, št. 18/2010, str. 27.

⁷⁷ Uradni list RS, št. 21/13.

- zagotavljanju plačila za pogodbeno dogovorjeno delo kot je primerljivo za vrsto, obseg in kakovost prevzetega dela, upošteva kolektivno pogodbo in splošne akte, ki zavezujejo naročnika ter obveznosti plačila davkov in prispevkov,
- uveljavljanju odškodninske odgovornosti.

S tem se je slovenska pravna ureditev ekonomsko odvisnih oseb približala nemški ureditvi kvazizaposlenih oseb oziroma italijanski ureditvi parasubordiniranega dela (zakonske opredelitve teh pojmov so zelo podobne), glede odpovednih rokov pa je od nje celo ugodnejša. Če bi želeli od naročnika ekonomsko odvisne samozaposlene osebe še bolj izenačiti s pravicami zaposlenega delavca, bi lahko v ZDR-1 določili, da se zanje uporabljajo tudi pravila o minimalni plači (tudi če ni določena v kolektivni pogodbi), minimalnem počitku in o plačanem dopustu. Po nemškem zgledu bi lahko tudi določili, da so za spore o razmerjih med naročnikom in ekonomsko odvisnim samozaposlenim pristojna delovna sodišča.

Takšno varstvo ekonomsko odvisnih samozaposlenih oseb je sistemsko najprimerneje še naprej urejati le v ZDR-1, tako da velja za ekonomsko odvisne samozaposlene osebe v vseh dejavnosti in ne le v kulturi. Seveda pa varstvene norme tudi ne morejo samodejno veljati za vse samozaposlene v kulturi, ampak samo za tiste, ki ustrezajo zakonski opredelitvi ekonomsko odvisne osebe. Kot je razvidno iz prej omenjene raziskave, namreč velik del samozaposlenih v kulturi ne dela za enega samega naročnika in torej niso nujno v razmerju ekonomske odvisnosti. Resda tudi tovrstni samozaposleni ne uživajo stabilnosti dela in pravic, ki so zagotovljene zaposlenim delavcem, vendar je takšne pravice mogoče zagotavljati samo v razmerju subordiniranega dela, v odsotnosti glavnega naročnika (ki se mu naloži nekatere obveznosti delodajalca) pa uporaba varstvenih norm ZDR-1 ne pride v poštev. Eventualno bi se lahko za vse samozaposlene v kulturi uporabljala pravila o minimalnem plačilu za opravljeno delo, katerih izpolnjevanje ni nujno vezano na enega delodajalca oz. naročnika.

Treba pa se je zavedati, da višanje ravni delovnopравниh varstva ni vedno v korist samozaposlenih, ki večino dohodka pridobivajo na trgu, saj se s tem zmanjšuje fleksibilnost te oblike dela in tako posredno slabša njihov konkurenčni položaj. Naročniki se teže odločijo za sodelovanje s samozaposleno osebo, če je verjetno, da bodo zaradi tega nastale dolgoročne delovnopravne obveznosti do nje.

4.1.3 Kolektivno zastopanje in kolektivne pogodbe

Kot rečeno, ZDR-1 že določa, da se za ekonomsko odvisne samozaposlene osebe uporabljajo kolektivne pogodbe glede primerljivega plačila za pogodbeno dogovorjeno delo. Zakon pa ne omogoča, da bi se s kolektivnimi pogodbami splošno urejala tudi druga vprašanja v zvezi s pogoji dela samozaposlenih (niti za vse samozaposlene niti zgolj za ekonomsko odvisne samozaposlene). Nemški zakon npr. izrecno predvideva možnost,

da se plačilo in pogoje dela kvazizaposlenih oseb uredi s kolektivno pogodbo, podobna je tudi danska ureditev.

Manifest o statusu umetnika, ki sta ga pripravili Mednarodna zveza igralcev in Mednarodna zveza glasbenikov, poudarja, da imajo poklicne in sindikalne organizacije pomembno vlogo pri varstvu delovnih pravic uprizoritvenih umetnikov in zastopanju njihovih interesov pri kolektivnem pogajanju in pri širših razpravah o kulturni politiki. Manifest priporoča, naj se tudi samozaposlenim umetnikom zagotovijo vsaj minimalne pravice iz delovnega razmerja (ne glede na njihov formalni zaposlitveni status) in poudarja, da je med temi pravicami tudi pravica do kolektivnega pogajanja in možnost uveljavljanja pravic iz kolektivnih pogodb.⁷⁸

V slovenski zakonodaji naletimo na dve oviri za širše urejanje vprašanj dela samozaposlenih oseb s kolektivnimi pogodbami:

- Zakon o kolektivnih pogodbah (ZKolP)⁷⁹ ne predvideva možnosti, da bi se s kolektivno pogodbo lahko urejala razmerja med samozaposlenimi osebami in njihovimi naročniki, ampak omogoča samo urejanje razmerij med delavci in delodajalci;⁸⁰
- Zakon o reprezentativnosti sindikatov (ZRSin)⁸¹ ne predvideva možnosti ustanovitve sindikata samozaposlenih kot reprezentativne organizacije, ki bi zastopala interese svojih članov pri sklepanju kolektivne pogodbe.

Če se omejimo samo na vprašanje samozaposlenih v kulturi, bi bilo mogoče glede obeh vprašanj sprejeti posebno ureditev v okviru ZUJIK oziroma drugega specialnega zakona, ki bi določil, da se določena vprašanja pogodbenih razmerij med samozaposlenimi v kulturi in njihovimi naročniki lahko normativno uredijo s kolektivnimi pogodbami. Opozarjamo pa, da bi bila takšna ureditev potencialno sporna, tudi z ustavnega vidika, saj bi posegala v svobodo sklepanja pogodb med formalno enakopravnimi strankami. Za sprejemljivost takšne ureditve bi bilo treba izkazati, da je večina samozaposlenih v kulturi dejansko v razmerju ekonomske odvisnosti od svojih naročnikov in da zato ta neenakopraven položaj opravičuje poseg v pogodbeno svobodo. Posamezni samozaposleni pa bi morali imeti možnost, da prostovoljno izstopijo iz sistema kolektivne pogodbe, če z določenimi podatki dokažejo svoj ekonomsko neodvisen položaj (npr. dohodek v preteklem letu, obseg poslov z istim naročnikom ipd.). Če bi kolektivna pogodba v vsakem primeru zavezovala tudi ekonomsko neodvisne samozaposlene, bi lahko nam-

⁷⁸ *Manifesto on the Status of the Artist*, nav. delo, točki 5 in 8 ter 2. priporočilo.

⁷⁹ Uradni list RS, št. 43/06, 45/08-ZArbit, 83/09 Odl.US: U-I-284/06-26.

⁸⁰ Drugi odstavek 3. člena ZKolP določa: »Kolektivna pogodba lahko v normativnem delu vsebuje določbe, s katerimi se urejajo pravice in obveznosti delavcev in delodajalcev pri sklepanju pogodb o zaposlitvi, med trajanjem delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi, plačilo za delo, ter drugi osebni prejemki in povračila v zvezi z delom, varnost in zdravje pri delu ali druge pravice in obveznosti, ki izhajajo iz razmerij med delodajalci in delavci, ter zagotavljanje pogojev za delovanje sindikata pri delodajalcu.«

⁸¹ Uradni list RS, št. 13/93.

reč kršila pravila evropskega konkurenčnega prava, saj bi se lahko to pravno obliko zlorabilo za kartelno določanje cen storitev.⁸²

Določiti bi bilo treba še, kdo lahko kolektivno zastopa samozaposlene v kulturi in kdo kolektivno zastopa naročnike. Če predpostavljamo, da se bodo organizacije naročnikov pretežno prekrivale z obstoječimi reprezentativnimi organizacijami delodajalcev, je kolektivno zastopanje samozaposlenih v kulturi bolj problematično, ker trenutno ti nimajo celovite in profesionalne zastopniške organizacije. Kulturniška zbornica tovrstne vloge ne opravlja, obstaja pa več stanovskih organizacij, ki vključujejo tudi samozaposlene v kulturi, npr. Društvo Asociacija, sindikat Glosa, Odprta zbornica za vizualno umetnost.⁸³ Obstajajo tudi kolektivne organizacije različnih kategorij avtorjev in imetnikov sorodnih pravic (Združenje SAZAS, društvo ZAMP, GIZ SAZOR, zavod AIPA), katerih članstvo prav tako ni omejeno na samozaposlene v kulturi, njihove naloge pri kolektivnem zastopanju pa so omejene na vprašanja upravljanja in uveljavljanja avtorskih in sorodnih pravic.

Na Hrvaškem je vprašanje kolektivnega zastopanja urejeno z dejansko obveznim članstvom samozaposlenih kulturnih ustvarjalcev v združenju HZSU (to je namreč pogoj za dostop do subvencioniranja socialnih prispevkov). Menimo, da ta zgled ni primeren, saj bi bila ustanovitev zbornice ali druge organizacije z obveznim članstvom v nasprotju s trendom ukinjanja obveznega članstva na drugih področjih (npr. gospodarska in obrtna zbornica). Podobno kot pri sindikalnem zastopstvu delavcev je primernejše to vprašanje prepustiti samoorganizaciji samozaposlenih, zakon pa naj določi samo merila reprezentativnosti organizacij samozaposlenih, ki naj bodo pogoj za možnost sklepanja kolektivnih pogodb. Pri tem je mogoče določiti smiselno uporabo pravil o reprezentativnosti sindikatov.

4.2 Ureditev socialne varnosti samozaposlenih v kulturi

Uvodno je treba poudariti, da je glavni problem zagotavljanja socialne varnosti samozaposlenih oseb v kulturi predvsem ekonomsko-socialne in ne toliko pravne narave. Tako pri nas kot v analiziranih državah imajo namreč številni samozaposleni v kulturi prenizke ali le občasne dohodke, kar jih ovira pri rednem plačevanju (osnovnih ali dodatnih) socialnih prispevkov.⁸⁴ Prenizki honorarji v kulturi pa so predvsem socialni problem, ki ga ni mogoče rešiti z reorganizacijo sistema socialnega zavarovanja samozaposlenih, ampak je potrebna politična odločitev o tem, ali bo država finančno podpirala samozaposlene v kulturi in iz katerega vira se bo takšna podpora financirala.

⁸² Prim. *The Status of Artist in Europe*, nav. delo, str. 17.

⁸³ Vidmar Horvat, Mandelc, Ješe, Učakar, Ograjenšek, Perviz, Lavrač, nav. delo, str. 10–11, 92.

⁸⁴ Prim. Vidmar Horvat, Mandelc, Ješe, Učakar, Ograjenšek, Perviz, Lavrač, nav. delo, str. 53–70. *Manifesto on the Status of the Artis*, nav. delo, točka 2: »Low income from sporadic contracts means that many »self-employed« performing artists struggle to afford the private insurance and pension schemes with which they are supposed to provide themselves, in the absence of an employer, leaving them vulnerable, particularly as they get older.«

4.2.1 Enakopravno vključevanje v sistem socialnega zavarovanja

Glede na cilj izenačitve socialnih pravic samozaposlenih oseb s položajem zaposlenih delavcev v delovnem razmerju je sedanja slovenska ureditev ustrezna, saj samozaposlene vključuje v enoten splošen sistem socialnih zavarovanj skupaj z delavci in še nekaterimi kategorijami zavarovancev (kmeti, vrhunskimi športniki). V tem pogledu je naša ureditev podobna nordijskim enotnim sistemom socialnega zavarovanja ter ureditvi na Hrvaškem, trend integracije socialnih sistemov pa je opazen tudi drugod, npr. v Nemčiji, Avstriji, Franciji in Italiji.⁸⁵ Samozaposleni v Sloveniji torej niso vezani na zasebna zavarovanja, ampak plačujejo prispevke v isti javni sistem socialnega zavarovanja kot zaposleni delavci in uživajo enak obseg pravic zavarovanja. Ocenjujemo, da eventualno ustanavljanje ločenih pokojninskih shem za samozaposlene z vidika omenjenih trendov ne bi bilo optimalno, zlasti ker bi bilo gotovo povezano z dodatnimi transakcijskimi stroški.

Res pa je, da splošni sistemi socialnega zavarovanja niso najbolj prilagojeni specifičnim potrebam, ki izvirajo iz delovnih razmer samostojnih umetnikov.⁸⁶ Zlasti se poudarjata dva vidika:

- Samozaposleni so sami dolžni plačevati celoten znesek socialnega prispevka, torej tako »delodajalčev« kot tudi delavčev del, zato je prispevna stopnja, ki jo plača samozaposleni, višja od tiste, ki jo neposredno plača delavec v delovnem razmerju (čeprav je skupna višina prispevka enaka).
- Delo in dohodki samozaposlenih v kulturi so običajno neredni, zato imajo mnogi samozaposleni težave z rednim plačevanjem socialnih prispevkov.

Če bi želeli položaj samozaposlenih v kulturi tudi z vidika načina plačevanja prispevkov bolj izenačiti s položajem zaposlenih delavcev, bi lahko po italijanskem zgledu določili, da mora naročnik dela ob izplačilu honorarja samozaposlenemu kulturniku hkrati vplačati tudi obvezne socialne prispevke in sicer tako »delodajalčev« prispevek, kot tudi »delavčev« prispevek – slednjega v obliki odtegljaja od honorarja samozaposlenega. Tovrstno ureditev priporoča tudi že omenjeni Manifest o statusu umetnika.⁸⁷

Takšna rešitev zmanjšuje administrativna bremena samozaposlenih v zvezi s plačevanjem socialnih prispevkov in jih prelaga na naročnike. Zagotavlja tudi rednejše plačevanje socialnih prispevkov, vendar samo pod pogojem, da samozaposleni ima delo in od naročnikov redno dobiva plačila. Je pa mogoče pričakovati, da bi naročniki ob uvedbi takšnega sistema znižali umetnikov neto honorar za višino obveznih prispevkov. Finančni položaj samozaposlenih v kulturi bi s tem ostal nespremenjen, spremenila bi

⁸⁵ Prim. Tičar, nav. delo, str. 23.

⁸⁶ Prim. *Manifesto on the Status of the Artis*, nav. delo, točka 2.

⁸⁷ Manifesto on the Status of the Artist, nav. delo, prvo priporočilo: »Every contractual engagement of a performing artist, regardless of status, should include full compulsory accident insurance as standard without generating extra costs for the artist.«

se le zanesljivost in dinamika plačil socialnih prispevkov. S tem pa ne bi bil rešen položaj tistih samozaposlenih v kulturi, ki si plačila socialnih prispevkov v sedanjem sistemu ne morejo privoščiti, saj jim potemtakem njihovi dohodki zmanjšani za socialne prispevke verjetno ne bi zadoščali za preživetje. Za reševanje tovrstne socialne problematike je treba na sistemski ravni določiti druge finančne vire.

4.2.2 Neredno plačevanje prispevkov

Raziskava Filozofske in Ekonomske fakultete ugotavlja, da več kot 60 odstotkov samozaposlenih v slovenski kulturi nima rednega dela skozi celo leto, ampak so vezani na kulturne koledarje oziroma sezonsko delo.⁸⁸ Zaradi tega mnogi tudi težko redno plačujejo socialne prispevke, kar je ovira za koriščenje pravic iz zdravstvenega zavarovanja.

Po veljavni ureditvi se namreč samozaposlenim in njihovim družinskim članom v času, ko nimajo poravnanih obveznosti plačevanja prispevkov, zadržijo njihove pravice do zdravstvenih storitev in denarnih dajatev iz naslova obveznega zdravstvenega zavarovanja. Do takrat lahko uveljavljajo na račun obveznega zdravstvenega zavarovanja le nujno zdravljenje (78.a člen Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju – ZZVZZ).⁸⁹ Ta ureditev je manj ugodna od tiste, ki velja za zavarovane delavce v delovnem razmerju.

Eventualno bi zato lahko po zgledu danskega sistema določili, da lahko samozaposleni koristijo pravice iz zdravstvenega zavarovanja tudi v primeru, če v trenutku bolezni oziroma poškodbe nimajo plačanih prispevkov, vendar so bili ti prispevki plačani vsaj za določeno minimalno število delovnih dni v preteklih 12 mesecih. Pričakovati je sicer mogoče, da bi opisana rešitev nekoliko povečala stroške zdravstvene blagajne, saj bi povečala krog oseb, ki so v danem trenutku upravičene do pravic iz zdravstvenega zavarovanja. Ta rešitev bi lahko učinkovito delovala samo v sistemu, kjer morajo socialne prispevke za samozaposlene avtomatično ob izplačilu honorarjev plačevati že naročniki. Dokler socialne prispevke plačujejo samozaposleni sami, bi namreč verjetno prihajalo do povečane nediscipline pri plačevanju socialnih prispevkov, ko bi bilo s plačili v posameznem letu doseženo minimalno zahtevano število delovnih dni, ki je pogoj za koriščenje pravic iz zavarovanja.

Druga varianta je uvedba instituta mirovanja dejavnosti, kot ga pozna avstrijska ureditev, kar zavarovancu omogoča, da v času mirovanja ne plačuje socialnih prispevkov, ampak koristi pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti.

⁸⁸ Vidmar Horvat, Mandelc, Ješe, Učakar, Ograjenšek, Perviz, Lavrač, nav. delo, str. 113.

⁸⁹ Uradni list RS, št. 9/92, 13/93, 9/96, 29/98, 77/98 Odl.US: Up 53/96, 6/99, 56/99-ZVZD, 99/01, 42/02-ZDR, 60/02, 11/03 Skl.US: U-I-279/00-42, 126/03, 20/04-UPB1, 62/05 Odl.US: U-I-390/02-27, 76/05, 100/05-UPB2, 100/05 Odl.US: U-I-69/03-17, 21/06 Odl.US: U-I-277/05-32, 38/06, 72/06-UPB3, 114/06-ZUTPG, 91/07, 71/08 Skl.US: U-I-163/08-7, 76/08, 118/08 Skl.US: U-I-163/08-12, 47/10 Odl.US: U-I-312/08-31, 62/10-ZUPJS, 87/11, 40/12-ZUJF, 21/13-ZUTD-A, 63/13-ZIUPTDSV.

4.2.3 Subvencioniranje socialnih prispevkov

Sedanja slovenska ureditev pravice do plačila prispevkov za socialno varnost iz državnega proračuna za samozaposlene v kulturi je za upravičence razmeroma ugodna, saj v nobeni od analiziranih držav, razen na Hrvaškem, država samostojnim ustvarjalcem ne zagotavlja plačila vseh prispevkov, ampak subvencija obsega kvečjemu t.i. delodajalčev delež prispevkov. Čeprav je osnova, od katere se plačujejo prispevki, nizka, je takšna ureditev za samozaposlene vseeno ugodnejša od tiste, ki velja za zaposlene delavce. Pač pa takšno subvencioniranje socialnih prispevkov ni dostopno vsem samozaposlenim v kulturi, ampak samo tistim z izjemnim kulturnim prispevkom.

Podobno kot se ugotavlja na Hrvaškem, lahko tudi za slovensko ureditev proračunskega subvencioniranja socialnih prispevkov ugotovimo, da je konceptualno nejasna. Ne vemo namreč, ali ima ta instrument:

- socialni namen (pomagati revnim ustvarjalcem),
- spodbujevalni namen (olajšati samostojno ustvarjalno dejavnost), ali
- namen nagraditi izjemne dosežke v kulturi.

Sedanji sistem učinkuje kot nekakšna socialna pomoč za izjemno uspešne ustvarjalce, saj se za pridobitev in ohranitev pravice do plačila prispevkov zahteva dokazila o vrhunskih dosežkih v kulturi (izjemen kulturni prispevek – 83. člen ZUJIK), hkrati pa je določen dohodkovni cenzus, ki upravičuje do plačila prispevkov samo kulturnike z nizkimi prihodki (85. člen ZUJIK).

Primerno bi bilo jasneje opredeliti, kakšen je sploh namen plačevanja socialnih prispevkov iz državnega proračuna. Pri eventualni reformi bi se lahko zgledovali po tujih rešitvah, kjer so sheme subvencioniranja socialnih prispevkov z javnimi sredstvi namenjene predvsem olajšanju oziroma spodbujanju samostojnega kulturnega ustvarjanja. Subvencija obsega samo »delodajalčev« delež prispevkov, vendar ni dostopna le vrhunskim ustvarjalcem pač pa vsem kulturnim ustvarjalcem, ki zadostijo določenim minimalnim kakovostnim merilom in ne presežejo dohodkovnega cenzusa (pri čemer subvencija ni nujno omejena samo na status samozaposlenega v kulturi). Vrhunske kulturne ustvarjalce pa se ločeno od sistema socialnih zavarovanj nagraduje s finančnimi nagradami in štipendijami.

Pomembno vprašanje je tudi, kje zagotoviti vir sredstev za subvencioniranje socialnih prispevkov ob eventualni širitvi kroga upravičencev. Sedanjo slovensko rešitev, po kateri te prispevke v celoti zagotavlja državni proračun, najdemo le še v hrvaškem pravu. V primerjalnem pravu se »delodajalčev« delež socialnih prispevkov pogosto vsaj delno financira iz neke vrste namenskih dajatev. Menimo, da za naše razmere ne bi bil najbolj primeren nemški model, pri katerem se prispevke za samozaposlene plačuje pri vseh pogodbah o uporabi kulturnih del, ne glede na to, ali pogodbo sklepa samozaposleni ustvarjalec ali ne. Ta rešitev je problematična zato, ker s prispevki obremeni tudi

delo tistih kulturnih ustvarjalcev, ki niso samozaposleni oziroma zavarovani v okviru posebne sheme, zato od plačila prispevkov ne bodo imeli nobene koristi. Zaradi obvezne narave prispevkov gre v bistvu za dodatno davčno obremenitev dela, ta pa je v Sloveniji že tako visoka. Ker pa se ta obdavčitev ne bi uporabljala enako za vse vrste dela, bi lahko bila tudi ustavno sporna. Primernejši se zdi avstrijski model, kjer se sredstva zbirajo s posebno namensko dajatvijo, ki posredno obremenjuje množično kulturno konsumpcijo. Seveda pa je vsaka uvedba novih ali višanje obstoječih javnih dajatev v danem obdobju zelo občutljivo vprašanje.

4.2.4 Zavarovanje za primer brezposelnosti

Zavarovanje za primer brezposelnosti je bilo v slovenski zakonodaji za samozaposlene osebe do nedavnega mogoče le na prostovoljni bazi. Zakon o urejanju trga dela (ZUTD)⁹⁰ iz leta 2010 pa določa obvezno zavarovanje za primer brezposelnosti tudi za samozaposlene, ki niso zavarovani po drugi osnovi. S tem je položaj samozaposlenih približan položaju zaposlenih delavcev, tako z vidika bremena prispevkov kot z vidika socialnih pravic.

V skladu s četrtem odstavkom 63. člena ZUTD lahko samozaposleni zavarovanci uveljavljajo pravico do denarnega nadomestila samo, če so prenehali opravljati svojo dejavnost (in se posledično odjavili iz zavarovanja) iz objektivnih razlogov, med katere se štejejo zlasti dalj časa trajajoča bolezen zavarovanca, insolventnost, stečaj, elementarna nesreča, večja materialna škoda na premoženju zavarovanca, izguba poslovnega prostora ali izguba poslovnega partnerja, na katerega je bilo v pretežni meri vezano poslovanje in drugi primerljivi objektivni razlogi.

Na tem področju bi lahko po avstrijskem zgledu uvedli še institut mirovanja dejavnosti: torej da lahko samozaposleni zavarovanec začasno prijavi mirovanje svoje dejavnosti in v času mirovanja koristi nadomestilo za čas brezposelnosti, seveda če je že izpolnil pogoje glede dobe zavarovanja, ki je predpisana za upravičenje do takega nadomestila. V času mirovanja dejavnosti zavarovanec ne plačuje socialnih prispevkov, vendar tudi ne sme opravljati svoje dejavnosti.

4.3 Davčne ugodnosti za samozaposlene v kulturi

Davčne ureditve primerjanih držav so z vidika samozaposlenih v kulturi v temeljih precej podobne slovenski ureditvi. Razlike se pojavljajo predvsem pri višini davčnih stopenj, priznanih olajšavah in stopnji priznanih stroškov. Tovrstne določbe pa se sploh

⁹⁰ Uradni list RS, št. 80/10, 40/12-ZUJF, 21/13, 63/13-ZIUP TDSV, 63/13.

v zadnjem obdobju razmeroma hitro spreminjajo, zato ima zgledovanje po tujih ureditvah omejen pomen.

4.3.1 Dohodnina

Novela Zakona o dohodnini (ZDoh-2L⁹¹), ki je začela veljati 1. 1. 2013, je prinesla pomembno spremembo tudi pri obdavčitvi dohodkov iz dejavnosti tistih samozaposlenih, ki v poslovnem letu ne presežejo 50.000 EUR dohodka – in v to kategorijo sodi večina samozaposlenih v kulturi. Če se odločijo za t.i. sistem normiranih odhodkov, se jim priznajo normirani odhodki v višini 70 odstotkov prihodkov, od tako ugotovljene osnove pa se plača 20 odstotni dokončni davek. Med analiziranimi državami slovenska ureditev priznava samozaposlenim v kulturi najvišji odstotek normiranih odhodkov. Nova ureditev je ustrezna zlasti za tiste samozaposlene, ki imajo relativno malo odhodkov (npr. stroškov materiala in blaga) in bi bili po klasičnem sistemu njihovi davčno priznani odhodki nižji od 70 odstotkov. S tem se izognejo tudi obveznosti vodenja poslovnih knjig. Ostali pa se lahko odločijo za obdavčitev po sistemu dejanskih prihodkov in odhodkov.⁹²

Če bi želeli davčno še dodatno olajšati položaj samozaposlenih v kulturi, bi lahko zanje tudi pri sistemu normirane obdavčitve ponovno uvedli posebno olajšavo, npr. v višini 15 odstotkov dohodka, ki bi bil v vsakem primeru neobdavčen. S tem bi znižali zlasti davčno breme samozaposlenih z najnižjimi prihodki. Tovrstne posebne olajšave za samostojne kulturne ustvarjalce zasledimo v več analiziranih državah, vendar običajno v povezavi z nižjo stopnjo davčno priznanih odhodkov. Alternativno bi lahko samozaposlenim v kulturi omogočili iste olajšave, ki pridejo v poštev za zaposlene delavce, torej splošno olajšavo, olajšavo za vzdrževane družinske člane in za prostovoljno pokojninsko zavarovanje.

Dodatna ugodnost, pomembna zlasti v času slabe plačilne discipline, bi lahko bila ponovna uvedba obračunavanja davka na podlagi plačane realizacije (prejeta plačila) in ne na podlagi fakturirane realizacije (izdani računi).

Glede na tipično neenakomerne dohodke samozaposlenih v kulturi bi bilo primerno po zgledu avstrijske, danske, nemške oziroma francoske ureditve uvesti možnost povprečenja dohodkov, ki jih je zavezanec dosegel v več letih (npr. 3 do 5 let), tako da se za davčno osnovo vzame povprečni dohodek v več letih.

Seveda pa je treba upoštevati, da vsaka dodatna davčna ugodnost, tako pri dohodnini kot pri DDV posledično zmanjšuje javnofinančne prihodke.

⁹¹ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o dohodnini (ZDoh-2L), Uradni list RS, št. 94/12.

⁹² J. Cepec, V. Vitrih, *Pravno-ekonomska analiza sprememb davčno-socialne obremenitve dohodka v letu 2013*. Pravna praksa, št. 6/2013, str. 27, 37.

4.3.2 Davek na dodano vrednost

Glede DDV bi bilo z vidika samozaposlenih v kulturi seveda ugodneje, če bi bila njihova dejavnost v celoti obdavčena z znižano stopnjo DDV, tako kot v Avstriji in Nemčiji, ali celo povsem oproščena plačila (kot je bila pred 1. 7. 2013 na Hrvaškem).

Vendar pa je višina davčne stopnje tu relativno manj pomembna, saj je prag za vstop v sistem DDV po veljavni ureditvi pri 50.000 EUR letnega prometa, tako da pomemben del samozaposlenih v kulturi za svoje izdelke oziroma storitve ni zavezan obračunavati DDV.